

Pitäjä pitäjältä

SORTAVALAN MAALAIKUNTA

Kotikirkon muista

Lapsuuteni kotikirkon muistan, muistan toki. Siellä pieni ihmistäimi sielussansa koki jotain suurta, kaunista ja pyhää, juhallista, kosketusta Herran luota, taivaan korkeuksista.

Sitä pyhyyttä kertoivat kirkon alttaritaulu, seurakunnan valtava virsi ja kanttorin laulu, urkujen soitto, saarna ja messu, tekstien luvut, sitä kertoivat jouluna pappien juhlapuvut. Miten kauniisti kaikuikaan silloin »Enkeli taivaan» - se toi ylhäältä lohtua lapsen vähäiseen vaivaan. Sitä kertoi kirikkaana loistava kynttilämeri. Kaikki kertoi: lapsensa lunasti Kristuksen veri.

Muistan aina, muistan toki, kuinka ensi kerran alttarin luo polvistuin ja ehtoollista Herran nautin. Muistan juhlahetken liikuttavan lisän: penkistä näin kyynelkatseet oman äidin, isän.

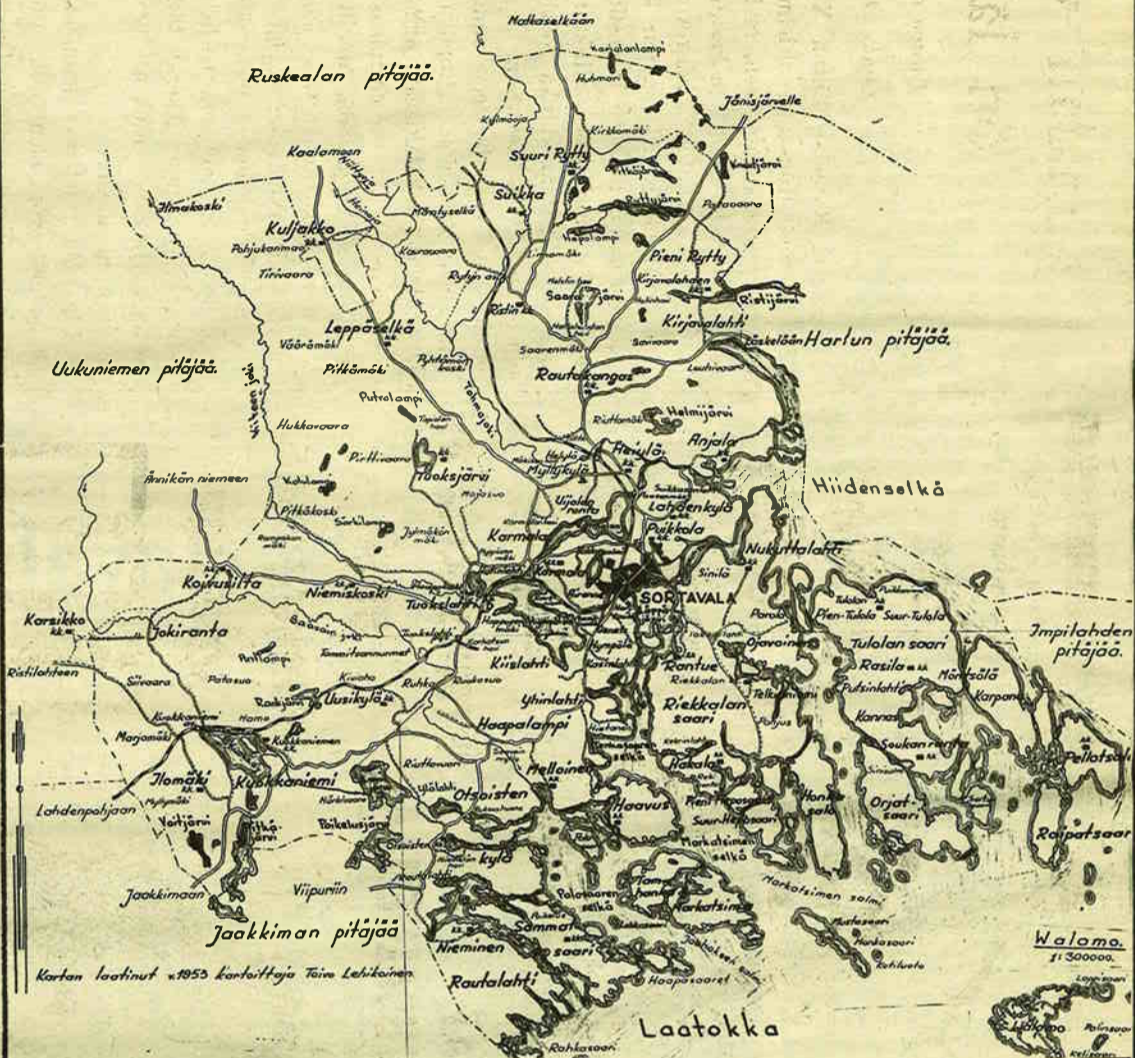
Pyhään virkaan olin päässyt. Senkin muistan hyvin: kotikirkon saarnatuoliin silmin kyyneltyvin nousin. Jälleen itki äiti, isä, sisko, veli. Omassakin sielussani jotain herkkää eli.

Näin oli kerran. Paljonko on aikaa kulunut siitä. Entäpä nyt? Ei kauniitkaan muistot iäksi riitä. Jo toivoni turheta, uskoni uupua uhkaa: kotikirkkoni rauniot näin. Se oli vain - tuhkaa. Ja rauniotkin - ne jäivät toiselle puolen rajaa. On tunnossa tuska. Tarvitsen, kaipaan Vapahtajaa.

Taas Sanaan tartun. Ei pelasta kirkko - Kristus yksin. Isän kotiin saan kulkea kanssansa käsityksin. Vain Jumala siellä on temppeli, Karitsa pyhä.

Ole kiitetty kaikesta, Herra, aina ja yhä.

Heikki Lempinen

Näemme tässä tutun kartan. Se tuo mielimme, henkisten silmiemme eteen, meille aikanaan tutut ja rakkaat maisemat.

Sortavalan maalaiskunta oli vielä senkin jälkeen, kun siitä oli v. 1918 siirretty n 3600 henkeä uuteen Harlun kuntaan ja useita satoja myös Impilahteen, suuri, asukasluvultaan koko Viipurin läänin suurin maalaiskunta. Siinä oli 1930-luvun kirkonkirjojen mukaan seuraavat 61 kyläkuntaa:

Airanne, Anjala, Haapalampi, Haavus, Hakala, Heikkurinsaari, Helylä, Hietainen, Hotinlahti, Hympölä, Ihaksela, Janaslahti, Kannas, Karmala, Kasinlahti, Kekrinlahti, Kellomaniemi, Kiimämäki, Kiislahti, Kuokkaniemi, Kymölä, Lahdenkylä, Lavijärvi, Leppäselkä, Liikola, Lohioja, Loplola, Melloinen, Myllykylä, Mäkisalo, Möntsölä, Nukuttalahti, Ojavoinen, Orjatlahti, Otsoinen, Parola, Pellotsalo, Pohju, Poikelus, Putsinlahti, Rantue, Rautakangas, Rautalahti, Riekkala, Pien- ja Suur-Rytty, Saarajärvi, Sinilä, Sipilänsalmi, Soukanranta, Suikasenlahti, Telkinniemi, Tokkarlahti, Tuhkala, Tukianmäki, Pien- ja Suur-Tulola, Tuoksjärvi, Tuoksalahti, Uijalanranta ja

Yhinlahti. Näiden lisäksi vakinaisten pappien virkatalot, pappilat - puustellit, kuten aikoinaan sanottiin, olivat kirkonkirjoissa erillisinä, tavallaan siis omana kyläkuntanaan.

Nyt on tietenkin muistettava ja todettava, että jotkut edellä luetelluista kylistä olivat sangen pieniä, esim. Harlun kunnan muodostamisen yhteydessä ja kylä- ja tilasiirtoja myös Impilahteen suoritettaessa jäi Sortavalan maalaiskuntaan joistakin saaristokylistä vain muutama talo. Jotkut yllä mainituista taas olivat esikaupunkialueita, jotka käytännössä usein varmaan katsottiin kaupunkiin kuuluneiksi. Eräitten kylien kirkonkirjoissa esiintyvä nimi ei ollut sama kuin kylän yleisenä ja esim. koulupiirin nimenä tunnettu, niinpä esim. Kirjavalahi oli kai suurin piirtein sama kuin Orjatlahti. Suurimpia kyläiä, joissa oli useita koulupiirejä, olivat esim. Otsoinen, Kuokkaniemi, Riekkala ja Tulola. Tihein asutuskeskus oli Helylän tehdasalue.

Kunnan väkiluku, pinta-ala ja naapuripitäjät mainitaan liitteessämme toisessa yhteydessä, esim. Yleistietoja Sortavalan maalaiskunnasta.

YLEISTIETOJA Sortavalan maalaiskunnasta

Entisen Sortavalan maalaiskunnan Pitäjässeuran toimesta on tämän pitäjälitteemme käyttäväksi annettu seuraavat entistä kotikuntaamme koskevat yleistiedot.

Sijainti

Sortavalan maalaiskunta saarineen sijaitsee Laatokan luoteisnurkalla. Kuntaa rajoittivat etelässä Jaakkiman, lännessä Uukuniemen, pohjoisessa Ruskealan sekä idässä Harlun ja Impilahden kunnat. Itäkaakkoon lainehti rajana laaja Laatokka. Sen lukemattomista kunnan kuuluneista saarista mainittakoon tässä vain ne, joilla oli omat kansakoulunsa: Riekkala, neljä koulua, Tulola, kolme koulua, Sammatsaari, Haavus, Pellotsalo ja Valamo, joissa kussakin oli yksi kansakoulu. Monista sisäjärvistä ansaitsee mainita Lavi-, Tuoks-, Helmi-, Saara-, Risti- ja Ryttyjärvet. Maasto kunnassa oli kumpuilevaa ja osin vuoristakin. - Laajuutta kunnassa oli vesineen noin 1000 km², josta mannerta oli noin 669 km².

Väestö ja elinkeinot.

Asukkaita Sortavalan maalaiskunnassa oli silloin, kun Neuvostoliiton sotajoukot meiltä sen valloittivat, noin 22.000 henkeä. Kun kunnassa oli pienikokoisia (peltopinta-ala 3-7 ha) maatiloja noin 2000 ja mittaamaton määrä merenrantoja, ymmärtää, että pääelinkeinoina olivat maanviljelys ja kalastus, kuten viirimmekin osoittaa.

- Kuriositeettina tähän merkittävään, että varsinaista suurtiloja oli kunnassa vain kaksi: maisteri O. Nissisen tila Otsoisissa ja siinä karjanhoitokoulu, sekä kunnalliskodin tila Rytyn Somerojalla ja siinä vanhain- ja lastenkodit. Unohtaa ei saa sitä, että monenmuotoista teollisuuttakin kunnassa löytyi. Erilaisia teollisuuslaitoksia luetellaan kunnamme Muistojenkirjassa kaikkiaan 26. Mainittavinta niistä oli Helylän moniosainen puunjalostustehdas.

Maalaiskunta ja kaupunki.

Maalaiskunnan paikallisena keskipisteinä sijaitsi Sortavalan kaupunki kirkkoineen, seminaareineen ja muine kouluineen. Kaupunki oli myös maalaiskunnan henkisen elämän keskusaho. Näkyvänä rajana oli satamaan johtava rautatie, jonka ylikulkupaikan kaupungin puolella oli paja ja asuntoja, maalaiskunnan puolella osuusmeijeri ja kunnantalo. Maalaiskunta piti kaupunkia kuin omanaan ja eiköpä kaupunki käsitellyt maalaiskuntaa samoin, mitään keskinäisiä ristiriitoja ei ollut.

Maalaiskunnan hallinto.

Ikimuistoisista ajoista hoiteli maalaiskuntaa kuntakokous ja sen valitsevat johto- ja hoitohenkilöt, niin Sortavalan maalaiskunnassa kuin. Kokousta varten oli kunnantaloissa varattu suurenpuoleinen sali, mikä sekään saattoi käydä ahtaaksi niin väkirikkaassa kunnassa kuin Sortavalan maalaiskunnassa, jossa kunnallislautakuntapiirijä oli 12 ja kansakoulupiirijä 34. Saattoi käydä niin, että joku näistä piireistä ryntäsi joukolla tekemään päätöksiä vain oman piirinsä hyväksi. Tämän epäkohdan poistaakseen valitsi kuntakokous jo v. 1909 kolme miestä kustakin lautakuntapiiristä ns. valtuustoon, vaikka laki ei sellaista valtuustoa ollenkaan tunnustanut. Näin saatiin 36 kunnan eri puolilta tasaisesti valittua miestä hoitamaan ennen kuntakokouksen hoitamia asioita. Tämänlainen valtuusto liekin ollut koko maais-

sa ensimmäisiä. - Kun eduskunta v. 1917 hyväksyi lain, joka edellytti kansanäänin valittua valtuustoa, alkoi kunnassamme sellainen valtuusto toimia vuodesta 1918. Valtuuston valitsevat johtomiehet ja hoitokunnat ovat sen jälkeen parhaansa mukaan hoitaneet kunnan asioita.

Koulu ja muu valistustoiminta

Sortavalan maalaiskunnan alueelle perustettiin kaupungin laitaa suuren valistustyön ystävän portimestari Herman Hallonbladin lahjoittamalle maalle valtion toimesta seminaari. Sen yhteyteen opettajien valmistusta varten perustettiin harjoituskoulussa saivat monet Sortavalan maalaiskunnan lapset ensimmäiseksi koulua käydä.

Vuonna 1881 päätti kunnankokous perustaa kuntaan kolme kansakoulua. Ensimmäinen niistä, Ristin kylän kansakoulu, myös Hallonbladin lahjoituksen turvin, aloitti toimintansa v. 1882. Siitä alkaen on kehitys säännöllisesti jatkunut, kunnes koulupiirejä v. 1944 oli 34 ja niissä opettajia 70. Koulutyössä ohella levittivät opettajat paikkakunnillaan muitakin valistusharrastuksia seudun henkiseksi ja taloudelliseksi hyväksi.

Sanomalehdet.

Sanomalehdet herättelevät kansalaisia tutustuttuaan yhteiskuntaelämään ja kasvattavat heitä suojelemaan elämän tehtävänsä sekä ammattikuntaansa.

Sortavalan maalaiskuntalaisia valistivat näissä asioissa kaupungissa ilmestyvät sanomalehdet Laatokka, Kansan Voima (aikaisempi Rajavahti) ja Karjalan Ääni, kukin omalla ja arvokkaalla tavallaan. Tämä tehtävä suoritettiin Sortavalassa harvinaisen asiallisesti ja toisia loukkaamatta.

Osuustoiminta Sortavalan maalaiskunnassa.

Vuosisadan vaihteessa venäläistyttämisen ollessa uhkaavimmillaan ryhtyivät isänmaan ystävätkin moniin toimenpiteisiin vaaran torjumiseksi ja kansan vastustuskyvyn lujittamiseksi. Eräänä tärkeimpänä tehtävänä pidettiin kansan vähäväkisten piirien sekä taloudellisen että henkisen tason kohottamista. Siihen taas osuustoiminta katsottiin parhaita ja nopeimmoin tuloksia antavaksi. Osuustoimintaa alettiin tarkomkaasti levittää ja juurruttaa maamme. Näin tehtiin myös Sortavalan maalaiskunnassa. Ensimmäisenä osuustoimintamuotona ilmestyi kuntaan

Osuuskassa.

Sen perusti kansakoulunsa opettaja Runkka Leppäselkään. Tämä älykäs kansankasvattaja ymmärsi, että vähävarainen pienviljelijä tarvitsee peltojensa laajentamiseen ja karjansa lisäämiseen varoja. Hän kävi itse viljelijän luona suunnittelemassa uudistukset ja määrättämässä lainatarpeen. Rahat myönnettiin ja maksettiin vähin erin työn edistessä. Osa niistä saattoi mennä entisten velkojen maksuun, mutta hän piti huolen siitä, että suunniteltu työ tuli täsmällisesti suoritetuksi, minkä hän itse kävi myöhemmin tarkastamassa. Opettaja ja huolehti siitä, että velkakin toi siunausta ottajalleen. - Opettaja Runkka huomasi saaneensa muutakin arvokasta apua kassansa välityksellä osakseen. Hän tutustui oppilaittensa koteihin ja vanhempiin käyneillä heidän luonaan. Keskinäinen luottamus

kasvoi. Oppilaiden kasvattaminen elämää varten tuli koulun ja kodin yhteiseksi. - Samalla kansaitsekin kasvoi ja kehittyi tehtävässään, seurattessaan kassan vuosikokouksissa opettajan niihin kutsumien maanviljelyksen, karjan- ja metsänhoidon neuvon esityksiä. - Tieto opettaja Runkan osuuskassasta ja sen työtuloksista levisi nopeasti, ja uusia osuuskassoja perustettiin eri puolille kuntaa, usein opettajien toimesta. Jo v. 1930 oli kunnassa 13 osuuskassaa ja niissä jäseniä 1710. Kun kassat lopulta yhtyivät yhdeksi suureksi koko kuntaa käsittäväksi suurkassaksi, olivat jäsenten talukset yli 20.000.000 ns. vanhaa mk. Säästöjen karttumisen edellytyksenä oli yleinen innostus maaja karjatalouteen, pelot olivat laajentuneet, karja lisääntynyt y.m.

Osuusmeijeri

Karjantuotteiden rahaksi ja talutuksiksi muuttaminen edellytti

meijeriä, joita jo vuosisadan alussa muutamia yritettiin yksityisten toimesta aikaansaada. Koko kuntaa käsittävän osuusmeijerin perustamisen kauan kypsytetty ajatus toteutui vasta 1933, ja sille valmistui uljas rakennus kaupungin laitaa lähelle kunnantaloa v. 1934.

Osuusmeijerin kehitys oli varmaa ja maataloutta rikastuttavaa, mikä ilmenee seuraavasta. Silloin kun julma sota riisti pelot ja metsät, kun karja piti sen jaloista kiireesti ja vaivoihin siirtää kanta-Suomeen, oli sen käyttäjiä toistatuhatta maanviljelijää, meijeriin tuotu maitomäärä yli 4.600.000 kiloa ja siitä saatu rahamäärä 6.736.000 markkaa.

Osuuskauppatoiminta.

Vuosisadan alkukymmenellä ke-

hittyi osuuskauppatoiminta Suomessa vilkkaana. V. 1916 jakautui tämä liiketoiminta kahtia: syntyi Pellervolainen ja ns. Edistysmielinen osuuskauppa. Edellisestä kehittyi täällä Sortavalan Osuusliike, jälkimmäisestä Osuusliike Itä-Karjala, molemmat sijoittuivat kaupunkiin kuuluisan Karjalansilän kahtapuolin, edellinen sen pohjois-, jälkimmäinen eteläpuolelle.

Sortavalan Osuusliikkeellä oli eri puolilla maalaiskuntaa kaikkiaan 13 myymälää, jäseniä oli 2370 ja liikevaihto sieltä lähdetäessä 47.500.000 mk. Liike palveli erityisesti maaseutua ja sen viljelijöitä.

Viittaukset osuustoiminnan merkitykseen Sortavalan maalaiskunnassa antavat rohkeuden väittää, että ne omalta osaltaan kasvattivat sen väestöä taloudelliseen vaurauteen ja henkiseen vireyteen.

Sortavalan mlk:n kansakouluista

»Missä lainchet Laatokan rannoissa pauhaa, missä väkkyvät lampien kirkkahat veet, missä tuoksuvat tuomet kumpujen rauhaa ja helisee kaihojen kanteleet, siel on rakkahin maa, siel on kallehin maa, sinne muistoissa aina saan taivaltaa.»

Nämä A. Nurminen laulun sanat helähtivät taas soimaan, kun mieleen johdatettiin Laatokan rannalla sijainnut Sortavalan maalaiskunta. Se oli laaja alue syvältä sisämaasta satojen niemiä, lahtien ja saarien kautta myrskyisiä vellovia vesiä aavalle ulapalle Valamon luostarisaariin asti. Vuoria, laaksoja, heleitä lehtoja kukkineen, linnunlauluineen, jyrkkiä kallioita ja salmia, vuoria muinaislinnoineen, vuorien välissä hedelmällistä viljelysmaita ja erinomaisia asuinpaikkoja. Syviä vuonoja, joissa suuretkin laivat pääsivät suoraan rantakallioiden viereen. Lintujen laulua, käkien kukuntaa, satakielen helinää, kuhankettäjän kujerrusta - mitä kaikkea voisikaan kertoa.

Kaiken tämän keskellä aherteli karjalainen kansa rakennellen majojan parhaaksi katsomalleen paikalle, viljellen ja varjellen maan sekä meren viljaa. Ja kumpaakin tuli runsaasti, kasvoi kaura, vehnä, ohra, ruis. Aalloista nousi siika, lohi, muikku, nieriäinen, joskus sampikin, kaikki, mitä pataan voi panna. Halla ei vienyttä viljaa, "meri" varjeli, Kelpasi elää. Metsä antoi marjat, sienet, karjalaitumet, tarvittavan puutavaran. Laatokka oli erinomainen kulkutie kesällä sekä talvella, vaikka matkat olivatkin usein pitkät. Kelpasi todella elää!

Sortavalan maalaiskunnassa kasvoi suuri joukko reipasta kouluväkeä lisääntyen vuosi vuodelta, siksi tarvittiin paljon kouluja. Seuraamme nyt tämän seudun koulujen kasvamista.

Karjalan ensimmäinen kansakoulu

perustettiin Sortavalan maalaiskuntaan assessori Herman Hallonbladin ja hänen puolisonsa Elisabeth Hallonbladin, o.s. Siitoin, lahjoittamalle Kymölä-nimiselle

maatilalle v. 1864, siis vuotta myöhemmin kuin Jyväskylän seminaari alkoi toimintansa. Tämä rouva Hallonbladin perintötila oli lahjoitettu kansan sivistystarkoituksiin. Perustajat suunnittelivat Cygnauksen kanssa todella harvinaisen onnistuneen ja "uudenaikaisen" koulun. Kaikki Sortavalassa asuneet muistavat ainakin Kapellin ja Peräkymölän. Siinä oli myös sisäopisto, joten ympäristön lapset pitkien matkojen takaa voivat siellä opiskella. Siellä oli myös ammattiopetusta.

Tämä ns. Siitoinin koulu alkoi toimintansa 1. 9. 1864, siis 107 vuotta sitten. Uusi, arvostettu koulu työskenteli kirkon työntekijöiden kanssa, sekä ortodoksisen etä luterilaisten yhteishengessä, lahjoittajien toivomuksen mukaan. Tämä ilahduttava piirre säilyi myöhemminkin. Siitoinin koulu, kuten kansa sitä sanoi, ehti toimia yli kymmenen vuotta, kun siitä alettiin suunnitella seminaaria. Monien vaiheitten jälkeen suunnitelma toteutui v. 1880. Alue kuului edelleen Sortavalan maalaiskuntaan, joka täten sai valtavan sivistys- ja kasvatuslaitoksen alueelleen. Siitoinin koulusta muodostettiin seminaarin harjoituskoulu. Asiakirjat tietävät kertoa paljon näistä kamppailuista (esim. Kemppinen, Sortavalan seminaarin historia).

Historia näyttää todistavan, että Sortavalan seuduilla monille korkeille virkamiehille ja varallisuutta omistaville kansan kehittämisen oli sydäntä lähellä. Sortavalan maalaiskunnan kansakoulujen historiassa heistä mainittakoon lahjoituksen tai muulla tavoin suuriarvoista työtä koulujen hyväksi tehneistä Hallonbladin lisäksi esim. kunnallisneuvos K. Nissinen, maisteri Oskar Nissinen, lehtori K. Vaaranen ja B. Boxström, sahanomistaja O. Alo-

paeus, tohtori ja rouva Hainari, rehtori Alopaeus ja pankinjohtaja Saarinen.

Seuraavassa rajoitutaan luettelemaan maalaiskunnan

koulupiirit

niiden perustamisjärjestyksessä. Huomattakoon, että koulupiirien nimet eivät läheskään aina tarkoin vastanneet saman kylän virallista nimeä.

V. 1882 perustettiin kunnan pohjoisosaan Ristin koulu, joka alkusi toimi vuokrahuoneissa, mutta jonka käyttöön Hallonbladin lahjoittivat v. 1884 Sortavalan maalaiskunnalle rakennuttamansa uuden koulutalon. Seuraavina perustettiin v. 1884 Kuokkaniemen koulu, v. 1893 Otsoisten koulu ja samana vuonna Riekkalan koulu, v. 1894 Rasilan (Tulolan) koulu, v. 1898 Tuokslahden koulu, v. 1899 Helylän koulu, v. 1901 Leppäselän koulu, v. 1902 Kirjavalahden koulu, v. 1905 Anjalan koulu, v. 1906 Haavuksen ja Rytyn koulut, v. 1907 Niemisen koulu, v. 1909 Niemiskosken koulu, v. 1910 Uudenkylän koulu, v. 1911 Melloisten koulu, v. 1914 Lahdenkylän ja Pellotsalon koulut, v. 1918 Ilomäen, Karmalan, Nukuttalahden ja Suikan koulut, v. 1919 Koivusillan koulu, v. 1920 Sammatsaaren koulu, v. 1921 Tuoksjärven koulu, v. 1922 Rautakankaan, Soukanrannan ja Puikkolan koulut, v. 1925 Rantueen koulu, v. 1926 Hakalan koulu ja Valamon koulu armeijassa palvelevien lapsia varten, sekä viimeksi v. 1936 Tulolan koulu, joka syntyi, kun entinen koulupiiri jaettiin kahtia ja uusi koulu peri entisen nimen, vanha koulu oli nyt Rasilan koulu. Koulupiirejä oli siis ennen sotia kaikkiaan 33.

Tekisi mieli luetella nimeltä kaikkien koulujen edes vakinaisina toimineet opettajat, mutta rajoitettu tila ei anna siihen mahdollisuutta (Sortavalan maalaiskunta-teoksessa heidän nimensä ja palveluvuotensa kyllä löytyvät). Mainittakoon kuitenkin tässäkin

pitkäaikaisina opettajina,

jotka uskollisesti palvelivat toimipaikoillaan vähintään 20 vuotta ja tekivät uhrautavaa henkistä ja monet myös hengellistä työtä ky-

Sortavalan maaseurakunnan vaihteita

Itä-Suomen historia on ollut tapausriikkaampi kuin muun Suomen. Sehän sijaitsi kahden kulttuuripiirin rajalla. Se on myös aikojen kuluessa saanut usein kokea rajan kirot. Laatokan Karjala on ollut tiheään asuttu. Myös Sortavalan seutu on ollut monipuolisen elämän keskus. Kristinusko tuli Suomeen lännestä päin roomalaiskatoisessa muodossa, mutta samanaikaisesti tuli kristillisiä vaikutteita rajaseudulle myös idästä päin venäläisten toimesta ortodoksisessa muodossa. Karjala jäi valtakuntien ja uskontojen rajaksi.

Suomen valtauksen jälkeen oli rauhantila lähes kaksisataa vuotta, ja kirkko sai rauhassa toimittaa kansan kasvatusyötään. Se vaati suurta sitkeyttä ja tarmoa, sillä pakanaisuus oli syvälle juurtunut kansan mieleen.

Seurakunnan aikaisemmat työntekijät ja henkinen kehitys.

Edellä esitetty lyhyt katsaus kaipa täydennykseksi sisäisen kasvun tarkastelua. Sortavalan maaseurakunnan 317 vuotta (1632-1949) kestäneellä taipaleella on monta työntekijää ollut erilaisia tehtäviä hoitamassa. Useasti vaivaisinakin ihmisinä he ovat elämän Herran palveluksessa pelastuksen asiaa kukin omalla tavalla ajaneet. Historia kertoo monista vaikeuksista, jotka ovat olleet kehitystä jarruttamassa. Katoavuodet ja muut raskaat koettelemukset panivat elämän ahtaalle. Muualta tänne muuttaneet esiamme saivat yhdistäjäkseen luterilaisen seurakuntayhteyden. Kirkko sai toimia edelleen, joskin vaikeissa oloissa ja vailla yhteyttä muuhun Suomeen. Tämä varjeli kunnan sortumasta, vaikka venäläinen lahjoitusmaajärjestelmä teki henkisen ja aineellisen kehityksen mahdolliseksi. Ihmisellä ei ollut mitään arvoa. Vaivattu kansa kuuli kuitenkin kirkossaan omalla kielellään sanomaa Kristuksesta, jonka edessä kaikki ovat samanarvoisia. Se oli evankeliumia ahdistetuille ja antoi voimaa kestämään arkielämän kovuutta. Valoisampi aika koitti rajaseudulle, kun keisari Aleksanteri I liitti Karjalan muuhun Suomeen v.

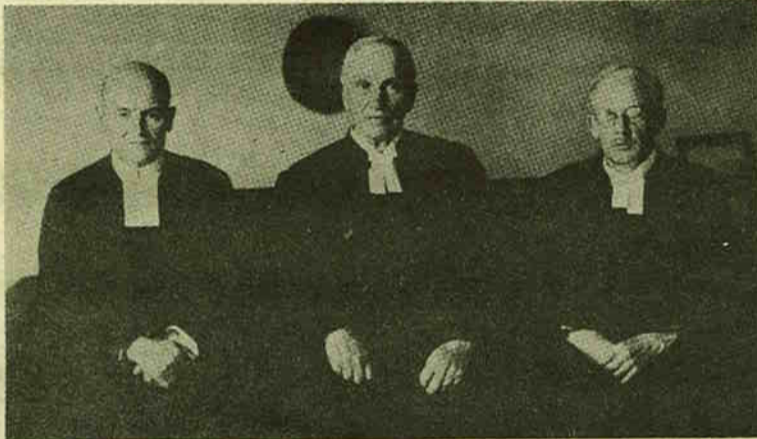
1812. Tässäkin näkyy hyvän Jumalan ohjaava käsi. Kirkko pääsi vapaammin toimimaan ja entiset yhteydet palautuivat.

Inhimillisellä toiminnalla yleensä on nousunsa ja laskunsa. Sortavalan maaseurakunnan hengellisen elämän suurimman nousukauden aiheutti Henrik Renquistin voimakas herätystyö viime vuosisadan keskivaiheilla. Tunnettu historian tutkija A. R. Cederberg on sanonut, että Renquist on kaikkein selväpiirteisimpiä, päämääränsä tietoisimpia ja johdonmukaisimpia persoonallisuksia, mitä meillä koskaan on ollut. Hän oli ennen kaikkea rukouksen mies. Siitä hän sai voiman suorittamaan aivan uskottoman työmäärän. Monella alalla hän oli tienraivaaja. Hän suomensi ja kirjoitti yli 60 teosta ja varusti siten heränneen kansan kirjoilla. Hän järjesti pyhäkoulun, harrasti pakanalähetystä ja tuki raittustyötä. Kaiken tämän ohella hän suoritti seurakuntatyössä verrattomalla uskollisuudella. Hän oli voimakas ase Jumalan seurakunnan hengellisen elämän rakentamiseksi. Hänen työnsä jälki ja vaikutus tunnetaan vielä nytkin.

- Renquist toimi Sortavalan kappalaisena vsta 1836 kuolemaansa asti v. 1866.

Renquistin jälkeinen aika.

Renquistin jälkeen herätysliikkeen hoito jäi maallikoiden varaan,

Sortavalan maaseurakunnan viimeiset vakinaiset papit, kolme rovastia, vasemmalta: ensimmäinen kappalainen Toivo Multanen, kirkkoherra K.T.N. Hultkonen ja toinen kappalainen Eino Pirinen.

kanssa kasvatti kansaa kuriin ja järjestykseen. Taikuus ja raatavat olivat syvälle syöpyneet ihmisten mieliin. Kansankielinen Jumalanpalvelus ja lukutaidon opetus olivat niitä työmuotoja, joilla vähitellen vaikutettiin kansan sieluun.

Edellä mainittu toinenkin kirkko tuhoutui ns. isonvihan aikana. Oli taas rakennettava uusi, kolmas kirkko. Se valmistui v. 1740. Se oli tehty löysälle maaperälle ja oli pian korjauksen tarpeessa. Ihan valmiiksi se ei tullut koskaan. Seurakunnalla oli edessä neljännen kirkon rakentaminen.

Seurakunnalla oli tähän aikaan oppinut ja tarmokas kirkkoherra Samuel Alopaeus, vv. 1755 - 1793. Hänen aikana otet vakiintuivat ja vaurastuivat. Voimakkaasti hän ajoi uuden kirkon rakentamista ja sai aikaan päätöksen, että neljäs kirkko rakennetaan Kisamälle kalliopohjaiselle paikalle. Se valmistui v. 1801, vihittiin vasta v. 1845. Tässä tempelissä suoritettiin perusteellinen korjaus v. 1894. Alkuperäisen Matti Salosen rakentaman kirkon tyyli pilattiin pahasti. Tämä viimeinen kirkko paloi pommituksen sytyttämänä talvisodassa helmikuun 2 p. 1940. Näin tuhoutui tämä Renquistin ja jommuun väkevän saarnamiehen kirkko. Monta katumuksen kyyneleitä oli sen lattialle pudotettu, ja moni sielu oli palannut sieltä lohdutuksen saaneena arkielämän kiusoihin ja taisteluihin.

lääkuntalaistensa hyväksi, seuraavat: Antti Pitkänen ja Matti Osmo-viita Ristin koululta, Otto Tuomanen, Mikko Rätty ja Ida Kokko Kuokkaniemeltä, Emma Teittinen Otsosista, Hilma Pitkänen Riekkalasta, Klaudia Niikko ja Simo Jaatinen Rasilasta, Matti Härkönen ja Hilja Leivo Tuokslahdesta, Juhon Taskinen ja Matilda Hanhijärvi Leppäselästä, Paavo Neuvonen ja Irma Jormakka (Pitkänen) Kirjavalahdesta, Juhana Lötjönen Anjalasta, Verner Komppa Rytystä, Martta Sihvonen Niemisestä, Olga Suorio Niemiskoskelta, Eli Kuorikoski Uudestakylästä, Hilma Pirinen Melloisista, Antti ja Tyyne Kotilainen Lahdenkylästä, Juhon Auvinen ja Anna Toivola Ilo-mäeltä, Antti ja Aini Pakkanen Karmalasta, Aleks ja Ida Nurminen Nukuttalahdesta, Väinö Rytönen Suikasta ja Vilho Kaitaranta Tuokslahdesta.

Useimmat näistä opettajista olivat karjalaisia syntyperältään ja myös Sortavalan seminaarin kasvattajia, joten heidän kotiseuturakautensa oli ymmärrettävää. Oli kuitenkin muualtakin tulleita, jotka Karjala ja Sortavalan maalaiskunta "otti omikseen", esim. länsisuomalainen Matilda Hanhijärvi ja uusmaalainen Juhani Leppälä, vielä elävä kunniaivanhus,

joka oli Kirjavalahden koulun opettajana vv. 1902 - 1917 ja joka aikoinaan nuorena tuli, näki ja ihastui Karjalaan niin, että monikaan karjalainen ei ole osannut tätä maankulmaa enemmän rakastaa ja tehdä työtä sen hyväksi.

Sortavalan seudun Opettajayhdistys

toimi erittäin ahkerasti ja siellä oli sen kokouksissa joka kerran rakentavaa ja sisäisesti ruokkivaa ohjelmaa. Kokouksia saattoi olla kuusi kertaa vuodessa. Seminaarin ja harjoituskoulun opettajat antoivat runsaan panokseensa, tarkastajat samoin. Koulujen opettajat kokoontuivat ahkerasti, jotkut myrskyläkin veneellä souteaan kuten Klaudia Niikko Tulolasta. Ne olivat voimaa antavia tilaisuuksia, joista voisi kirjoittaa vaikka kirjan. Kansakoulujen lisäksi on syytä mainita

Jamilahden kansanopisto.

joka perustettiin v. 1920 entisen lepokodin huoneustoon rajan pakolaistyttöjä varten. Olojen muuttuessa se otti oppilaiksi muitakin kuin pakolaisia. Johtajana toimi entinen Sortavalan seminaarin mu-

siikin lehtori Mikael Nyberg, opettajiston ja suureksi osaksi johtokunnan muodostivat seminaarin opettajat ja Evankelisen seuran johtokunnan jäsenet. Opiston omisti Sortavalan Evankelinen Seura. Tämä opisto jatkaa edelleen siunauksellista työtään Vehkalahden Poitsilassa, ja Lilli-Ann Nyberg on vieläkin opettajana.

Lyhyessä esityksessä on mahdollonta kertoa lähemmin koulujen ja opettajien työstä yksityiskohtaisemmin.

Kirkon ja koulun työ

kulki käsikädessä, lämpimässä yhteisymmärryksessä. Kouluille järjestettiin seurakunnallisia tilaisuuksia, joissa opettajat toimivat ainakin urkureina, hyvin monet puhuivat myös tarvittaessa. Seurakunnan palvelijat olivat aina toivottuja vieraita. Useimmissa koulupiireissä toimi seurakunnallinen nuorisopiiri, josta opettaja huolehti. Laulukourot, raittius- ja muukin työ oli vakaata ja Jumalan sanalla siunattua. Eri puolilla pitäjää nuoret tekivät retkiä naapuripiireihin järjestäen hartaustilaisuuksia. Erityisesti joulun ja pääsiäisseutujen juhlat kokosivat koululaiset täyteen nuorten järjestämiin tilaisuuksiin. Olikin tapana sanoa, että hevosekkin ovat tulleet

uskovaisiksi kun niin ahkeraan kulkivat seuroissa kooten väkeä reet täyteen. Muutamilla paikkakunnilla ainakin nuoret kokoontuivat raamattupiireihinsä ja viikkotilaisuuksiinsa uskollisesti useita vuosia kylän opettajan johtamina tai ilmankin. Saattoi käydä niinkin, että herätyksen tuli iski siihen asti huolettomina eläneisiin nuoriin miehiin ja lähetti heidät rippikouluun kaksikymmenvuotiainkin. Silloin seurakunnan paimen pitkien matkojen takia ja myös välttääkseen tarpeetonta huomionherättämistä pyysi, että opettaja hoitaisi miesten varsinaisen opetuksen. Usein silloin polvillaan käytiin rippikoulua jonkun trokarin tai muun "säädäntö" elämää harrastaneen kanssa. Talojen ovet ja ihmisten sydämet olivat auki sanan julistukselle. "Kaukaakin tulevat todistajat ja siunatut kehoittajat - -". - Vanhempi väki kokoontui milloin yhdessä nuorten kanssa, milloin taas omiin seuroihinsa renquistiläiseen tapaan polvivuokouksiinkin. Yleensä kylän opettajat olivat kaikessa seurakuntatyössä mukana, etenkin ne, jotka olivat paikkakunnalta kotoisin tai olleet jo kauan työpaikallaan. Kuten edellä olen jo maininnut, virkavuodet kertovat, että sellaisia oli paljon. Monen monet olisivat ilman sotaa päättäneet

sillä kukaan papeista ei ryhtynyt liikettä johtamaan. Ukot pitivät yhteyttä keskenään ja hoitivat "seurojen" pitoa kulkien ympäri seurakuntaa. Olisi kuitenkin tarvittu papillisesti sivistynyttä ohjausta. Oppimattomien kansamiesten hoidossa liike painui omiin uomiinsa ja lakkasi kehittymästä ja kasvamisesta. Näille kansanmiehille on kuitenkin annettava täysi tunnustus siitä, että he toiminnallaan hoitivat kallista perintöä ja pitivät tulta vireillä. Toiset heistä olivat valoisampia Johannes-luonteita, toiset taas jyrkempiä "pohjoisrinteen" kristittyjä.

Vuosisatojen vaihtuessa oli jälleen suuri herätysaika seurakunnassa. Silloin oli lyhyen aikaa (1898 - 1900) v.t. kappalaisena V. F. Fagerlund, myöhemmin Korvenheimo. Hän oli voimakas saarnamies ja sopi hyvin renquistiläisten kanssa. Myöhemmistä papeista rovasti Johannes Sahlman ja hänen seuraajansa rovasti E. J. Ekroth olivat hyvin myötämielisiä seurakunnan hengelliselle perinnölle. Viimeksi taas rovasti Toivo Multanen enemmän kuin kukaan muu pappi Renquistin jälkeen oli syvennyt liikkeeseen ja sen hoitamiseen. Ryhtymättä väittelemään ukkojen kanssa hän näki ei vain liikkeen yksipuolisuutta ja viat vaan myös sen hyvät puolet.

Aikanaan tuli riveihin mukaan myös nuorempia, valistuneita voimia eri puolille suurta seurakuntaa. Jyrkimmät vanhukset ovat siirtyneet sen oven toiselle puolelle, minkä takana olivat usein ruokkoille kolkuttaneet. Jäljelle jääneet ovat sulautuneet samaan henkeen nuorten kanssa. Mitään suuren muutosta ei ole tapahtunut. Vanhemmat ja nuoremmat ovat toimineet yhdessä. Näin pääsi yhä enemmän sovinnollinen mieli valtaan ja rakentava työ jatkui.

Väkiluvun kehitys.

Sortavalan maaseurakunnan väkiluku oli vuonna 1753 4596 henkeä, v. 1860 11.138, v. 1900 15.319, v. 1917 22.881, v. 1927 18.348, v. 1944 18.546, v. 1948 kirjoissa vielä 14.256 ja v. 1949 3.954 henkeä. V. 1918 seurakuntajaossa erosi Harluun 3604 ja Impilahteen 556 henkeä. Sortavalan kaupunki erosi samalla omaksi seurakunnaksi ja siihen liittyi 3250 henkeä. V. 1949

elämäntyönsä samalla paikkakunnalla ja pääsivät lepäämään saman seurakunnan kirkkotarhaan. - Aivan erityisen ilahduttavaa oli myös se, että ortodoksit ja luterilaiset elivät sulassa sovinnossa. Tämän krijoittaja on ollut tilaisuuksissa, joissa molemmat ovat sopineet vierekkään samaan ehtoollispöytäen. Sergei Okulovin, Sergei Solntsevin ja piispa Hermanin suuri ja syvä kristillinen mieli sekä elämäntyö oli kaatanut raja-aidat. Todellista kristillistä ekumeniaa niillä vuosikymmenillä! Tässä asiassa seminaari ja myöhemmin Jamilahden kansanopisto teki uraauurtavaa kristillistä palveluun ja samalla syvää yhdistävää isänmaanrakkautta edistävää työtä.

Kun ajattelee niitä monia kymmeniä ja satojakin, jotka tekivät Sortavalan maalaiskunnassa uskollisesti työtään opetuksen vainolla, ei voi arvostellen nostaa ketään tikapuissa muita korkeammalle ansioitensa takia. Ratkaiseva merkitys on sillä, mitä Jumala tekee meidän kauttamme, eikä sillä, mitä me teemme Hänelle. Kaikki se, mihin Herramme kiinnittää huomiot, on yhteys ylöspäin. Jeesus saattaa paljon lapsia kirkkauteen.

- M a r t t a S i h v o n e n .

lopussa Sortavalan maaseurakunta lakkasi toiminnasta ja arkisto siirrettiin Mikkeliin.

Seurakunnan alue.

Seurakuntaan kuului kaupungin lisäksi ympärillä oleva maaseutu. Pinja-ala oli ilman vesistöjä 643 km². Aavan Laatokan ja mantereiden välillä oli laaja saaristo. Suurimmat saaret olivat Riekkala ja Tulola. Valamon luostarisaaressa, joka kuului Sortavalan maalaiskuntaan, oli matkaa kaupungista noin 40 km. Suurin teollisuusalue oli Helylä. Esikaupungeissa, kuten Puikkolassa, Vakkosalmella, Genetsissä ja Mansikkamäellä asui kaupungin työllisiä ja rautatieläisiä.

Hautausmaat.

Ensimmäinen hautausmaa oli Helylässä. Sinne pystytettiin jo ennen talvisotaa ensimmäisen kirkon paikalle muistomerkki. Toinen hautausmaa Kirkkoniemessä kävi pian liian pieneksi. "Vanhan" hautausmaan tekemisestä ei ole tarkkoja tietoja. Sen parihuone rakennettiin v. 1897. Teiden risteyksen ruma sorakuoppa täytettiin v. 1932 ja siitä saatiin 1200 uutta hautapaikkaa.

Vanhassa kalmistossa ovat v. 1918 kaatuneet muistomerkkinsä alla. Siellä lepäävät myös kirkolliset että muut merkkienkylöt. Tämä kaunis hautausmaa oli yhteinen kaupunkiseurakunnan kanssa. Uusi hautausmaa perustettiin Helylään vievän tien varteen v. 1928. Sen ala oli 4 ha. Talvi- ja jatkosodan sankarivainajat ovat haudatut kirkkopuistoon tehtyyn yhteiseen sankarihautaan.

Seurakunnan toimihenkilöitä.

Papeista mainitsemme vain viimeisimpiä. Rovasti Ekrothin (k. 1925) jälkeen oli kirkkoherrana rov. K. T. N. Hulkkonen vv. 1928 - 1944, ja sitten seurakunnan lakkauttamiseen asti v. t:nä ensimmäinen kappalainen, rov. Toivo Multanen. Toisena kappalaisena toimi vv. 1931 - 1949 rov. Eino Pirinen.

Kun ns. ukkopapit olivat vanhoja, oli heillä vuosien varrella usein apulaisia. Heistä eräät eivät aina jaksaneet suhtautua seurakunnan herännäishenkeen. Heidän ja "kantikkaiden" ukkojen kanssa oli yhteenottoja milloin tupakasta tai jostain muusta asiasta. Vanhempiina he ovat niitä huvittuneina muistelleet ja myöntäneet olleensa joskus väärässäkin.

Kantoreista oli huomattavin K. H. Teittinen, k. 1912. Häntä seurasi Viktor Siren, k. 1927. Viimeinen oli K. Sipilä vv. 1930 - 1949. - Ensimmäiseksi urkuriksi valittiin oman kaupungin kasvatti Onni Pakarinen, joka hoiti tätä tehtävää vv. 1914 - 1941. - Sunnuntai-iltoja mainitsemme Antti Kliverin, vv. 1861 - 1905, ja viimeisen, K. Mäkelän, 1905 - 1944.

Tärkeimpiä seurakuntatyömuotoja

Diakoniatöinnästä huolehti lähinnä kaksi laajaa seurakuntaa kiertävää diakonissaa. Etelästä piiriä hoiti Tuokslahdesta kotoisin ollut Malja Hänninen. Hän kulki etupäässä jalkaisin ja oli paljon liikkeellä. Toista piiriä kierteili Hilja Hirvonen.

Seurakunnallisen alkeiskoulun, ns. kiertokoulun opettajista oli huomattavin Juhana Pitkänen Karjalasta. Hän teki pitkän päivätyön seurakunnassa opettaen kolmea sukupolvea. Kiertokoulun lakattua järjestettiin rippikouluun valmistava seurakuntakoulu. Se oli onnistunut nuorisotyömuoto. Kahden koulun opettajina toimivat Aino Partanen ja Lyyli Pulli.

Pyhäkoulujen perustamisessa Sortavala oli aivan ensimmäisiä maassamme. Renquistin aikana niitä oli jo melkein yhtä paljon kuin seurakunnan toiminnan loppuajoina, vaikka asukasluku oli paljon pienempi. V. 1940 oli kouluja 84, opettajia 265 ja oppilaita 1.604. Opettajina toimi heränneitä miehiä ja naisia, miehiä enemmistö. Palkattomina nämä opettajat tekivät erittäin suuriarvoista työtä. Heidän nimilään on mahdollinen luettella. Parasta on, että heidän nimensä ovat elämän kirjassa. - Opettaja ohjattiin työhönsä harjoitustunneilla ja kurssilla.

Nuorisotyöstä voidaan mainita, että seurakunnassa toimi "Sortavalan maaseurakunnan nuoret"-niminen yhdistys. Se perustettiin v. 1936 ja sen piti sääntöjensä mukaan "vaalia isiltä perittyä rukolevaa kristillisyyttä". Yhdistyksellä oli kolme palkattua työntekijää, Toivo Pitkänen, Onni Soininen ja Johannes Pesonen. Puheenjohtajana toimi rov. T. Multanen ja sihteerinä rva Aune Simpura (Kohonen). Onni Soininen on sanonut tästä toiminnastaan, että tämä työkausi muodostaa kauneimman lehden hänen elämänsä päiväkirjasta.

Missä elävä herätys on koskettanut ihmisiä, on se vienyt heidät liikkeelle myös toisten sielujen pelastuksen tähden. Näin on syntynyt seurakunnan maallikkotoimintaa. Se on muotoutunut lähinnä seurojen pitämiseen. Seuroissa viljellään sanaa ja veisataan hengellisen elämän rakentamiseksi. Maallikot, teologit koulutusta saamattomat henkilöt ovat niissä toimineet.

Seuratolminta Sortavalan maaseurakunnassa oli hyvin vilkasta. Olisi ylivoimainen tehtävä ruveta kuvailemaan sitä yksityiskohtaisesti. Eri kylissä olivat omat seurojen pitäjät. Jotkut heistä kulkivat toisissakin kylissä.

Talvisota ja ensimmäinen siirtoaika 1939 - 1941.

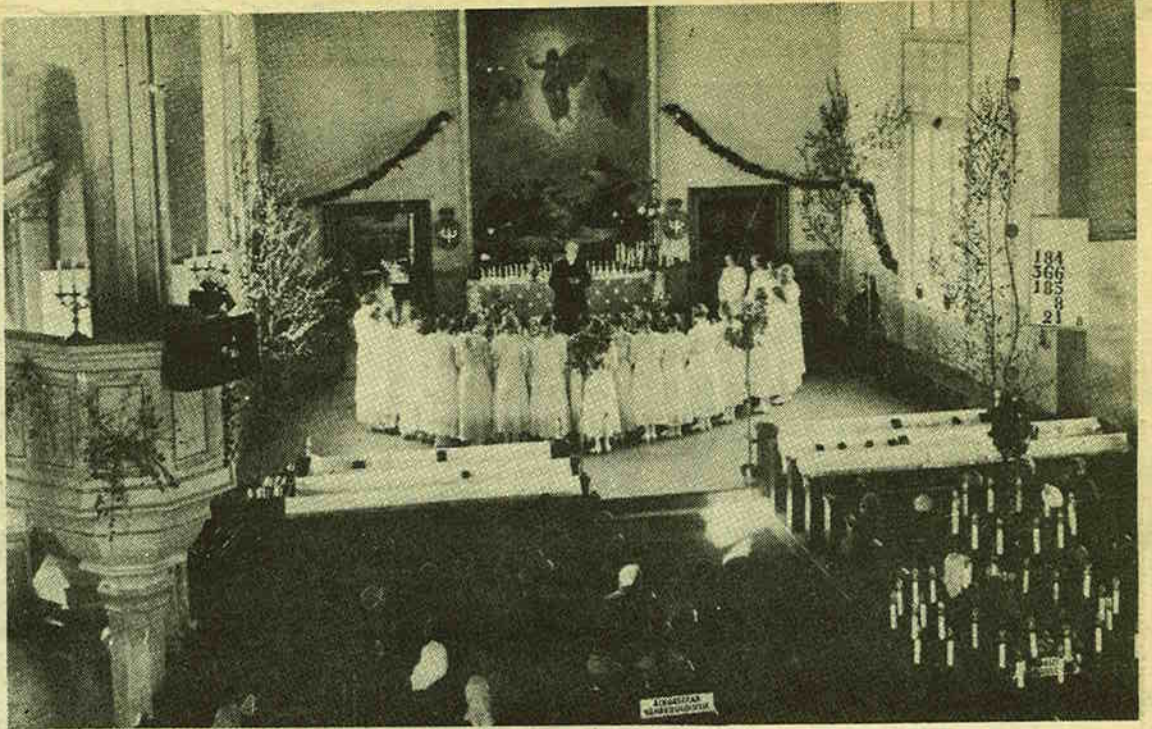
Talvisodan aikana seurakunnan työskentely täytyi sopeuttaa olosuhteiden mukaiseksi. Pappien voimat vähenivät. Rovasti Hulkkonen siirtyi väsyneenä tyttärensä luo Satakuntaan, ja hänen apulaisensa, past. Laatikainen joutui sotaan. Kanslia jäi rov. Multasen hoitoon Puikkolan koululla. Toisena pappina toimi rov. Pirinen. Seurakunnan tehtävänä oli etupäässä miellialan hoitaminen. Tätä tehtävää sotatoumielueella ja pommistusten keskellä ei ole vähäksi arvioitava. Ompeluseurat, entiset ja uudet, oli järjestettävä ja niiden tuotteet toimitettava määräraikkoihin.

Vaikka talvisodan jälkeen odotettiin raskasta rauhaa, oli Karjalan luovutus sittenkin ikävä yllätys. Sortavalan maaseurakunnastakin täytyi muutaman päivän sisällä lähteä kotiseudulta tuntematonta tulevaisuutta kohtaan. Senkuvallinen ei kuitenkaan kuulu tähän. Papi- ja jäljellä oleva arkisto siirrettiin Liminkaan. Osa arkistoa oli jo aikaisemmin siirretty Vaasaan. Pieni osa arkistoa ja rov. Multanen siirtyi Oulaisiin. Rov. Pirinen asui koko ensimmäisen siirtoaikan Limingassa.

Maaseurakuntalaiset sijoitettiin Kakkolan - Oulun välismaalle 38 seurakuntaan. Pohjanmaalla viihdyttiin yleensä melko hyvin. Papit ja maallikot kiertelivät eri puolilla kokouksia pitämässä.

Paluu kotiseudulle.

Siirtolaisten toive kotiseudulle pääsemisestä toteutui odottamattoman pian. Seurakunnan virkalliset palasivat kotiin marraskuun alussa v. 1941. Seurakunnan toiminta alkoi elpyä ja palata entisiin uomiinsa. Kulkuneuvojen puute, valaistus y.m. olivat haittoina. Jumalanpalvelukset pidettiin Evankelisen seuran talolla, joka perus-

Sisäkuva kirkosta.

teollisesti puhdistettiin ja korjattiin. Myös seurakunnan hallintolimet pääsivät jatkamaan työtään.

Toinen siirtoaika

Syyskuun alkupuolella 1944 alkoi toinen siirtoaika. Seurakunnan arkisto ja virkalliset sijoitettiin Jyväskylään, jossa ne olivat v. 1949 tapahtuneeseen seurakunnan lopettamiseen saakka. Seurakunnan pappi, rovasti Multanen ja Pirinen liikkuvat ahkerasti jumalanpalveluksia ja saarnoita pitämässä laajan alueen seurakunnissa, samoin monet maallikkopuhajat. Tällainen palvelus oli erittäin tärkeä. Jumalan sanan lupaukset tulivat kuin uusia, niihin tartuttiin ja niistä elettiin ja saatiin voimaa.

Sortavalan maaseurakunnan lopettajaisjuhla.

Sortavalan maaseurakunnan toiminnan lopettajaisjuhla pidettiin

Jyväskylässä Taulumäen kirkossa marraskuun 19. ja 20. päivinä v. 1949.

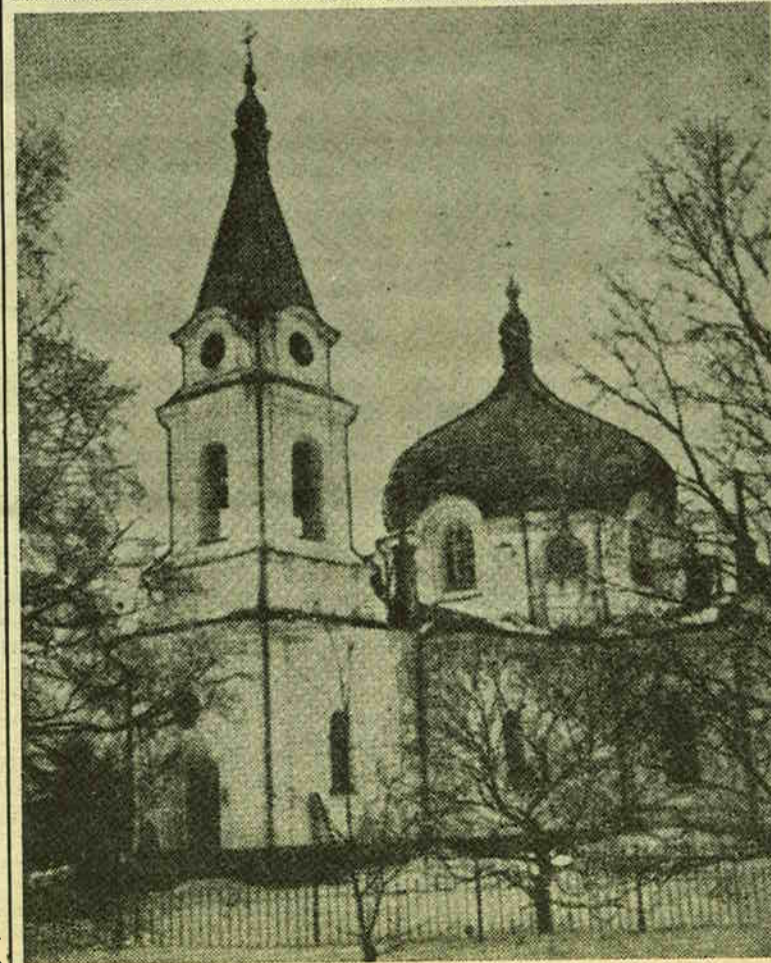
Kansaa oli kerääntynyt tuhatmäärin pitkämatkojen takaa eri puolilta maata. Lauantai-illan monissa puheissa ilmeni syvä kiitollisuus menneestä ajasta luottamus Herran apuun tulevaisuudessakin.

Sunnuntain jumalanpalvelukseen avarassa tempelissä oli kokoontunut harrasta ja kiitollista kirkkokansaa pari tuhatta henkeä. Vertaansa vailla olevalla palavuudella julistettiin ja kuunneltiin sanaa. Lähestyvän eron haikuus antoi tilaisuudelle erikoisen leimansa, puheet painuivat kansan mieleen ja jäivät sinne kytämään tulevia aikoja varten. - Jumalanpalveluksessa piti rippipuheen johtaja Mika Tarna ja päiväsaarnan Joh. 5:22-29 johdolla rov. Toivo Multanen. Uruissa oli dir. mus. Onni Pakarinen. Ju-

malanpalvelus päättyi Herran ehtoollisen viettoon.

Päiväjuhlan samassa paikassa oli varmaan vielä tullut lisää väkeä, sillä tungos oli vieläkin suurempi. Rov. Pirisen alkupuheen jälkeen piti rov. Oskari Kanervo juhlapuheen, jossa hän muisteli Hengen työtä Sortavalassa. Se oli suurta Jumalan armoa. - Maisteri Martta Kasurinen lausui taidolla kirjoittamansa juhlarunon aiheesta Siunausta kantava muisto. Väillä oli op. Onni Pitkäsen johtamaa kuorolaulua. Seurasi vielä sarja puheita, joita ei voi tässä selostaa. Lopettajaisjuhla päättyi rov. Multanen päätöspuheeseen ja rukoukseen sekä virteen 623. Sydän pakautumaisillaan liikuttuneesta juhla-lakansa suuntaan matkansa uusille asuinsijoille ympäri maan. Jokaisella oli luottamus siihen, että kaikki asiat käännyvät parhaiksi niille, jotka Herraan luottavat.

SORTAVALAN SEUDUN ORTODOKSINEN KIRKKO

Sortavalan ortodoksisen seurakuntaan kuului lähes neljä tuhatta henkeä, joista suurin osa kuului Sortavalan maalaiskuntaan. Varsinkin saaristossa oli paljon ortodokseja, erityisesti Möntsölän ja Pellotsalon kylissä. Möntsölän suureen kylään oli aikomus saada oma kirkko, jonka Valamon luostari olisi lahjoittanut pyhän Elian kirkon erästä skiftistä, joka oli asuimattomana noin 10 km luostarista.

Sortavalan ortodoksisen seurakunnan historialliset perinteet ovat vanhat ja arvokkaat. Niin sanottuna Vatjan verokirjassa 1500-luvulla mainitaan Sortavalan pogostassa olleen 825 taloa, jotka olivat enimmäkseen ortodoksisia. Vanhin ortodoksinen Karjalan kirkkojen äiti oli Rantueella vastapäätä kaupunkia. Sen alkuperäisestä rakentamisesta ei ole tallella vuosilukua, mutta v. 1765 se rakennettiin uudelleen ja ilmeisesti korjattiin v. 1891. Tämä ns. Miikkulan kirkko, joka oli maalaiskunnan puolella, sai olla vuosisatoja Laatokan ympäristön ainoana kirkkona. Sen ympärillä oli myös vanhin Sortavalan hautausmaa. - V. 1589 mainitaan, että Möntsölän saarella oli Valamon luostarin skiitta ja kirkko, joka ruotsalaisodan aikana paloi v. 1636.

Keskellä Sortavalan kaupunkia sijainneen, v. 1873 rakennetun suuren ortodoksisen tuomiokirkon muistanevat kaikki, ketkä vain kävivätkin Sortavalassa. V. 1892 Suomen ensimmäinen ortodoksinen arkkipiispa Antonij osti kesäasunonkseen Hymyölään hovin, johon muodostettiin piispan talo ja rakennettiin myös kirkko. Tässä talossa asui myös arkkipiispa Herman siihen asti kun kirkkokunta rakensi v. 1931 kaupunkin uuden viisikerroksisen talon ja sen välittö-

TOIVO VIHERTO (GRÖHN):

Maalaiskuntaa kylästä kylään

Sortavalan maalaiskunta sijaitsi Viipurin läänissä, ja sen keskustassa oli Sortavalan kaupunki Laatokan luoteisrannikolla. Pitäjän pinta-ala oli ilman vesistöjä 643 m², asukkaita v. 1926 toimitetun henkikirjoituksen mukaan 20.703. Sortavalan maalaiskuntaan kuului esim. Jamilahden lepokoti ja kansanopisto sekä yksi Ilmavoimien yksikkö, joka v. 1925 siirrettiin kaupungista maalaiskunnan puolelle ns Kasinhäntään.

Lähdemme nyt kiertämään kotikuntaamme aloittaen maitse lounaisesta laidasta.

Kun nousemme junaan Nivan asemalta ja asetumme vaunuun istumaan siten, että Nivan asema jää selkämme taakse, tulemme kohta Sortavalan pitäjän rajalle ja siitä pian Kuokkanien asemalle. Tällä välillä on molemmin puolin rautatietä viljelyksiä. Kuokkajärmellä vasemmalla puolella näemme noin 0,5 km päässä Kuokkajärven ja sen ympärillä hyvin hoidetut maanviljelystilat, ja asutus lisääntyy mennessämme Laatokan rannikolle päin. Pitkin rannikkoa kulkee Sortavalasta Viipuriin joutava maantie, josta myöhemmin, seuraamme nyt rautatietä ja sen näkyviä. Kuokkanien asemalta lähdettyämme huomaamme kohta järven nimeltä Rankjärvi, joka oli kuuluisa isoista ja maukkaista ravuistaan. Sitten tulee eteen Kiviahon seisake ja tämän jälkeen Tuokslahden pysäkki. Tarkkaan katsellessamme huomaamme komean liiketalon, jonka rakennutti kauppias Jaakko Pitkänen. Hän omisti myös rinkelileipomon ja virvoitusjuomatehtaan. Kun 1930-luvulla tuli pulakausi oli hän pakotettu myymään talonsa Sortavalan Osuusliikkeelle. - Mentymme Saavain joen yli tulemmekin jo Hympölään järvelle, jonka yli oli rautatietä varten tehty järven yli pengerrys, ja niin tulemme Sortavalan asemalle.

Nyt pyörähdämme takaisin Nivan

mään yhteyteen Johanneksen kirkon, joka oli pappisseminaarin kirkkona.

Sortavala oli koko maan ortodoksisen uskonnollisen elämän keskuksena. Vuodesta 1918 Sortavalassa oli pappisseminaari, jonka oppilaat olivat mukana arkkiepiskopista Hermanin kanssa paimenmatkoilla maalaiskunnan alueella suuremmissa kyllissä. Kun v. 1885 perustettiin p. Sergein ja Hermanin Veljeskunta, alettiin myös perustaa ompeluseuroja, joista suurimpia oli Möntsölässä toimiva.

Ollessani toistakymmentä vuotta pappina Sortavalassa sain suurella ilolla todeta syvästi uskonnollisiveellistä elämää kaikkialla Sortavalan maalaiskylissä. Hartaushetkissä samoin kuin jumalanpalveluksissa talot olivat täynnä hartaita rukoilijoita. Luterilaisen naapuriseurakunnan kanssa suhteet olivat erinomaisen hyvät. Tunnettu rovasti Pirinen oli parhaimpia ystäviäni, jonka kanssa pidettiin yhdessä hartaushetkiä.

Pidän erikoisena Jumalan kaitsemuksena, että Jyväskylään rakennettiin ensimmäinen ortodoksinen kirkko, jonka tehtävänä on Karjalan vanhimman ortodoksisen seurakunnan arvokkaiden historiallisten perinteiden vaaliminen ja ainutlaatuisen kalevalaisen, ortodoksisen kulttuurin säilyttäminen tuleville sukupolville. - Lauri Mitronen.

asemalle, ylitämme rautatien ja suuntaamme matkamme kohti Viipurin maantietä. Sen saavutettuaamme käännyimme vasemmalle ja lähdemme kulkemaan kohti Sortavalan kaupunkia katsellen samalla, mitä tien molemmin puolin näkyy. Kuljettuamme joitakin kilometrejä tulemme Ahvenojan tienhaaraan ja niin olemmekin jo Sortavalan pitäjässä. Tarkastellaanpa nyt näkyviä. Oikealle katsellessamme näemme viljelysvainioiden ja puiden välistä vilahtelevan Laatokan vettä ja vasemmalla puolella silloin tällöin joitakin taloja viljelyksineen. Näkyihän siellä taloja oikeallakin puolella ja etempänä saaristoa sekä kaupunkilaisten huviloita. Vihdoin osoittaa tienhaara Niemelän hoviin, jossa harrastettiin oikein järkipäristä maanviljelystä ja sen ohella tiilenpoltoa. Talo sijaitsi lähellä niemenkärkeä ja ympärillä kasvoi puita etenkin Laatokan puoleisella rannalla, etteivät Laatokan myrskytuulet aivan valtoiminaan päässeet riehumaan ja viljavainioita repimään. Janhuksen salmen kautta pääsi aavalle Laatokalle. - Kun jatkamme matkamme jää taaksemme Rautalahti ja Sammatsaari sekä vähän etempänä rannikosta kuuluisa Puutsaari, jonka omisti Valamon luostari. Kun Laatokka oli oikein raivopäällä, käyttivät laivat, jotka olivat tulossa tai menossa, tätä saarta hätäsatamana. Noin 40 km Sortavalan kaupungista oli kuuluisa Valamon luostari, jonka kirkon kellojen ääni kuului useiden kymmenien kilometrien päähän. Kesäiseen aikaan oli Valamo suosittu matkailupaikka. Ennen ensimmäistä maailmansotaa kulki Sortavalan ja Pietarin välillä Valamo-niminen laiva, ja pietarilaisia kävi paljon Valamossa. Laiva oli sen ajan laivoiksi hieno ja varustettu suurella höyrykoneella.

Sortavalasta Valamoon mentäessä

oli m.m. Markatsimen salmi ja samanniminen saari, jossa oli tohtori Winterin rakennuttama graniittinen Taruniemen huvila. Sen ympäristöön oli tri Winter istuttanut tai kylvänyt siemenet useista erilaisista puista, jotka hän oli saanut useilta ulkomaanmatkoiltaan. 1930-luvun alkupuolella siirtyi ko. huvila apteekkari Turkaman omistukseen. - Lähisaaristosta löydämme vielä kuuluisat Honkasalon saaret sokkeloineen. Olihan siellä vielä Haavuksen saari, jossa oli ollut laivatelakka. Viime aikoina olivat haavukselaiset kuuluisia veneistään, lisäksi he harjoittivat ahkerasti kalastusta ja jossain määrin maanviljelystäkin. Nyt on edessämme Markatsimen salmi, ja kun suurelta Laatokalta kävi oikein myrskyinen tuuli, oli ainakin pienempien laivojen käännättävä takaisin tai mentävä

jonkin saaren suojaan. Vielä kuulivat lähisaaristoon Orjatsaari ja Tulolansaari, Suur-Tulola ja Pien-Tulola. Näissä saarissa oli varsinaisen asutuksen lisäksi runsaasti kaupunkilaisten huviloita, todella huviloita eikä nykyisten kaltaisia rantamökkejä. Mainittakoon vielä kaupungin edustalla oleva Riekkalan saari, jossa harjoitettiin maanviljelystä ja karjanhoitoa sekä jossain määrin kalastusta. Kaupungissa oli Möntsölän saari, jossa oli hyvää viljelysmaata ja kohtalaisen varakkaita eläjiä kuten monessa muussakin saarella. - Ennen kuin saavumme Sortavalan kaupunkiin ohitamme kauniin Yhinlahden huviloineen, ja jos kuljemme kesäaikaan näemme kauniin kukkaloiston tri Bergin puutarhassa. Nyt olemme kohta Hympölään kylässä lähellä kaupunkia. Oikealla puolella tiestä näemme Hympölään nuorisoseuran talon. Vasemmalla näkyy Hympölään järvi, ja kun nousemme loivaa rinteä ylös, huomaamme vasemmalla huvilatyyppisen entisen Hympölään hovin, jossa asui ortodoksinen arkkiepiskopista Herman. Tämän rakennuksen oli rakennuttanut 1800-luvulla valtioneuvos Herman Hallonblad. Nyt olemmekin jo Sortavalan kaupungin rajalla ja saman tien kaupungissa. Kun olemme ohittaneet Sortavalan rautatieaseman, joka jäi oikealle, oli vasemmalla puolen tietä Rannikkotykistörykmentti 3:n kasarmi. Jatkaessamme matkamme jää vasemmalle halki kaupungin menevä Karjalankatu. Menemme suorinta tietä halki Kymölään kaupungin osaan, jossa huomaamme kesäiseen aikaan vasemmalla puolen tietä komean tulppaaniviljelmän. Jatkamme matkaa ohi pienten talojen, ja edessämme on Kyöpelinvuori. Sen ohitettuaamme tulee eteemme hyvin hoidettu kauppaneuvos Ossi Kivisen mautila. Vielä on muitakin yksityisiä taloja ennen kuin olemme matkamme päässä Ilmavoimien kasarmialueella Kasinhäntässä.

Käännyimme takaisin ja lähdemme

kulkemaan Karjalankatua

pitkin suuntana maalaiskunnan raja. Kun olemme laskeutuneet ns. Putkosen notkoon ja ylittäneet satamaradan, alkaa maalaiskunnan puoli, päämäärämme. Heti vasemmalla on meijeri ja vehnämylly ja sitten paja, joka rakennettiin 1930-luvun alkupuolella, mutta menemme ensin katsomaan, mitä oikeanpuoleinen tien pätkä näyttää. Siinä on aluksi pieniä taloja oikealla. Kun nousemme pikku rinteeseen ylös jää oikealle poliisivartion talo ja apulaisnimismiehen asunto. Tämä tie jatkuu Vorssun lossille ja edelleen Riekkalan saareen. Se ohittaa salmen rannalla olevan Siitoinin hovin, jonka ympärillä ovat hovin hyvin hoidetut viljelysmaat. Palaamme takaisin tienhaaraan, otamme suunnan kohti Ruskealan pitäjän rajaa ja katsellemme, miltä täällä näyttää. Ensinnä ovat heti oikealla Sortavalan maalaiskunnan kunnantalon rakennukset ja pienellä mäen nyyppylällä jyvämakasiini sekä aivan tien varressa ent. kauppias Ignatiuksen rakennuttama liike- ja asuntoalo. Sitten alkaa jo Puikkolan esikaupunkialue, jota ruvettiin rakentamaan 1920-luvun alussa. Se käsitti noin 200 omakotitaloa, joku vähän suurempikin, jossa saattoi olla vuokralaisia, mutta yleensä talot olivat yhden perheen asut-

tavia. Jatkamme matkaamme eteenpäin. Noin puolen kilometrin päässä tulee näkyviin kiviaindan ympäröimä hautausmaa ja tienhaara, josta käännyimme vasemmalle menevää tietä myöten. Vasemmalla on kappalaispappila ulkorakennuksineen ja peltoineen. Kuljettuamme noin puoli kilometriä välkkyvät oikealla puiden välistä suomen Kirkon Sisälähetysseuran ylläpitämän diakoniakoulun valkoiset rakennukset. Sitten onkin jo rautatieylikäytävän jälkeen Jokisen nahka- ja jalkineitehdas Karmalan järven rannalla. Jossirrämmme katseemme yli järven, näemme Uijalanrannan kylän laajat viljavainiot ja varallisuutta osoittavat hyvin hoidetut talot. Mutta jatkamme matkaamme ohi Karmalan järven sivuttaen tien varrella olevan asutuksen pienine viljelyksineen. Järven päässä on m.m. Karmalan hovin hyvin hoidetut rakennukset ja viljelykset. Kohta saavumme Kiteenjoelle, johon oli sijoitettu Pitkäläkosken voimalaitos ja josta Karmalan kylä sai sähköä, samoin Tuokslahden kylä, mutta voimalaitoksen omisti Sortavalan kaupunki ja sai aikoinaan yksinoikeuden siitä tarvitsemansa sähköä.

Tulemme takaisin tienhaaraan, josta poikkesimme tälle tielle, ja suuntaamme matkamme kohti pitäjän rajaa. Kun nyt kuljemme ohi hautausmaiden on edessämme peltoaukea, josta oikealle eroaa tie Lahdenkylään. Tien lähtettyvillä on muutamia taloja, vasemmalla seuraa rautatie, oikealla kohoaa korkea Paason vuori, vasemmalla lähellä sitä on aivan maantien ja rautatien välissä Pennasen nahkuriliike. Jatkaessamme matkaa yli salmen ja noustuamme rinteeseen ylös saamme silmiemme eteen

Helylän kylän.

Oikealla on tien vieressä Sortavalan maaseurakunnan ensimmäisen kirkon paikalle pystytetty kivi. Kohta onkin sitten oikealla puolen tietä Helylän kansakoulu, vasemmalla osoittaa tienhaara kohti Leppäselän kylää.

Lähdemme nyt seuraamaan tätä tietä ja katsellemme, miltä tämä puoli pitäjää näyttää. Aluksi on Helylän tehtaan omistamia työväen asuntoja sekä pienehköjä omakotitaloja tontteineen. Ylitämme jälleen rautatien ja tulemme tienhaaraan, josta tie vie oikealle Helylän tehtaalle ja asemalle yhtyen taas päätiehen, joka myös on vielä meidän tuleva kulkutiemme. Nousemme nyt suoraan pienen mäen päälle ja huomaamme, että täälläkin on omakotitaloja ja pieniä viljelystilajoja. Mutta kun kuljemme Leppäselän tienhaarasta eteenpäin suoraan oikealle Myllykylään, näemme jonkin matkan päässä puiden välissä pilkoittavan herraskartanon, Mäkisen hovin, ja kuulemme kosken kohinaa. Jos menemme lähemmäksi tarkastelemaan, näemme myöskin voimalaitoksen ja ent. Mäkisen urkuharmoonitehtaan ja ammattikoulun vielä jäljellä olevia rakennuksia. Tienhaaraan palattuamme jatkamme matkaa eteenpäin ja saavumme vähitellen Leppäselän kylän alkupuolelle. Näemme ensin oikealla puolen maantietä Suomen Kirkon Sisälähetysseuran ylläpitämän kaatumatautisten hoitolan, Tapiolan. Kohta saavumme Leppäselän kylän keskipaikkeille. Siellä huomaamme vaurasta asutusta ja hyvin hoidettuja taloja viljelyksi-

neen. Kylän vasemmalla puolen lähes 20 km päässä on Tuoksjärvi, josta saa alkunsa vetensä Hympölään järven laskeva Tuoksijoki. Tämän joen molemmin puolin oli harvahaako asutusta. Ennen Ruskealan rajaa ylitämme pienen Kiteenjoen, jossa oli pieni koski, nimeä en enää muista. Olihan siellä vielä paikkoja sellaisia kuin Kiimamäki, Pylväsenmäki ja Ratinen, sitten olikin jo Kuljakon kylä ja Ruskealan pitäjän.

Palaamme jälleen kerran takaisin ja lähdemme nyt jatkamaan matkaa Helylän kansakoulun luota oikealle tai paremminkin suoraan eteenpäin Sortavalan kaupungin suunnalta tullessa. Helylän kylä oli tiheään asuttu, oli omakotitaloja ja viljelystilajoja. Tehtaalta tulevan tien varressa oli useita kauppalikkeita ja rinkelileipomoita. Vanhin niistä oli jo vuosisadan vaihteessa Helylän aseman ylikäytävän luona Pärssisen omistama, hänellä oli myös virvoitusjuomatehdas. Kun ylitämme Tohmajoen, joka Helylän kohdalla virtaa syvässä uomassa ja nousemme pienen mäen ylös, aukeavat eteemme laajat viljelysvainiot. Vasemmalla puolen tietä huomaamme muutaman sadan metrin päässä tiilitehtaan. Jatkaessamme matkaa tulemme parin kilometrin päästä Rautakankaan kansakoululle ja tienhaaraan, josta oikealle osoittaa vanha

Kirjavalahden tie.

Tämä tie oli hyvin mäkiä ja mutkaista. Noin kilometrin päässä tästä tienhaarasta oli ensimmäinen iso mäki, ja oikealla puolen tiestä parin kilometrin päässä mäen päällä kuuluisa Helmijärvi, josta Sortavalan kaupunki sai tarvittavan veden. Tämänkin tien varrella oli hyviä viljelysmaita ja vauraita taloja. - Palaamme takaisin Rautakankaan tienhaaraan ja lähdemme kulkemaan entistä suuntaamme. Tien molemmin puolin on viljelysvainioita, ja päästyämme seuraavalle mäelle on vasemman puolen tietä entinen Simpuran majatalo. Sitten laskeudumme mäkeä alas, edessämme on Jumppasen talo ja sen yläpuolella Mäkisen veljesten talo maineen. Nyt kohta oikealle alkaa uusi tie, joka johtaa Kirjavalahden halkaisten Piustan suon ja piirstoen monen talon viljelysmaat. Tämä uusi tie seurasi alavaa maastoa aina Kirjavalahden saakka. Lahden pohjukassa oli Jormakan kotitarvesaha ja mylly, joka sai käyttövoimansa Ristijärvestä tulevasta purosta. Vasemmalla puolen tietä oli Laatokan rannalla apteekkari Jääskeläisen kuuluisa linnamainen huvila.

- Kirjavalahden tie oli tunnettu kasvirikkaudesta ja hyönteisistä. - Kun nousemme ylös on vasemmalla syvänteessä pienen lampi ja mäen päältä valtava näköala Laatokalle. Lahden toisella puolen näemme Anjalan kylän taloja ja viljelyksiä. Kun laskeudumme mäen alas ja yhdymme uuteen tiehen, joka kulkee paikoitellen lähellä rantaviivaa, tulee noin 8 km kuljettuamme eteemme Harlunkunnan raja. Kirjavalahdessa oli aikoinaan pieni laiva nimeltä Kirjavalahden. Se oli tarkoitettu kulkemaan vain Sortavalan ja Kirjavalahden väliä, mutta sai poiketa myös tällä välillä olevissa satamissa.

Nyt palaamme taas Rautakankaan

tienhaaraan, josta erosimme, ja lähdemme kulkemaan

suuntana Ruskealan raja.

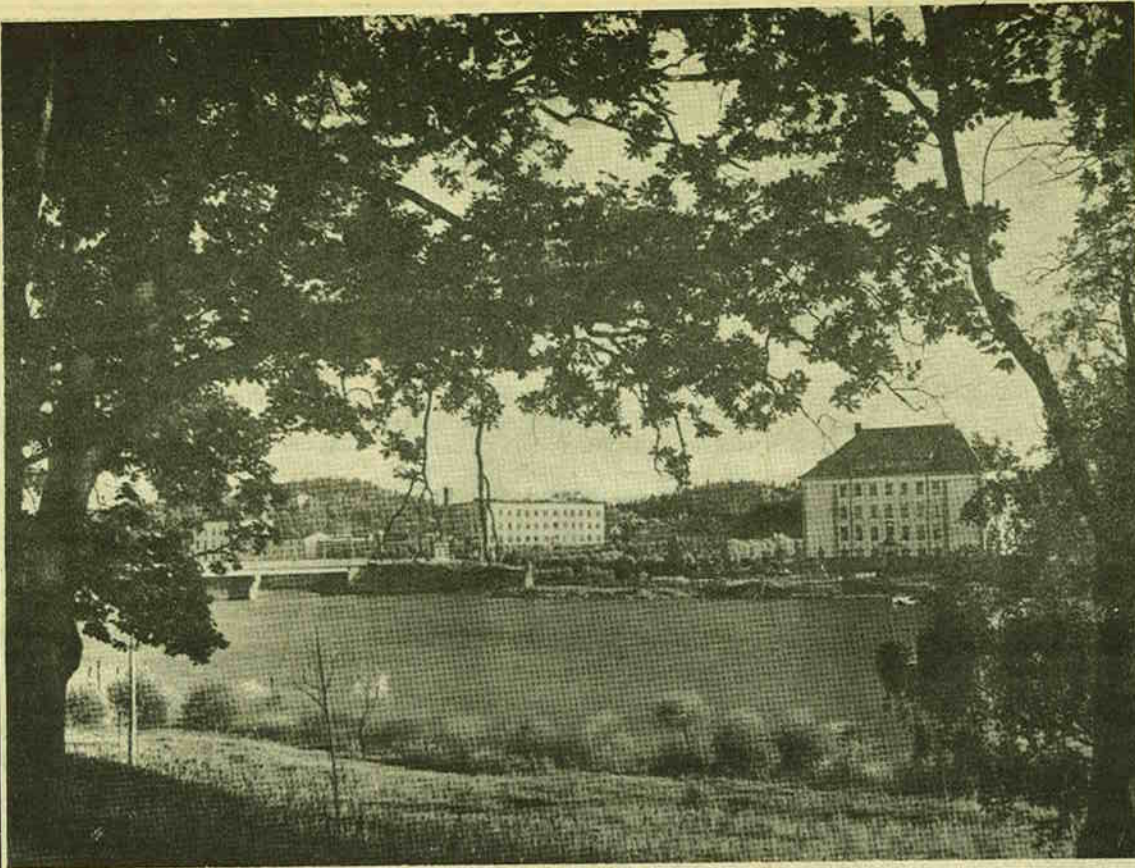
Noin kahden kilometrin päässä on jälleen tienhaara. Jos siitä alkava tie olisi saatu valmiiksi, olisi sen toinen pää ollut Jänisjärvelä, nyt sitä ei ennen sotia ehditty tehdä kuin noin 5 km. Noin kilometrin päässä oikealla tulee näkyviin oikealla viljelysaukea ja koivukujan päässä Hallahuhdan hovin rakennukset, vasen puoli on hovin omistamaa metsämaata. Hovin maita oli kaikkiaan noin 3000 ha. Noin v. 1920 Sortavalan maalaiskunta osti ko. tilan, samoin vähän myöhemmin rajanaapurina olleen Saarajärven hovin. - Ohitettuamme ns. kanavan rinteän alkaakin jo Ristin kylä. Sen vankimman talon, Ristin Kokon vasemmalla puolen metsikössä sijaitti Kuntolan pientenlasten koti. Saarajärven tilan maat olivat rajakkain Somerojan tilan maiden kanssa. Nyt ollaankin jo Suur-Ryryn kylässä. Vasemmalle jäi komea linnavuori, jolta oli aava näköala kauas ympäri Ryryn kylää. Olemme jo kunnalliskodin kohdalla, joka on vasemmalla puolen tietä. Siitä edelleen kunnalliskodin takana kauniissa metsikön ympäröimässä paikassa on lastenkoti, joka oli itsenäisen Suomen ensimmäisiä lastenkoteja ja jonka vihkiäisiä v. 1922 kunnoitti läsnäolollaan tasavaltamme silloinen presidentti K. J. Ståhlberg. Allekirjoittanut otti kuvan kunnalliskodin kohdalla presidentin ajaessa ohi. - Kun jatkamme matkaa edelleen tulee vasemmalla peltoaukea nimeltä Nuutisenmäki, oikealla puolen tiestä on Pyörövaara ja sen juurella Matolampi. Tästä osoittaa tienhaara oikealle Pien-Ryryn kylään ja siitä edelleen Harlun kuntaan.

Menemme jälleen alkuperäiselle tiellemme ja jatkamme matkaamme kohti Ruskealan pitäjän rajaa. Kuljettuamme noin kolme kilometriä tulee eteemme kylä, joka on varsinainen Suur-Ryrytä. Siellä on useita taloja ja ympäristössä maanviljelystä. Oikealla mäen päällä on kauppias Nousiainen talo viljelyksineen. Jonkin matkaa kuljettuamme tulee Koverinkosken massatehtaalle osoittava tienhaara. Tämän tien varrella oli muutamia hyvin hoidettuja tiloja kuten Jalkasen ja Luukaisen tilat. Jatkaessamme matkaa näemme oikealla kansakoulun ja suuren viljelysaukeaman sekä hyvin hoidetut talot, jotka omistivat veljekset Antti ja Juho Silvennoinen. He harjoittivat maanviljelyksen ohella suurenpuoleista karja- ja lihakauppaa vieden pari kertaa viikossa lihaa Sortavalan torille. Kohta on edessämme Ruskealan raja ja palaamme siitä takaisin, nyt Sortavalan kaupunkiin asti.

Lähdemme nyt "viimeiselle talpaleelle",

junassa Sortavalasta pohjoiseen päin.

Ylitettyämme Vakkolahden ylikäytävän jää kaupunki oikealle puolen, vasemmalle Vakkosalmen kylä tai paremminkin esikaupunki. Siinä erottaa selvästi muita suuremman rakennuksen, Suomen Kirkon Sisälähetysseuran omistaman ja ylläpitämän Vaalijalan nimellä tunnetun vajaanielisten lasten hoitolan. Ylitettyämme Tuhkalammin olemmekin jo maalaiskunnan puolella ja jatkamme matkaamme kohti Helylän asemaa. Vasemmalla puolen rautatietä on aikaisemmin jo mainittu Karmalan järvi, myös Liikolan järven nimellä tunnettu, oikealla viljelysaukeita ja mm. Paason vuori, siis osittain samat näkymät kuin maantietäkin. Helylän aseman ohitettuamme on parin km. päässä ns. Santamäen nousu ja sitten metsäistä maastoa molemmin puolin rautatietä Ryryn pysäkillä asti. Pysäkin lähetyksillä oli vähän asutusta, mm. Sortavalan meilerin maidon

Nykyistä Sortavalaa. Tuttu näkymä meille tutusta kaupungista, jonka ympärillä kotikuntamme sijaitsi. - Vakkolahtea rantamineen.

PAAVO MOILANEN:

Matkalta entiselle kotiseudulle

V. 1967 avautui minulle tie entiselle kotiseudulleni Sortavalan maalaiskuntaan. Monen mutkan ja vaiivan kautta tämä oli mahdollinen. Tohtori Johannes Virolaisen johtama seurue lähti Helsingistä kohti Moskovaa ja Mustan meren rannikkoa. Noin viikon oleskelun jälkeen ilmoitettiin minulle ja toiselle karjalaiselle Ale Shemeikalle (Suistamolta), että matka Sortavalan seudulle järjestyy. Astuimme junaan Moskovaan yöllä klo 1.00 maissa ja matkasimme yhtä kyytiä Äänislinnaan asti. Olimme siellä noin klo 17.00. Vastassa olivat tulkit Jukka Petroff ja maatalousministerin sijainen henkilö. Ystävällinen vastaanotto heti kärkeen. Meidät olisi heti syötetty ja juotettu, mutta sanoimme, että Sortavalaa kohti vain.

Kierroksen Äänislinnassa tehtyämme lähdimme "Zimillä" kohti Aunusta. Aunuksen kaupungissa söimme eräissä ravintolassa vahvan aterian ja juttelimme emäntien ja isäntien kanssa suomeksi. Tie ei ollut erikoisen hyvää, tavallista hiekkatietä kuitenkin. Viteleen seutuvilla tuli rengasrikko ja jouduimme "huilaamaan". Kuulimme kummaa kohinaa ja päätimme, oliskohan Laatokka jo tuossa lä-

hellä, ja siinä se olikin. Menimme hiekkarannalle. Hiljaa tulivat aallot rantaan, Laatokan laineet lämpiminä ja kutsuvina. Hörppäsin kädelläni vettä, lämmintä ja pehmeätä. Illan hämärtyessä pääsimme liikkeelle ja kohta ylitimme vanhan rajan. Salmi oli vielä liikkellä. Vasemmalla oli Laatokka, Lunkula ja kauempana Mantsi, kohta myös Uuksalonpää, jossa talvisodan taisteluissa tuli oltua rauhaan asti. Matka jatkui kohti Pitkärantaa. Siellä elettiin vahvasti, samoin Impilahdella. Ilta vain jo pimeni, jännitys kasvoi. Matkanteiko ei ollut oikein nopeata hiekkaisen ja mutkaisen tien takia, mutta kohta oltiin Kirjavalahdessa. Ent. Jääskeläisen huvilan ympäristö oli kaunein lyhdyin ja värein somistettu, siellä oli taiteilijan kesäkoti. Luonnon ihanuus ja Kirjavalahden pitkä selkä Laatokalle päin painui jälleen kerran elävästi mieleen, mikäpä täällä eläessä ja nauttiessa Luojan töistä.

Ennen Helylää auto pysäytettiin, oli tultu puomille, jossa sotilashenkilöt kysyivät henkilöllisyyttämme. Kaikki oli kunnossa, matkaa jatkettiin.

Oppaamme Jukka Petroff oli Uhtualta kotolisin, kansakoulunopetta-

vastaanottoasema, kahden osuusliikkeen myymälät ja puolenkymmentä pientä taloa. Puutavaraa lähti Ryryn pysäkillä ympäri vuoden. Jatkamme vielä matkaamme. Noin kahden km päässä ylitämme Tohmajoen ja näemme vasemmalla suuren peltoaukean, Somerojan tilan viljelysmaita. Joen varrella on jokunen pieni talo ja vähän viljelysmaata sen ympärillä. Nyt on junalla toista kilometriä pitkä nousu, ja sitten tullaankin jo Suikan kylään. Suikassa oli muutamia vauraitakin taloja, mutta väestö sai elatuksensa etupäässä ansiotöistä. Kun ohitamme kallioleikkauk-

sen, alkaa hämmöttää jo pitäjän raja. Mainitsematta jäi vielä Kangaskoski, jossa oli saha ja mylly sekä voimalaitos kunnan tarpeita varten, ja jonka kohdalla oli silta ja maantie läpi Suikan kylän kohti Ruskealan pitäjää.

Näin olemme kulkeneet Sortavalan maalaiskuntaa pitkin ja poikin miltei jokaisen sopukan. Laaja saaristo vain on saanut melko vähän huomiota osakseen. Tähän päätänkin entisen kotipitäjäni kuvauksen ja toivotan kaikille Sortavalan maalaiskuntalaisille onnea ja menestystä uusilla olipaikoillaan.

ja ja yhteiskoulun rehtori. Hän oli v. 1944 jälkeen asunut Helsingissä useita vuosia ja tunsi Suomen oloja paljon. Erinomainen tulkit ja opas. Suhtautui meihin karjalaisiin kuin karjalainen kavveri ja viihdytti meitä omilla muistelmillaan.

Jo tultiin Helylään, mutta yökin oli tullut. Sieltä tuikk valoja, mutta pimeys esti näkyvyyden. Klo 23.30 saavuimme

Sortavalan

Karjalankatua pitkin yli Karjalan sillan ja Hospitzin. Oltiin kotikaupungissa vielä kerran eläissämme. Oliko tätä hetkeä odotettu? Saanette arvata. Mielel herkkänä ja muuten väsyneinä kannoimme matkalaukkumme hotelliin. Pe-seidyimme, ja jälleen kadulle ja illalliselle "Itä-Karjalan" ravintolaan. Pöytä oli juhlallisesti kaitettu, monet ruoat ja juomat odottivat. Siellä istuessamme eräs ravintolavieras alkoi puhua meille suomeksi ja kysyi tulkilta, saako lähettää terveisiä Suomeen. "Lähetä pois", sanoi tulkit. Terveisiä taitelijalle Eino Kaipaiselle, hän on minun äitini veli". Vatsat täynnä lähdimme ulos ja suuntasimme kävelymme Karjalan siltaa pitkin Shemeikan patsaalle. Siinä oli Lappajärvi allamme. On vaikeata kuvata tunnetta sillä hetkellä. Himmessä katulyhtyjen valossa kulkee viisi miestä. Luulen, että jokainen oli silloin herkkänä kuulemaan hiljaista aaltojen loisketta siihen rantaan, joka koskettai ihmistä ihmisenä. - Venäläiset isäntämme ymmärsivät meitä, kun sanattomina kävelimme vielä kerran kotiseutumme tuntumassa. - Siinä se oli Pedri Shemeikka, karjalaisen kansan runoniekka. Puut ja pensaat olivat kasvaneet patsaan ympärillä. Sama karhuntaalja allaan istui runonlaulaja. Hyvin oli patsas hoidettu, vain suomalainen teksti oli muutettu uudeksi. Näin oli nähty kaupungin sydän.

Seurahuone oli paikallaan ja kovasti kuulema käytössä. Vastapäätä Sortavalan osuusliike ja Karjalankatu istutuksiin päästä päähän somistettuna. Tori oli tehty melkein kokonaan puistoksi, vain linja-autoaseman puoleinen osa oli jätetty toriaukeamaksi.

Aamuyöstä noin klo 2.00 pääsimme nukkumaan, sikäli kun nukkumisesta mitään tuli. Oli sovittu aamulla lähdestä klo 6.00 Airanteelle. Niin tapahtuikin, maastoauto eli "jeeppi" oli oven edessä valmiina. Vielä silmäys kadulle, puistoihin ja Seminaarinkadulle. Hiljainen, kaunis aamu. "Näsinlinna" entisellään ja Kontisen kulma, Maanviljelysseuran talo, "Laatokka" ja Päivölä vastatusten, mutta rapistuneina, sitten ylikäytävä, Kaikki puutalot Kymölään puolella entisellään, mutta tuonne Hovinpellolle päin oli noussut muutamia puutaloja Airanteenjärven suuntaan. Mentiin ohi rautatieaseman, ei uusia rakennuksia.

Matka jatkui

maantietä pitkin, tie huononi, vasemmalla "Toralinna" ja Mansikkamäki, kohta oikealla Potattimäki ja ollaan Tarnasenmäessä. Kaikki mökit ja talot paikoillaan, Pennasen Oton, Sorsan, Björnin, Luukkaisen Marin, Westerlundin ja Karisalmen Toivon, samoin Lastenkoti, jossa sotien aikana pidettiin kansakoulua. Kauempana näkyi Hympöläjärvi, Kalavaiset ym. kaikki talot paikoillaan. Tarnasenmäkeä alas tullessa vasemmalla Tiaisen veljesten tilitalo ja ent. kansanedustaja Anni Haapasalon koti, nykyisen ministeri Kalervo Haapasalon lapsuudenkoti. Nyt aukenivat jo Airanteen kylän pellot. Siinä on Kaksosen Jussin talo ja ent. Poutiaisen Antin, Hirvosen Oskin ja monet muut. Pellot olivat hienossa kunnossa ja kasvoivat heinää, perunaa tai kaalia. Tuolla oli konduktööri Juho Pullin talo, tienvarressa Oskari Pullin talo ja tuolla kauempana Pekka Mollasen kotitalo, joka sitten oli myöhemmin minun ja perheeni koti. Sydän jyskytti jo kummasti. Entinen tie maantieltä kartanolle oli hävinnyt, mutta uusi, hiekoitettu tie vähän ylempänä kulki melko suoraan Nissisen hovia kohti. Sitä ennen silmäys Karmalaan päin. Siellä Ruvenmäki ja sen katveessa Pullin Helenan talo, Pitkäset kauempana sillankorvassa. Käytiinpä monesti uimassa Karmalan sillan pielessä. Oli tyttöä ja poikaa, ja lystiä oli. Antti Varkisen ja Antti Nissisen talot paikoillaan tien molemmin puolin. Varkisen Juhon metsä oli tehty pelloksi, vain kaksi valtavaa maa- ja kantokasaa todisti äsken raivatusta pellostä. Kaalia kasvoi sekin uutismaa. Kohta saavuttiin omille pelloille ja tuolla seiso asuinrakennus pellon keskellä. Kaikki muut rakennukset olivat kadonneet. Pellot heinällä ja polviin asti ulottuva odelmikko todisti, että pelto kasvoi. Pari vuotta sitten oli kaikki saatu salaajiin. Mentiin pihaan. Tiilikaton tilalle oli tehty pärekatto, talo oli seissyt asumattomana pari kolme vuotta. Puutarha oli rapistunut. Käytiin sisään. Jokaiseen huoneeseen oli tehty hella, kaikki ovet olivat auki, mutta ikkunat ehjinä. Siinä seiso entinen kotini alastonna ja hyljätynä. V. 1944 juhannuksen aikaan näin kaiken vohreyden ja kukkivan puutarhan. Heinäntekoa silloin aloitettiin, ja tykkien jyminä kuului kaukaa Laatokan takaa. Viteleessä oli tapahtunut mairinnousu. Se enusti lähtöä karjalaisille.

Seisoin

entisen kotini ikkunan alla,

katselin ympärilläni ja kaupunkiin päin. Kauniit pellot olivat hiljaiset. Kalastaja veneensä kanssa näkyi keskellä Piliijärveä. Ei näkynyt kirkkorna, ei näkötornia Kuha-uurelta. Nieleksin ja pyysin apua. - Tuvan seinän viereltä poimin muutaman kehäkukan ja pis-

Karjalan Evankelisen Seuran sali Jyväskylässä.

KARJALAN EVANKELINEN SEURA

Jyväskylän kaupunkikuvaan kuuluu kiinteästi Karjalan Evankelinen Seura r.y. Yrjönk. 38:ssa, jossa sillä on kokous- sekä asunohuoneistot. Kokoushuoneiston käyttö on erittäin vilkasta seurojen, perhejuhlien ja kokouksien pitopaikkana.

Mikä on Karjalan Evankelinen Seura? Monet käsittävät sen Karjalaisen seurakunnaksi, taikka se jää epämääräiseksi työpisteeksi. Lyhyt katsaus Seuran historiaan:

Huolimatta kansanelämään syvälle juurtuneesta talkauskosta elettiin viime vuosisadalla Karjalassa suurta herätyksen ja uudistuksen aikaa. Vuosisadan lopulla v. 1890 perustettiin Sortavalassa Sortavalan Evankelinen Seura, nykyinen Karjalan Evankelinen Seura, hengellisen elämän elvyttämiseksi. Seuran ohjelmassa oli evankeliumin vieminen Karjalan kansalle, molemminpuolisen valtakunnan rajan puhutun ja painetun sanan kautta. Seuralla oli Sortavalassa oma talo, jonka juhlasaliin mahtui noin 600 henkeä istumaan, ja lisäksi pienempiä kerhohuoneita.

Seura oli myös diakonianäkemyk-

sen herättäjänä ja alkuunpanijana Sortavalassa. Vuonna 1897 siirtyivät diakonissojen ja diakontien kasvatus sekä diakoniatyö kokonaisudessaan seurasta haarautuneelle Suomen Kirkon Sisälähetysseuralle. Sotavuosien seurauksena, kun Karjala oli menetetty, jouduttiin etsimään uutta toimipaikkaa ja vasta sitten, kun siirtoväki asetui seuran kotipaikaksi Jyväskylän kaupunki.

Vuonna 1947 rakennettiin puurakenteinen kokoushuoneisto, joka lähes 20 vuoden jälkeen jouduttiin purkamaan uuden Kivirakennuksen tieltä. Seura vaali Sortavalan seudun hengellistä perintöä, se haluaa koota yhteen niitä, jotka työskentelevät Jumalan valtakunnan lähestymiseksi ja lähimmäisen tosi parhaaksi. Järjestämme seuroja, maallikkotyöntekijäin veljespäiviä sekä perinteelliset kilistorstain ja tuomiosunnuntain seurat Jyväskylässä. Seuran ylläpitämä Jamilahden kansanopisto toimii Jaminessa. Opiston johtajana ja seuran toiminnanjohtajana on rovasti Heikki Immonen. Seuran hallituksen puheenjohtaja on opettaja Mik-

ko Rätty. Seuran julkaisutoiminnasta on mainittavain raamatunluvuopas "Päivän Tunnussana", joka on ilmestynyt maassamme v. 1905 alkaen. Päivän Tunnussanaa toimittaa herrnhutilainen Veljesseurakunta Saksassa vuodesta 1731 alkaen, jolloin kreivi Zinzendorf sen julkaisi ensimmäisen kerran. Nykyisin se ilmestyy 22 kielellä. Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta mainita nimeltä seuran työsaralla toimineita uskollisia työntekijäitä. Heidän työnsä on jäänyt elävinä kivinä vaikuttamaan siinä rakennuksessa, jonka rakentajana ikäiköjen Jumala on.

- Onni Soinin.

ko Rätty. Seuran julkaisutoiminnasta on mainittavain raamatunluvuopas "Päivän Tunnussana", joka on ilmestynyt maassamme v. 1905 alkaen. Päivän Tunnussanaa toimittaa herrnhutilainen Veljesseurakunta Saksassa vuodesta 1731 alkaen, jolloin kreivi Zinzendorf sen julkaisi ensimmäisen kerran. Nykyisin se ilmestyy 22 kielellä. Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta mainita nimeltä seuran työsaralla toimineita uskollisia työntekijäitä. Heidän työnsä on jäänyt elävinä kivinä vaikuttamaan siinä rakennuksessa, jonka rakentajana ikäiköjen Jumala on.

- Onni Soinin.

tin taskuuni. Olin valmis lähtemään. Olin pitänyt tarkastuksen sisällä, nähnyt pellot ja metsän reunat. Isäntäme toivat julki osanottonsa. Ymmärsivät --.

Istuttiin jälleen "jeppiin" ja jatkettiin matkaa. Ajettiin Nissisen hovin alapuolella olevaa tietä pitkin. Koko rantapello järvelle päin oli kaalimaana, noin 20 ha. Hienossa kunnossa. Saavuin Uukuniemen maantielle, siitä Karmalan koululle päin, tämä tie oli hyvä. Suuri muuntaja-asema oli urheilukentän seuravilla. Tolkin tyttöjen pellot olivat perunalla ja nostotyöt alussa. Menimme koulun alapuolella olevalle Lajusen Ollin pellolle. Tyhjä oli koulumäki, mutta kaikki talot maantien varressa olivat paikallaan. Suuntasin katseeni Karmalanjärvelle ja sen yli. Pitkä kolhoosinavetta näkyi Saharisen Pekan pihan seutuilta. Korjuutöitä tehtiin. Kaikki talot olivat pystyssä, heinäladot ja muut rakennukset yleensä kadonneet. Karmalan kylän pellot näyttivät olevan salaojissa ja hyvässä kasvussa. Nyt suuntasimme matkamme

Helylään.

Siellä oli kolhoosinavetta ja suomalaisia Ay-karjaa satakunta päätä. Helylä eli voimakkaasti. Tehdänsä olivat käytössä, huonekaluja suksitehdas. Lapset riensivät kouluun valkoiset lettinauhat mustissa hiuksissa liehuen. Kolhoosin isännät olivat ylpeitä suomalaisista lehmistä ja ottivat meidät ystävällisesti vastaan. - Käännyimme jälleen kohti kaupunkia. Lahdenkylän ja Puikkolan alueet olivat kovasti asuttuja. Talot paikoil-

laan, eräät jopa säilyneet hyvässä maalisissa. Varsinkin Halkoranta ja Pönkäsenmäen puoli oli hyvin säilyntä. Maantien levennyttä ja joidenkin mökkien korjauksia oli tehty. Yleensä näytti siltä, että monet kylät jäävät tyhjilleen, rakennukset katoavat, ihmiset siirtyvät kolhoosikeskuksiin tai kaupunkiin. Pelloja kuitenkin vielä viljellään. - Vanha hautausmaa näytti yhä vanhentuneen. Kivet kallellaan ja rikkaruohojen peitossa. Maantienristeyksessä hautausmaan sisäpuolella oli lasten leikki-paikka, keinuja y.m. Putkosennotkoon oli nousemassa suuri kerrostalo rakennustyöläisille, noin 80 perheelle. Karjalankadun varteen nousi uusia taloja ja palaneen kirkon paikalle yhteiskoulu. Lyseo ja tyttökoulu olivat maatalousoppilaitoksina. Kirkkopuistoon oli sotien aikana haudattu satoja sankarivainajia. Ajoimme alueen viereen ja katselin sitä. Ei ollut merkkiäkään hautausmaasta, vain tyhjä kenttä, ei se näyttänyt edes puistolta, olipahan vain hoitamaton alue. Olisiko meillä aihetta saada tälle paikalle muistomerkki, vaikkapa vaatimatonkin? - Kiertelimme kaupunkia. Keski-kaupunki oli hoidettua, talot hyvässä maalisissa, mutta kaupungin laitapuolelta jorapistuneita, peltikatot ruostuneita. Nyt viime vuosina on rakennustoiminta kaupungissa ja taajamissa vilkastunut. Sortavalassa on asukkaita noin 26.000. Satama näytti hiljaiselta, jokunen "pukseeri" taisi olla laiturissa. Moottorilaituri oli kadonnut, mutta veneitä näytti rannoilla olevan.

Aika riensy, ja kun oli saman päivän aikana ehdittävä Äänislinnaan ja sieltä edelleen Suomeen, pidim-

me kiirettä. Kaupunki ja ympäristö oli nähty. Ruoka ja kahvi odotivat jälleen "Itä-Karjalan" ravintolassa. Söimme ja kiitimme emäntiä, jotka varustivat meidät vielä hyvillä eväillä. Istuimme jälleen "Zimiin" ja suuntasimme matkamme kohti Ale Shemeikan kotipaikaa.

Suistamaa.

Oli paljon nähtävää menomatkalaa. Metsät olivat säästyneet, pelloja oli viljelty. Minkkitarhoja näimme useita. Harlun kautta Suistamon kirkolle saavuttiin puolen päivän maissa. Kirkonkylä oli paikallaan, kirkko samoin. Lapset menivät kouluun ja kolhoosiväki perunnostoon. Vaihdoimme autoa koska tiet olivat huonossa kunnossa, mutta "jeepillä" kyllä pärjättiin. Muuannon kylä, noin 50 km kirkolta, oli se Pedri Shemeikan kotikylä. Sieltä löytyi myös hänelle v. 1935 pystytetty hautakivi. Kylän talot olivat kadonneet, vain pari mökkiä paimenia varten oli paikoillaan. Koska sillat olivat rikki Ale Shemeikan kotitiellä, emme päässeet hänen kotipaikkaansa, matkaa oli jatkettava. Ajoimme Lomolan salojen kautta kohti vanhaa rajaa --. Olimme hiljaisia poikta molemmat.

Olimme nähneet paljon, mutta sen sulattaminen kävi hitaasti. Olimme kuitenkin onnellisia ja kiitollisia niille, jotka meille tämän matkan järjestivät. Ei ole helppoa tehdä matkakertomusta, sillä niin paljon jää matkan varrella koettua ilmaisematta. Toivoa vain sopii, että useampi meistä pääsisi turistimatalle entisille kotiveräjille.

Kotoisia murre sanoja

nontoihin eräänlaiset selitykset. Jos jollakin tytöllä tai naisella oli kirkasvärinen tai kirjava puku, sanoivat äiti siitä: näkkyä kaivolta kottii.

Hyvyyden ja lempeyden merkitystä kovuutta ja ankaruutta arvokkaampana tulkitsi sanonta: hyvävä sanna, leppäki viantyy.

Tarmokasta, toimeliasta ihmistä, varsinkin naista, kuvasivat sanat: eistä (edestä) kengästä, takkaa (takaa) rauvasta.

Rikasta kuvasi sanonta: ei rahhoi takkaa näy. Säästäväisyydellä, joka ilmeni paikattujen vaatteiden käyttämisessä, hankittua varallisuutta tulkitsivat sanat: miss on paikka paika piällä siel on marka marka piällä.

Sitä, jolla varakkuuden tai muun syyn perusteella oli valta tehdä melkein mitä vain halusi, kuvasivat sanat: kell on ruuti, se ampuu. Sitä, että ihmiset helposti puhuivat pahaa toisistaan, ilmaisi sanonta: mie mutta, muut minnuu, hevo häntä, se ei kettää --.

Ihmisen oman erehtyvyyden ja rajoittuneisuuden tuntemista ja tunnustamista kuvasivat sanonnat: ommii silmiä yzalla (vitsalla), mie ku oon höperölle heimuu (helmoa, sukua), tai: siel on hyvä miss ei minnuu, a missä mie, sielä kurikka orre piässä.

Jokaisen koti- ja perhe-elämään sisältyviä vaikeuksia ja ristiriitoja ilmaisi sanonta: miss eletää siel kolketaa. - Täti (kaksinkertainen täti, isäni sisar ja äitini velli olivat myös avopari) sanoi samana asian näin: jokkaisellahane on kolttimet kolssa (kodissaan). Perinnöllisyyteen viittaavat seuraavat sanonnat: Sukkusaha (sukuansahan) se on suopetäjä, teki jässä (teki jäässä) tervaskanto, sekä Laulajatha ne on kukolla pojatki.

Kun oli paljon väkeä koolla, sanoivat: siel on Lyytti läjässä. Missä taas oli paljon tavaraa, varsinkin järjestämätöntä ja pois pantavaa, kuului sanonta: purje piälle ja Pietariin. (Ennen ensimmäistä maailmansotaa rajan ollessa, kuten sanottiin, auki, vietiin Laatokan rantapitäjistä yleensä kaikki myytäväksi sopiva purjelaivoilla Pietariin, nyk. Leningrad).

Elämässä koettujen vaikeuksien usein myönteistä, opettavaa merkitystä kuvasivat sanat: omasta kontistaa vaivane pappi suarnan suap. Sitä taas, että vaikeuksien rinnalla ilo ja myötäkäyminen koetaan arvokkaana - ei siis yksinomaan kirjaimellisesti liharuokaa - tarkoitti sanonta: luu vierestä on liha makkii (makea).

Usein varsin yksinkertaista ja niukkaakin arkipäiväistä ravintoa, jossa ei ollut paljon vaihtelua, kuvasi sanonta: konsa lientä leivä kansa, konsa leivästä lihhuu (lihaa). Ruokaluun liittyvään säästäväisyyteen viittasivat sanat: syöphä se suu sata kekosta va ellää kekosellaki.

Omalaatuinen oli sanonta kuniista tytöstä tai nuoresta naisesta: nii on soma ku toise talo var-sara.

Jos jonkun puhe sisälsi selvästi valhetta, sanoivat siitä: eihä tuota usko kukkaa (kukaan), koira korvatki vettä vallaat (valavat, vuodatavat) korvomiärit (korvo = saavi). Erästä tutusta, aikoinaan paljon käytetystä lasten tuutulaulusta oli äidilläni ainutlaatuisen muunnelma. "Aa tuuti lasta" - näinhän laulettiin. Usein kuulin sen muualla esim. näin:

"Aa tuuti lasta, tule kissa vastaa (vastaan), hyppää kissa kilkun päälle liikuttele lasta".

Tähän oli äidilläni karmea, traagikoominen muunnos:

"Aa tuuti lasta, tule surma vastaa, nakkua (nakkua = iske, lyö) kurrilla kumpastaki, likkaa (likkaa = lapsentyttöä) sekä lasta".

Jos joku henkilö kovin kehuiltoista, saattoi äitini ilmaista asian näin: se kiitti hänet vessii (vesien) piälle kupliks. (Kuplahan on veden pinnan yläpuolella!)

Jos taas joku sai kokea jotain hyötyä ja myönteistä jonkun toisen ansiosta, kuului sitä koskeva tunnus-tus: se olj häne (tai siu = sinun) piä (pään) valkeutta.

Määrättyjen vuoden päivien tai juhlien merkitystä ilmaisevista sanonnoista muistan esim. seuraavat: Urpaanuksena (Urpon päivänä 25. p:nä toukokuuta) uuvet vastat kylvettäväks kelpuap, keyrinä (kekrinä) pyhäinpäivänä, marraskuun ensimmäisenä sunnuntaina) köyhäki löyhähtää (silloin on käyhissäkin kodeissa tavallista hiukan parempaa ruokaa, esim. lämpimän vehnäleivän tuokaa "löyhähtää"), tai naisväen kiireistä: ei jouvva joute joulu alla (edellä), pyhä alla pylyllee.

Äitini oli vaatimaton, vähään tyytyvä kansannainen. Koko pitkän elämänsä hän teki itseään säästämättä työtä, usein raskastakin, suuren perheensä hyväksi. Parhaansa hän yritti myös lastensa uskonnollisena kasvattajana. - Liittän tähän lopuksi viimeisen säkeistön äitini kuoleman jälkeen hänen muistolleen kirjoittamastani runosta: tämä säkeistö oli myös hänen hautaseppeleessään ja sanomalehtien kuolinilmoituksessa:

Äiti, paljon rakkautta Sinä meille annoit./ Aina meitä muistit, eteen taivaan Herran kannoit/ ruokouksen käsivarsin - kiitos, äiti kulta!/ Keuyt olkoon kummullasi kirkkotarhan multa/ Pitkän päivän päätyttyä valvuit iltuneen/ Herra, korjaa luokses sielu ruumiin lakastuneen! - Heikki Lempienen.

Suuri Rytty

Sortavalaa kun milloin muistaa, mieleesään muunnet alkavat luistaa. Niitä joo tahtoi paimia parhaat, joo unhoon pailon, lie ilot tai hartaat. Siksiäp kierre lapsuuden maille, päitit sen sanon: jätit paljoista valille. Tuen nimen Ryttyt kun enail kuulin; maailman keskus, niin silloin luulin.

Matkaan kun lähdemme pohjoista kohti, tie Helylään haiki Ryttyynkin johti. Rautatienasema vasemmelle tielle, siellä Mämmälä-Matti, ei vertalstaan mielestä. Kyyllä kysymättä, ulden kuin kala, Valamoista lähti, tuli Sortavala.

Hiljainen luonto, taidet niin luulla, kunnes saat kookien pauhua kuulla. Kangas-, Louhi- ja Koverinkoskat, Messatehtaalla hieistä kostuivat pesket. Ryttyt seppä-lehdossa istutko suotta, sen kertoi perästä uutisten nuotta.

Oli aika aatteeton. Suuren kylän isännällisuus laille kylytyn Jyväin versol, valiksi kaukaakin teki miehet hurjat, oli ennen yhteläti, mielet nurjat. Ja nuorisoin pyhimmit laulut hällä, eol kiitosta Luojan, tällillä hetkisin elää.

Olet kanssani kulkenut kaukaiset salat, vielä muistaa, kun sammulvat kotisi valot. Sydän itkien lähteläks ovasi suljitt. Kotilakunat vilkkui, Sinä lyötynä kuljitt ja sieluni vammaa vieläkin kannan. Kulkenkin kiitoksen Luojalle annan.

ONNI SOININEN

V. J. KURKISALO:

LAATOKAN-KARJALAN LUONNOSTA

Kotipitäjämme, entinen Sortavalan maalaiskunta, sijaitsee Laatokan pohjois- ja luoteisrannikolla kuuluen Laatokan-Karjalaan, jonka keskuksena se yhdessä Sortavalan kaupungin kanssa oli. Maakunnallisesti tällä alueella tarkoitettiin suunnilleen sitä Karjalan osaa, johon kotipitäjämme lisäksi kuuluivat Harjun (aikaisemmin Sortavalan maalaiskunnan osa), Ruskealan, Kiteen, Pälkjärven ja Värtsilän kunnat eli alue Laatokasta Tohmajärvelle ja Ilomantsiin asti. Näin rajatun maakunnallisen Laatokan-Karjalan itäpuolella olevaa aluetta, johon kuuluivat Impilahden, Suistamon, Soanlahden, Salmin ja Suojärven kunnat, sanottiin Raja-Karjalaksi ja näiden mainittujen Karjalan osien pohjoispuolella olevaa Karjalan osaa Pohjois-Karjalaksi. Talous- ja varsinkin kulttuurielämässä puhuttiin myöskin Itä-Karjalasta, jolla lienee tarkoitettu Laatokan-Karjalan ja Raja-Karjalan yhteistä aluetta, mutta virallinen Itä-Karjalahan tosiasiasa oli silloisen itärajamme toisella puolella ja Neuvostoliiton aluetta. Jokapäiväisessä puheessa nämä maakuntamme monet osat olivat alueellisesti useimmille kovin epämääräiset ja niiden nimivastineet perin sekavat. - Sivumennen mainittakoon vielä, että maakunnallinen Laatokan-Karjala ei ole ollenkaan sama alue kuin kasvimaantieteellinen Laatokan-Karjala, joka lännessä ulottui silloiseen Viipurin läänin rajaan ja etelässä aina Pyhäjärveen saakka.

Luode-kaakko-suuntaisena Sortavalan maalaiskunnan pituus Ruskealan rajalta pitäjän ulomaksiin saariin Laatokalla oli noin 40 km ja Valamon saaristo mukaan luettuna - sehän kuului myöskin kotipitäjäämme - noin 70 km. Suurin linnunteleveys koillislounaissaunnessa oli noin 35 km. Kokonaispinta-ala oli maata 667 km², joten maa- ja vesialojen osuudet toisiinsa verrattuna olivat suurin piirtein fifty-fifty. Geologiselta rakenteeltaan Laatokan-Karjala poikkesi huomattavasti sekä läntisistä että itäisistä raja-alueistaan. Sen peruskallio kuului Laatokasta Pietisjärven läsipuolitse Kainuuseen - tosin eräin paikoin, muun muassa Juuassa, graniittialueiden katkaisemana - kulkevaan karjalaiseseen liuskekiiviyöhykkeeseen, n.s. karjalaisiin muodostumiin. Sen sijaan peruskallio lännessä Laatokan-Karjalan kohdalla on luodostunut erilaisista graniiteista ja idässä, Salmin pitäjän alueella se on rapakiveä (rapakivigraniittia), n.s. proterotsooisia (prekambriumien myöhemmän osan) muodostumia. Luonnollisesti tähän liuskekiiviperuskallioon on iskostunut paljon muitakin kivilajeja kuten hienosuomuista fylliittia, "kovasinkiveä", ja erilaisia mineraalikaasautumia. Saariston vanhimmat asukkaat muistanevat vielä, kuinka esim. Riekkalan ja Tulolan saarrien monista rantakallioista louhittiin aikoinaan ympäri vuodet tasarakkeista ja -väristä, erittäin hyvää harmaata graniittia Pietarin suurten kivitalojen rakennusaineeksi. Kivet hakattiin jolouhin-tapaikalla määrämittäisiksi tai muuten sopivan kokoisiksi, valmiiksi rakennusmateriaaliksi ja sitten kesällä kuljetettiin purje-laivoilla Nevan suulla sijaitsevaan Venäjän silloiseen jatkuvasti kasvavaan pääkaupunkiin. Olisipa mukava tietää, montako kivitaloa siellä mahtaa olla kotipitäjämekin - vaikkapa Nukuttalahden, Hiidenselän tai Parolan rantakallioista louhitusta graniitista rakennettu! Sopiipa niiden Sortavalan ja sen lähiympäristöstä koitoisin olevien henkilöiden, jotka vielä jaksavat lähteä kovasti muodissa oleville turistimatkoille nykyiseen Leningradiin, muistella tätäkin asiaa tuon suuren ja kauniin kaupungin komeita kivirakennuksia katselleessaan! Ehkäpä on vielä joku noiden kivien louhija elossakin, jolloin tämä kirjoitus palauttane hänelle mieleen monenlaisia senaikaista muistoja. Joka tapauksessa Pietarin kivitalojen rakentaminen on aikoinaan antanut kotipitäjämme monille asukkaille työtä ja toimeentuloa. Peruskallioista puhuttaessa ei ole unohdettava, että siihen on monin paikoin kerääntynyt myöskin runsaasti kalkkikiveä, dolomiittia ja eräitä muitakin emäksisiä kivilajeja, joilla osaltaan on ratkaisevan tärkeä merkitys entisen kotipitäjämme harvinaisen rehevän kasvillisuuden ja rikkaan kasvi-

lajiston syntyyn. -Erikoisuutena mainittakoon vielä, että olihan meillä kallioperässä oma nimikkokivilajimmekin - sortavaliitti - pikimusta, vulkaaniseksi lasiksi jähmettynyt ja erillisinä juonina esiintynyt diabaasilaji. Nimensä se on saanut ensimmäisen löytymispaikkansa - Sortavalan - mukaan. Sen sijaan Valamon ja eräiden muidenkin Laatokan saarrien suuret diabaasipatjat, joiden päältä muut kivilajikerrostumat ovat ajan mittaan kuluneet pois, ovat kvartsi-diabaasia. (Pentti Eskola: "Kide-tieteen, mineralogian ja geologian alkeet", Porvoo 1944, siv. 152).

Tämänlaatuinen on siis entisen Laatokan-Karjalamme ja kotipitäjämme peruskallio lyhyesti esitettynä. Mutta minkä muotoon sen pinta yksityiskohdissaan on, se ei olekaan enää muutamalla sanalla tyhjentyvästi kuvattu! Kun sen muotoutumisesta on Laatokalla, etisellä uohotumattomalla kotijärvellämme hyvin huomattava osuus, lienee paikallaan ensiksi kuvata muutamain sanoin tämän järven kehitysvaiheita ja sen aikaansaannoksia. Laatokka on nykyään

Euroopan suurin järvi,

mutta kohta jääkauden jälkeen, ns. Ancylysjärven, Itämeren myöhäiskvartaarisen kehitysvaiheen aikana (noin v. 6000-5000 saakka e. Kr.) se on ollut suurempikin tai oikeammin sanottuna se oli tämän järven osa. Sen jälkeiseltä litorina-kaudelta (n. vv. 5500-2000 e. Kr.) alkaen Laatokka laski vetensä Suomenlahteen Vuoksen ja Heinjoen Vetokallion kautta. Tämä laskukynnys oli huomattavasti korkeammalla kuin Laatokan eteläosa, jossa maankohoaminen oli hitaampaa kuin äsken mainitun laskuväylän kohdalla. Tästä oli seurauksena, että Laatokan veden pinta varsinkin eteläosassa kohosi nykyistä paljon korkeammalle, jolloin tulva peitti alleen laajoja metsä- ja suoaloja ja vesi alkoi virrata yli Laatokan ja Suomenlahden välisen alavan kapeikon. Nevaon uoman uurtuminen alkoi. Tämä tapahtui luultavasti meidän pronssikautemme aikana (1500 - 500 e. Kr.) Kun Nevan oma oli valmis, Laatokan pinta alkoi nopeasti laskea ja vanha laskuväylä umpeutui. Muinais-Laatokan entinen rantaviiva jäi kiville, ja se on vieläkin selvästi todettavissa esim. Metsäpirtissä, Pyhäjärvellä, Salmassa ja Mantinsaarella. Sortavalan kohdalla tämä vanha rantaviiva on noin 20 metriä nykyistä rantaviivaa korkeammalla, sisämaassa korkeammallakin. (Esim. E. Hyypä: Die postglaziale Niveaushöhenveränderungen auf der karelistischen Landenge. Fennia 56, 1932).

Tämä mahtava Muinais-Laatokka kerrosti pohjalleen, peruskallion päälle, vuosituhansien kuluessa runsaasti hienojakeista, hedel-

mällistä saviliejuja, ja näin ovat Laatokan-Karjalan ja entisen kotipitäjämme kivettömät, heti vuorien juurilta alkavat laajat savikkotasanteet muodostuneet, missä enemmän, missä vähemmän aaltoilevina tai "mereen" viettävänä laakioina. Kun tähän savikopohjaan kallioperästä jatkuvan rapautumisen tuloksena vapautuu kalkkia ja muita emäksisiä kivilajeja, lannoittuu maaperä kuin itsestään erittäin sopivaksi kasvualustaksi sekä luonnonvaraisille että viljelyille kasveille. Luonnollisesti tähän kasvualustaan sekoittuu vuosittain myös suuret määrät kesän aikana kasvaneiden ja syksyllä lahoavien kasvien eloperäistä jätettä, humusta, joten luonnonvaraisilla kotiseutumme kasveilla oli todella hedelmällinen ja runsasravintoinen maaperä käytettävissä. Viljelylle kasveille laatokan-karjalainen maanviljelijä lannoitti tietenkin juonestäänkin hyväpohjaisen peltonsa runsaalla karjalannalla - viime aikoina myöskin väkilannoitteilla - joten ei ollut mitään ihmettelmistä siinä, että Sortavalan maalaiskunnan kunnansijat laskivat kuntansa kivettömät, paksumultaiset savimaat korkeimpaan veroluokkaan kuuluviksi. Pahoja kivikoisia ja hiekkapohjaisia kivennäismaita meillä ei tannut juuri muualla ollakaan kuin Tulolansaareissa. - Tuskinpa paljonkaan erehdyn, jos kuvittelen, että monialonisäntä nykyisellä asuinsijallaan haikeli mielin muistele entistä lihavia laatokanrantapeltouja!

Nykyisen Laatokan pohjoisosa on todennäköisesti valtaviin vulkaanisten voimien joskus aiheuttaman äkillisen vajoamisen seurauksena syntynyt suuri hautalakeutus. Milloin tämä on tapahtunut, siitä ei tiedetä, mutta äkkijyrkkin kalliiorantojen, varsinkin riutta-voorten pystysuoraan vedestä kohoavien, vesialtaan suuren syvyyden - Pohjois-Laatokan suurin syvyys, 260 m, on Valamon länsipuolella - ja ennen kaikkea Valamon peruskallion diabaasiraken-

teen katsotaan olevan riittävät todisteet tällaiselle käsitykselle. Diabaasihan on syväkivilaji, pinnallisempi tosin kuin esim. gabbro, ja se on tuossa suuressa prosessissa maankuoreen syntyneistä halkeamista Valamon ja eräiden muidenkin saarten kohdalla purkautunut syvemmältä pinnalle. Tällöin on syntynyt myöskin pohjoisrannikon suuremman kaurin saaristo, jonka paikallisen asujaimiston lisäksi - melkein jokaiseen niemeen, notkoon ja saarelmaan joku kaupunkilainen oli rakentanut huvilansa tai kesämökkinsä.

Laatokalla on siis ollut hyvin huomattava osuus Laatokan-Karjalan, lähinnä juuri kotipitäjämme "muotokuvan" syntyyn. Mutta sillä on ollut myös ensiarvoisen

tärkeä merkitys kotiseutumme ilmasto-olosuhteisiin.

Kun aava, syvä vesiallas syksyllä henkäisi vapautuvat lämpömasansa saaristoon ja sisärannikolle, ei hallalla ollut tänne mitään asiaa. Halla olikin saariston ja mantereen rantakylissä äärimmäisen harvinaisen vieras ja talvi tuli säännöllisesti pari viikkoa myöhemmin kuin pitäjän pohjoisrajalta. Yksin ilmaston perusteella saaristo voitiin jakaa kahteen, selvästi toisistaan eroavaan osaan: ulko- ja sisäsaaristoon. Kevään ja alkukesän veden lämpötiloissa näiden välillä saattaa olla hyvin suuri ero. A. Pankakoski mainitsee 11/6. 1933 mittanneensa Valamon selältä, kohta ulkosaariston ulkolaidalta 3-3 1/2° pintaveden lämpöasteeksi, kun se samaan aikaan sisärannikon sisimmässä lahdissa oli jo 20°. Laatokan suuren syvyyden vuoksi ei ulapan pintaveden lämpötila kohoaa myöhemminkään kesällä kovin paljon. Vielä kesäkuun lopullakin se voi olla vain 3-5°, ja elokuussa jolloin se on lämpimimmillään, se on keskimäärin vain noin 13,5^o. Tämä ilmaston vaikutus tuntuu tietysti hyvinkin selvästi kasvillisuuden kehityksessä. Niinpä A. Pankakoski sanoo, että puiden lehtien puhkeaminen ja pihlajan kukinta juhannuksen tienoilla ulkosaariston uloimmalla saarella, Isolla Virola, oli 1933 14 - 15 päivää myöhemmässä kuin parinkymmenen kilometrin päässä Sortavalassa.

- Kaikesta edellä mainitusta jo käyneekin kyllin riittävästi selville, miten valtavan suuri osuus Laatokalla on ollut ja edelleenkin on entisen kotiseutumme luontoon.

Lopuksi lienee aiheellista luoda

»maisemallinen yleissilmäys»

Sortavalan maalaiskuntaan. Kuten jo lienee käynytkin selville kotipitäjämme jakaantuu kahteen osaan: pohjoiseen mannerosaan ja eteläiseen saaristoon, joita kumpaakin on suunnilleen puolet pinta-alasta. Mannerosalle, kauem-paa nähtynä yhtenäiselle saloaluelle, jossa sielläkin oli useita kymmeniä pikku järviä ja lampia, olivat tunnusomaista metsäiset, usein yhdensuuntaisesti kaareilevat, 60 - 80 metrin korkeuteen kohoavat jylhät selänteet. Näiden väliin jäävät kuurnalaaksot katkivat varjoisaan kainaloonsa suurimman osan juuri mainittuja tummia, salamyhkäisiä pikkujärviä ja lampia, suopohjaisia luonnonniittyjä tai viljelykseen raivattuja peltoja. Järviä ja lampia oli kyllä korkeammallakin kuin mainittujen laaksojen pohjalla. Kuuluisin niistä oli kirkasvetinen, todella kaunis ja nimensä arvoinen Helmi-järvi, josta Sortavalan kaupunki sai käyttövetensä. Maaston korkeus- ja alustatiedon perusteella Laatokan-Karjalan yhtenäinen saloalue, varsinkin Tohmajoen itäpuoliset osat, laskettiin kuuluvaksi jo Karjalan-Kainuun vuorimaahan, vaara-alueeseen, jonka eräät selänteet kohosivat täällä etelässäkin yli 100 metrin korkeuteen kuten Pötsövaara Harlussa (187 m). Täällä pesi maamme suurin pöllö, huuhkaja (lapinpöllö) on kyllä yhtä suuri, yön salaperäinen, murhanhimoinen saalistaja, joka osaltaan lisäsi talon erikoista, salamyhkäistä tuntuja.

Pitäjän eteläosan, saariston, jonka suurimmat saaret olivat Riekkalansaari, Tulolansaari, Orjansaari, Karpansaari, Pellotsalo, Haavuksensaari ja aikaisemmin maalaiskuntaan kuulunut Mäki-salonsaari, ulkonäkö oli äärimmäisen vaihteleva. Sokkeloiset, idylliset salmet, kapeat, polveilevat, paikoin vuonomaiset, kuvankauniit lahdet, karut, kalliiset, mäntikköiset tai vehmaat koivulehtoiset niemet, äkkijyrkinä kallioseinäminä merestä - saaristolainen ei vahingossakaan käyttänyt Laatokasta muuta nimeä kuin meri - kohoavat mahtavat "riuttavuoret" ja kuuluvat Honkasalon kujaset lintuperspektiivistä tai joltakin korkealta vuorelta nähtynä toivat katsojan eteen järviuimaamisen, näyn, jonka este-toikkoisuudesta olisi ollut rikos puhua ja jonka viehättävyydessä ei enää ollut juuri toivomisen varaa. Kuka on nähnyt Kekrinlahden, Kirjavalahden, Jamilahden, Honkasalon kujaset ja Kaarnesaaren, Sortavalan saariston kristallihelmet, tuskin kauniimpaa järviuimaamista voi toivoa näkevänsä.

Mutta vieläkin ei kotipitäjämme muotokuva ole täysin valmis. Siitä puuttuu pintakailto, "meikki" - oloissamme

ainutlaatuinen kasvillisuus.

Se olisi todella kertomisen ja kuvaamisen arvoinen, mutta vain eräitä harvoja sen edustajia tässä on mahdollisuus kosketella ja niiden "tuoksua" tunnustella.

Peruskallion ja maaperän selostuksen yhteydessä on jo käynytkin selville, että kotiseutumme edafiset (maaperälliset) olosuhteet olivat erittäin edulliset rehevän ja monilajisen kasviston kehittymiselle. Klimateettiset (ilmastolliset) olosuhteet taas olivat sikäli aivan erikoiset, että ne toiselta puolen ulkosaaristossa ainaisen kuulusuuden ja Laatokan pitkälle kesään kylmänä pysyvän veden ansiosta olivat kasveille ankarat, melkein arktiset, toiselta puolen riutta-voorten pengermähyllillä kuu-

Kuuluisa Kaarnesaari.

Juhani Leppälä ja pikkupoika

— Eräs tuokiokuva —

Kunnallisneuvos Juhani Leppälän tuntee jokainen keski- ja vanhemman polven Laatokan-Karjalainen. Kuinka lienee Uusimaan Nummella syntyneen nuorukaisen elämäntietä katselmuksella kuljettanut, mutta niin vain tapahtui, että Sortavalan seminaarin ja inhimillisten mittojen ylärajaan kohoavan elämäntyön kestäessä Juhani Leppälästä tuli karjalaisempi kuin useimmat Karjalassa syntyneet ovat olleet.

Kerrotaan kuinka Juhani Leppälä maamme ensimmäisen eduskunnan jäsenenä v. 1907 piti neitsytpuhettaan tukien rautatien rakentamista Sortavalasta Suojärvelle. Kuvaili niin elävästi vaikeiden yhteyksien takana silloisen rajan piirissä asuvan Karjalan heimon elämää, että edustajat Hannes Gebhard, O. A. Hainari, O.E. Tudeer ja E.G. Palmen nousivat paikoiltaan ja kokoontuivat puheen päätyttyä Leppälän ympärille kiittämään häntä siitä, että hän oli puheellaan tuonut Karjalan Helsinkiin.

Kun maanviljelysneuvos Viljami Kallionkoski onnittelivat Leppälää tämän 90-vuotispäivänä muistellen niitä vaikeita aikoja, jolloin yhdessä olivat osallistuneet maan tärkeimpien asioiden hoitamiseen, kävi ilmi, että kun tilanne oli vaikeimmillaan, eikä ratkaisua meinattu löytää, hiljennettiin yhdessä pyytämään Korkeimman johdustusta.

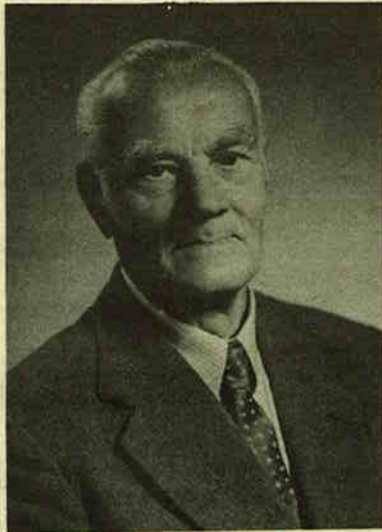
Myös tämän kirjoittajalla on varhaisimmilta poikavuosilta säilyneitä muistikuvia kunnallisneuvos Leppälästä. Kuljimme koulutietä Leppälän omistamien Ukonkorven viljelysten laitaa Kirjavalahdessa. Jos eduskunnasta oli lomaa, oli kunnallisneuvos usein työn touhussa pelloillaan pukeutuneena talonpoikaiseen vaateparteen. Juhlailaisuuksissa Leppälän ylevä, ryhdikäs hahmo nähtiin muun joukon yläpuolella. Voimakas, soin-

tuisa ääni kaikui keskustelussa, puheissa ja erityisesti se syöpyi mieliin hänen johtaessaan syyttäviä tai hartaita yhteislauluja.

Käytännön ihmiset ajattelevat koko olemuksellaan. Jos tällainen väite pitää paikkansa, on kunnallisneuvos Leppälä muistikuvien perusteella juuri käytännön ihminen. Leppälän kotona pidettiin kunnan kantakirjaston kyläkaappia, jonka ahkera käyttäjä olin. Niin ahkera, että koulutehtävät taisivat toisinaan jäädä kesäaikaan.

Muistuu erityisesti mieleen eräs tällainen vierailu:

Elettiin syksyä 1939. Kunnallisneuvos oli saapunut eduskuntatyöstä viikonloppua viettämään, mutta nyt se ei näyttänyt olevan lomaa. Kansan edusmiehen kävelee lakkamatta kamarista kamariin otsa mielteliässä rypyssä, edestakaisin, edestakaisin. Seisailen hitaasti lainakirjoja ja vaistoan samalla, että vakavat pulmat painavat talon isäntää. Muu talon väki lienee ollut jokapäiväisillä askareillaan, joten vain me kaksi olimme paikalla - maakunnan arvostettu edusmies ja kaksitoistavuotias pojan nalliainen. Isännän koko olemus ponnistelee henkilökohtaisen ja koko kansan puolesta tehtävän ratkaisun löytämiseksi. Kannettavaksi otetun vastuun täytyy olla raskas, koska hän viimein pysähtyy

Kunnallisneuvos Juhani Leppälä, Sortavalan maalaiskunnan Grand old man, ainoa vielä elossa oleva ensimmäisen eduskunnan jäsen vuodelta 1907.

poikasen eteen alkaen purkaa huolensa vyyhteä, miellipidettäkin tiedustellen.

Tuskin tuollainen keskustelu kovin epäsuhtaisten miesten kesken on jäänyt kunnallisneuvoksen mieleen. Ei siitä myöhemmin keskusteltu, enkä ole yksityiskohdista muillekaan maininnut, mutta monesti on tapaus palautunut elävänä mieleen ikäänkuin salaisena kurkistuksena suurpolitiikan syövereihin ja osoituksena kuinka raskaan koettelemuksen voi ottaa kannettavakseen henkilö, joka kutsu- mestyönään tahtoo parhaansa mukaan huolehtia aikalaistensa yhteisistä asioista.

- Yrjö Jaatinen.

Eno-Leppälän 90-vuotispäivänä 10. 5. 1970

(Sävel: Karjalan kunnalla)

Me siskojen tyttäret päätimme niin tulla joukolla kaikki nyt Helsinkiin, kun valkeni toukokuun sunnuntai, eno yhdeksänkymmentä täyttää sai.

Taas Karjalan kunnalla lehtii puu, sinne aatokset ainaan kulkeutuu. Siellä jylhien vaarojen siintävä vyö, siellä koulu ja koti ja elämäntyö.

Oli vuossata loppuillaan kun Sortavalan tuli mies nuori partailta Uudenmaan, toi seminaari opinnoille määränpään, kun valmistun täältä, Karjalaan jään.

Sai kaunoinen Kirjavalahdemme nuoren innokkaan opettajan koululle, sai lapset ja aikuiset mukaansa hän, sai kylä kuin uuden nyt elämän.

Pian tie johti urille uusille, nuori ope joutui valtiopäiville. Se tie jatkui vuosia kymmeniä, toi mukanaan uusia tehtäviä.

Siellä kauniissa Ristijärven niemessä, kohos koti, ylväs puutarha vieressä. Siellä maailman kiireiltä rauhan sai. Siellä vaimo ja lapset, tuli sunnuntai.

Niin vierivät vuodet. Jäi Karjala, pian joukko jo ol' siirtolaisina, mutt' vuosien monien kuluttua sai poikansa jälleen Uusimaa.

Nyt vaikka on kotina Vakkola, toki aatosten kohde on Karjala. Työ tehty Karjalan Liitossa on auttanut evakkotaivalta.

On kunniaks' juhlia vuosia, jos on elämä ollut niin rikasta. Työ arvokas aina se jälkeen jää, kun korkea ollut on määränpää.

Me tahdomme enolle toivoa elinvuosille parhaita jatkoa. Ikä pitkä on siunaus ihmisen, kun hyvin on osannut käyttää sen.

Irma Pitkänen

massa sorassa lähes trooppiset. Täällä kohtasivat toisensa jääkauden jälkeisten lämpimien boreaali-, atlanttisen ja subboreaalisen kauden ja arktisten tunturien eräät lajit toisensa viettäen (ehkä ei aina aivan rinnakkain) sopuisaa rinnakkaiseloa. Ulkosaariston "laimimmaset" katajat matoivat tunturiveljiensä tapaan maata myöten ryömien ja uskaliaimmat mänytkin painoivat jo nöyrästi pänsä alas. Eipä ollut siis vallankäsitämätön ihme, että täällä "kylmässä merenhengessä" tavattiin etupäässä alempia, vähään tyytyviä kasveja kuten jäkälää, joita siellä olikin paljon. Mutta myös "oikeita" tunturikasvejakin tänne oli eksynyt. Valamon-Sortavalan laivareitin varrella sijaitsevassa pienessä Kotiluodon saarella kasvoi kirjopääsara (Carex norvegica), ent. alppisara, jota meillä on pääasiassa vain tuntureilla. Samoin riuttavuorten hyllyiltä tavattiin pahtarikko (Saxifraga nivalis) ja mätäsrikko (S. caespitosa), aitoja tunturilajeja nämäkin. Sininurmiikka (Poa glauca), joka on selvästi pohjoisen kylmän vyöhykkeen laji, kasvaa meillä Enontekiön luoteisimmassa yhtiömaassa, Sallasassa ja Kuusamossa ja sieltä hajaesiintymänä karjalais-kainuulaista luskeliäläluetta seuraten Kainuusta Laatokan luoteisrannikolle, jossa se ulkosaariston tyrskyalueen kallioilla esiintyy huomattavan runsaana (A. Pankakoski). - Näin tämä laji yhdessä eräiden muiden "hengenheimolaislajiensä" kanssa kasvi- maantieteellisessä suhteessa todistaa kauniisti Sortavalan ulkosaariston ja Tunturi-Lapin arktista sukulaisuutta.

Kolmantena hyvin huomattavana tekijänä Laatokan-Karjalan kasviston lajirunsauteen oli alueen sijainti idästä Karjalan kannaksen kautta ja Laatokan pohjoispuolitse leviävien

lajien vaellusteiden yhtymäkohtana.

Kun toiset lajit käyttivät eteläistä, toiset pohjoista tulotietä, kaksinkertaistui lajien lukumäärä luonnollisesti näiden tuloväylien yhtymäkohdassa errattuna siihen, miksi se olisi jäänyt niiden sivuuttaessa toisensa. Tällaisia idäntulokkaita olivat esim. kullero (Troilus europaeus), ukonpallo (Bunias orientalis), ukonhattu (Aconitum septentrionale), kesämaittainen (Leontodon hispidus), ampiasisyrtti (Dracocephalum ruyschiana), ja vanha lääkekasvi, lääkebetonika (Betonica officinalis). Unohtumattomana jäivät mieleen kesäkuiset, kullankeltaiset kulleroniitit, jollaisia ei ainkaan ahvenanmaalainen saanut koteiseudullaan nähdä. Ampiaisyrttiä ei ollut missään muualla Suomessa, sillä sen vaellustie meillä oli pysähtynyt kotipitäjäme Rauskun ja Jamilahden kallioille. Sykähdyttävä näky kasvientuntijalle ja ystävälle oli tulo rehevään sanniis- ja ukonhattulehtoon, jossa lähes parin metrin korkuiset kotkansiiven "palmunlehtäspilottit" ja ukonhattu pitkät terttukukinnot häntä tervehtivät. Tuli ja tiesi, että ukonhattua ei kasvanut maassamme missään muualla kuin Laatokan-Karjalassa, Karjalan kannaksella ja ihmeeksi Pohjois-

Karjalassa, ja siksi hän suhtautui siihen kunnioittavasti. Sen sijaan kansannimes ja -nainen ei osannut antaa ukonhatulle muuta arvoa kuin mikä sille tavattaessa jollakin tavalla mahdollisesti sattui ilmaantumaan. Tulee tässä mieleen eräs naapurini, jonka "kulttuuripiirissä", huussin kupeella kasvoi rehevänä parin metrin mittainen ukonhattukasvusto. "Toimistoon" mennessään talon kaikilla asujaimilla oli tapana nykäistä ukonhatusta iso, huskainen lehti "kämäläpaperiksi" tapahtuneen toimituksen kuittaamista varten. - Niin, kotipitäjänsämmehän tällainen oli mahdollista, mutta nykyisillä asuinsijoillaan riekkalansaarelaistenkin on mainittuun tarkoitukseen käytettävä paljon halvempaa paperia, sillä Nyky-Suomessa ukonhattuja kasvaa vain nimeksi Kiteellä ja Tohmajärvellä.

Riuttavuorien kuumilta pengerryhlyiltä mainittakoon jo aikaisemmin mainittujen rikkojen lisäksi erittäin suuret harvinaisuudet siperian hanhikki (Potentilla sericea) Mäksälästä, jäykkälehtinen laukka (Allium strictum) mm. Riekkalansaaren Hakalasta ja idän kynsimö (Draba cinerea var. ladogensis Lindb. fil.), ent. isokynsimö. Näitä ei kasvanut missään muualla Suomessa ja viimeksi mainitun tieteellistä nimeä vastaavaa muunnosta ei missään muualla koko maailmassa. Vielä saattoi näiden hyllyjen sorapohjolta löytyä pohjolan nukki (Androsaces septentrionale) ja hietaneilikka (Dianthus arenaris) tiheinä mattoina, ja rinteillä kasvoi jalavia ja vaahteroita. - Nämä

riuttavuorten kuumien kalliöhyllyjen - lämpötila saattoi näiden sorapohjassa kohota jopa 70 asteeseen - monet lajit olivat jääkauden jälkeisten lämpimien kausien muistoja, reliktejä, jotka vuositu- hansien ajan ovat voineet säilyä meidän päiviimme saakka vain juuri riuttavuorten suomissa olosuhteissa. Sortavalan seudun harvinaisen rehevää ja runsaslajista kasvistoa kuvaamaan asiantuntijalle, botanistille, riittäisi oikeastaan yksi ainoa sana:

lehtokeskus.

Sillä sellainen ja vieläpä maamme suurimpiin kuuluva kotiseutumme oli. Erilaisissa lehtotyypeissä, rinne-, ranta-, puronvarsi-, kuusi- tai sanniis- ja ukonhattulehdoissa ja lehtomaisissa tuo-

reissa kangas metsissä kasvoimissa sinivuokkoja, kiurunkannuksia, keväisiä linnunherneitä, tesmayrttejä, missä harvinaisia ja vaateliaita heinälajeja kuten korpinurmiikoita, lehtosorsimoita ja hajuheiniä tai hienoja kämmeköitä, tikankontteja, pesäjuuria ja lehtoneidonvaippoja, tavallisimmin tietenkin useita lajeja sekaisin. Lämpimissä rinnelehdissä vaahtera oli aivan yleinen ja paikoin hieno jalava teki tälle seuraa. Tuoreissa kangas metsissä, varsinkin puronvarsinokkelmissa lehmusta saattoi olla niin runsaasti, että niiden omistajat hakkasivat niitä vuosittain jopa polttopuiksi, samoin kuin vanhoja vaahteroitakin. - Olihan meillä todellakin kasveja. Koko Laatokan-Karjalan putkilokasvien lajimäärä oli muistaakseni 698 ja Sortavalan seudun oikeiden lehtokasvien lajimäärä 63.

RAUNI HALLIKAS:

Sorvala-Säätiön toiminnasta

Sortavala-Säätiöstä puhuttaessa lienee syytä ensin kertoa muutamalla sanalla Sortavalan maalaiskunnan loppuvaiheista. Sortavalan maalaiskunta oli asukasluvultaan luovutetun alueen tiheimmin asuttuja maaseutupitäjiä, olihan sen asukasluku yli 22.000. Niillä varoilla, joita kunnalla oli ensimmäisen siirtoajan alkaessa jäljellä, koettiin kunnan asioita hoitamaan määrätty hoitokunta valvoa 22.000:n kuntalaisensa etuja ja järjestellä heidän sekä kunnan sekaviksi menneitä asioita. Kunta maksoi laskujansa ja selvitteli maksujansa valtion ja muiden kuntien kanssa sekä lisäksi lyhensi kunnan vakautettuja velkoja tällöin huomattavalla summalla.

Kun vuonna 1941 elokuussa kunnan hoitokunta ja ensimmäinen ryhmä kuntalaisiamme pääsi lähtemään takaisin kotiseudulle, alkoi kunnan varoja paljon vaatinut jälleerakennustyö. Väliurahan aikana palasi 90 % kuntalaisistamme eli 17.500 asukasta takaisin kotiseudulle. Tuhoutuneet koulut oli mm rakennettava ja vaurioituneita korjattava. Syksyllä vuonna 1944 alkoi kuntamme hoitokunnalla taas runsaasti järjestelyjä ja rahaa vaativa toiminta toisen siirtoajan alkaessa. Hoitokunnan tehtävänä oli jälleen valtiovalan ohjeiden mukaan huolehtia mitä moninaisimmista kuntalaisten tarpeista. Siirtolaisvuodet ja väliurahan aikainen jälleerakennustyö olivat kuluttaneet kunnan säästöt ja omat varat loppuun. Jälleerakennusaikana kuntamme valtionavun turvin tuli jotenkin toimeen. Siirtokunnat ja niiden hoitokunnat määrättiin sitten lopullisesti lakkautettaviksi vuoden 1948 lopussa.

Vaikka kunnan omat varat olivatkin loppuillaan, oli kunnan alueella kuitenkin toiminut lukuisia erilaisia itsenäisiä seuroja, yhdistyksiä, rahastoja ja osuuskuntia, jotka joutuivat rauhanteon jälkeen muuttuneissa olosuhteissa lopettamaan toimintansa ja joilla oli vielä pienekkoja varoja jäljellä. Koska näilläkin varoilla haluttiin vielä auttaa ent. Sortavalan maalaiskuntalaisia, tehtiin 28. 9. 1948 päätös sellaisen säätiön perustamisesta joka kokoaisi hoidettavakseen edellä mainittujen yhteisöjen jäännösvarat. Tämän säätiön virallinen toiminta alkoi Sorvala-Säätiön nimellä 8. 3. 1949, jolloin silloinen oikeusministeri antoi suostumuksensa entisen Sortavalan mlk:n hoitokunnan anomukseen säätiön perustamiseksi vahvistuen samalla säännöt säätiölle. Säätiön toiminta on oikeusministeriön valvonnan alaisista ja sitä varten on jäljennös tilinpäätöksensä ja toimintakertomuksesta vuosittain jatkuvasti lähetettävä k.o. ministeriölle. Sorvala-Säätiö ei siis ole koko Laatokan Karjalan aluetta koskeva maakunnallinen

Olihan siinä luonnonvaraisia "kukkia" kerrakseen!

Maisemallisena eräänä piirteenä ja muistona entisaikojen runsaasta kasviviljelyksestä mainittakoon vielä saariston, erittäinkin Tulansaaressa laajat harmaaleppämet-

Vesikasvillisuus

oli suhteellisesti ottaen yhtä runsasta kuin maakasvillisuuskin. Sen lajeja ei tässä ole mahdollista kovin monta luetella. Mainitsen kuitenkin sorsanputken (Sium latifolium) ja mykerösarjan (Carex cyperoides). Valtavat iso-sorsimo- ja ulkosaariston rantojen piirukasvut ansaitsevat myöskin maininnan.

Kaunis, rehevä ja vaihteleva oli kotiseutumme kesäisen luonto, jonka lehdoissa alkukesän valoisa onnina soi ihmeellinen satakielen laulu. Lienee inhimillistä ja ymmärrettävää, jos nykyisillä asuin-sijoillaan olevan laatokan-karjalaisen mieleen keväisin puiden lehdyttyessä ja tuomien kukkessa hiipii kaihoisa muisto:

... kää kukkuu siellä ja kevät on, vie sinne mun kaihoni pohjaton...

säätiö eivätkä sen alkuvarat ole suurimmalta osalta edes kuntamme varoja, vaikka niin yleisesti luullaan, koska käytetään nimitystä kuntasäätiö, vaan sen omaisuus on koostunut lähinnä Sortavalan maalaiskunnan alueella toimineiden lukuisten yhteisöjen useinkin melko pienistä jäännösvaroista ja yksityisten lahjoituksista. Tässä yhteydessä haluan vielä lausua säätiömme kiitokset kaikille lahjoittajille, niin yksityisille kuin yhteisöjen puolesta lahjoituksen tehneille.

Sorvala-Säätiö tuli kesään 1971 mennessä toimineeksi jo yli 22 vuotta. Sorvala-Säätiön tarkoituksena on entisten Sortavalan maalaiskuntalaisten ja heidän jälkeläistensä taloudellisen ja henkisen toiminnan tukeminen ja kehittäminen. Säätiön kotipaikka on Jyväskylän kaupunki. Säätiön perustamisvuoden 1949 päättyessä oli säätiön omaisuudeksi kertynyt 27.500 nykymarkkaa. Muihin kuntasäätiöihin verrattuna ovat säätiömme varat alusta alkaen olleet keskimääräistä pienemmät ja säätiömme on siten kuulunut vähävaraisten kuntasäätiöiden joukkoon.

Säätiön sääntöjen 3. pykälässä sanotaan: "Säätiö toteuttaa tarkoituksaan kokoamalla yhteen entisten Sortavalan maalaiskunnassa toimineiden rahastojen, järjestöjen ja yhteisöjen varoja, jakamalla niistä sekä muillakin laillisilla tavoilla hankkimistaan varoista apurahoja ja yleensä tukemalla sellaista lallista toimintaa, joka edistää entisen Sortavalan kuntalaisten ja heidän jälkeläistensä taloudellisen ja henkisen toiminnan kaikinpuolisten menestymistä".

Peruspääoma.

on sääntöjen mukaan säilytettävä vähentymättömänä, ainoastaan pääoman vuosittain tuottama korko voidaan käyttää edellä mainittuihin tarkoituksiin. Ensimmäisen toimintavuoden jälkeen on saatu vielä lisää joitakin lahjoituksia. Erittäin pienillä hoitokuluilla ja tuottavin sijoituksin on pääoma saatu kohoamaan ja on se tällä hetkellä 70.000 mk jäljempänä mainituista eri tarkoituksiin myönnettyistä varoistamme nähdessä suu-rehkoista menoeristä ja jakamistamme avustuksista huolimatta.

Säätiö toivoo edelleen saavansa lahjoituksia ja testamentteja yksityisiltä, perikunnilta ja yhteisöiltä tarkoitustensa toteuttamiseksi. Säätiömme sai viimeksi yksityisen antaman lahjoituksen v. 1966, jolloin emäntä Anni Sikin testamenttilahjoitus vastaanotettiin. Viimeisen yhteisöjen lahjoituksen säätiö sai vuoden 1968 lopussa, jolloin rouvat Jenny Kinanen ja Maria Sikio luovuttivat Sortavalan mlk:n Lahdenkylän Maatalousnaisten jäljellä olevan omaisuuden 300 mk säätiölle.

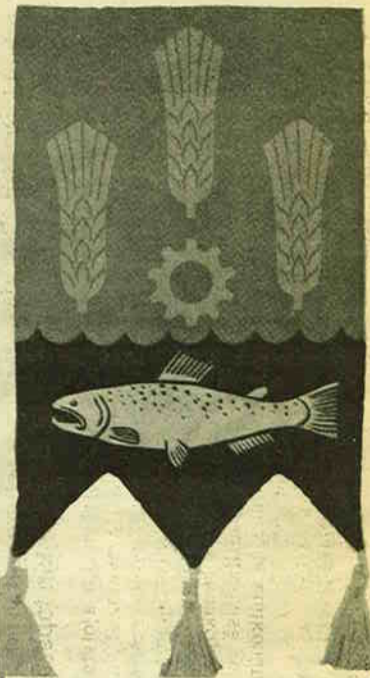
Julkaisu- ja avustustoiminta.

Säätiö on 22-vuotisen toimintansa aikana jakanut opintoapurahoja 1.142 opiskelijalle yhteensä 52.000 mk. Suuri menoerä säätiölle tuli, kun sen varoilla ja toimesta julkaistiin v. 1954 pitäjähistoria: "Sortavalan Maalaiskunta Muistojenkirja", jonka kokonaiskustannukset tekivät yli 30.000 mk. Teoksessa on yli 500 sivua ja neljäntäsataa kuvaa. Kylväkuvaus on 35 ja muita kirjoituksia yli 60. Toinen samanaikaisesti säätiön toimesta ja varoilla julkaistu teos on nimeltään "Sortavalan Sankarivainajat". Teos valmistui v. 1953. Siinä on tiedot 568 sankarivainajasta ja useita Sortavalan seudun vaiheisiin liittyviä kirjoituksia. Teoksen tarkoituksena on ollut kirkastaa niiden sankarivainajien muistoa, joiden kummulle emme ole voineet muuta muistomerkkiä pystyttää. Tämän teoksen valmistamiseen säätiö käytti varoja lähes 15.000 mk. Koska Sorvala-Säätiön oli vähine varoineen vaikea selvittää yli 45.000 mk:n noususta kustannuksista saatiin Muistojenkirjan toimittamiseen apua Karjalan Äänen Säätiöltä, joka lupautui lainaamaan säätiöllemme k.o. tarkoitukseen 10.000 mk. Laina maksettiin sille takaisin kokonaisuudessaan huhtikuun loppuun mennessä v. 1956. Koska kirjojen kustantaminen sitoi säätiömme pääomia pitkäksi aikaa, väheni vuotuinen tuotto. Tästä syystä apurahoja ei voitu sen jälkeen jakaa kuin joka toinen vuosi. Edellä mainittujen teosten julkaisemista pitää säätiö toimintansa suurimpana saavutuksena. Teoksia on vielä säätiöltä saatavissa. Ne sopivat hyvin merkkipäivä- ja joululah-

joiksi. Toivottavaa olisi, että vanhemmat nankkisivat jokaiselle lapselleen perinnöksi nämä arvokkaat teokset. Muistojenkirjan hinta on nahkaselkäisenä 10 mk ja kangasselkäisenä 8 mk. Sankarivainajat-teoksen hinnat vastavasti 7 mk ja 5 mk + postituskulut molemmissa lisäksi. Säätiön osoite on Kotipolku 5, Jyväskylä. Pitäjähistorian on säätiö v:sta 1956 lähtien vuosittain lahjoittanut kaikille uusille apurahojen saajille. Tähän mennessä sen on saanut 600 opiskelijaa vanhempiensa entiseen kotiseutuun tutustumista varten. Samoin on Sortavalan Sankarivainajat-teosta lähetetty vuodesta 1960 alkaen yhteensä lähes 450 apurahan saajalle. Teokset on lahjoitettu v. 1964 myös Keski-Suomen kuntien kirjastoille ja sitä ennen mm. erälle yliopiston kirjastoille kotimaan ulkopuolellekin kuten Washingtoniin ja Pariisiin yliopistojen pyynnöstä. Kirjalahjoitusten yhteinen rahallinen arvo on huomattava. Säätiölle saapuneista kiitoskirjeistä on ilmennyt, että entistä kotikuntaa edustavan säätiön taholta tullut pienikin apuraha sekä kirjalahjat lämmittävät suuresti mieltä ja otetaan kiitollisuudella vastaan.

Rahallista tukea on säätiöltämme saanut mm. Karjalan Liitto, jonka toimintaa on tuettu vuodesta 1951 lähtien yhteensä 5.500 mk:lla. Sortavalan Maalaiskunnan Pitäjätseuran kanssa on yhteistyö ollut läheistä ja säätiön jäseniä kuuluu myös pitäjätseuran johtokuntaan. Säätiö on osallistunut tarvittaessa pitäjätseuran järjestelykustannuksiin. Se on lisäksi myöntänyt pitäjätseuralle varoja vanhojen Sortavalan maalaiskuntalaisten haastattelunahjoituksiin. Sortavalan mlk:n pitäjätseuran valmistuttaminen kustannettiin säätiön taholta, pitäjätseuran huolehtiessa kaikista siihen liittyvistä käytännöllisistä järjestelyistä ja viirien myynnistä. Edellämaintuttuihin tarkoituksiin on säätiö antanut pitäjätseuralle yhteensä yli 2.000 mk. Karjalan Liiton 30-vuotisjuhlakokoukseen Sortavalan mlk:n osuuden kustannuksista maksoi säätiö yli puolet ja pitäjätseura loput. Aikakauslehti Nuori Karjalaa on Sorvala-Säätiö tukenut vuodesta 1956 lähtien joka vuosi tilausten ja ilmoitusten muodossa. Tähän k.o. lehden tukemistyöhön on säätiömme tähän mennessä käyttänyt varoja 2.470 mk. Lisäksi on Laatokan Karjalan Nuorisoseurojen Liitto pari kertaa saanut säätiöltä pienen avustuksen. Laatokan-karjalaisten Liitto on Sorvala-Säätiöltä saanut tähän mennessä yli 1.600 mk. Jamilahden kansanopistolle on kauppias P. Jylhän testamenttilahjoituksen säästöjen mukaisesti lähetetty vuosittain määrätty korko-osuus. Tähän mennessä nämä opistolle lähetetyt korko-osuudet tekevät yhteensä 1.370 mk. Edellisten lisäksi ovat Kymölään Kiltta, Karjalainen Osakunta ja monet muut karjalaiset yhteisöt saaneet säätiöltä avustusta määrättyihin tarkoituksiin. Säätiö on suorittanut myöskin murteenkeräystyötä.

Säätiö koetti hoitaa kuntalaisten asioita myös siten, että teettäi ja kustansi lisäkorvauksen saajien luettelot ja saattoi ne sanomalehti Karjalan välityksellä julkisuuteen. Tämä siksi, että myöhästyneilläkin olisi vielä ollut tilaisuus hakea lisäkorvausta.

Sortavalan mlk:n viiri

Sortavalan maalaiskunnan pitäjätseuran puheenjohtaja Bruno Salonen keuhkolla 1966. Johtokunta esitti asian Sortavala-Säätiölle, joka myöntämällä vaikutti asian lopulliseen päätökseen. Pitäjätseuran johtokunta jätti valtuudet Bruno Saloselle viiriasiana. Vuosikokous hyväksyi viiriin kuuluvat tunnukset: lohi, ratas ja 3 tähtää (elinkeinot: kalastus, teollisuus ja maanviljelys). Jo samana vuonna 1967 viiri oli pitäjätseuran saatavissa. Ensimmäiset kappaleet lahjoitettiin Sortavala-Säätiölle, kunnallisneuvos Juhan Leppälle, Karjalan Liitolle ja seuran ent. puheenjohtajalle Sampo Uimoselle.

Hallinto.

Sorvala-Säätiön hallintoneuvoston ovat alusta lähtien kuuluneet puheenjohtajana kunnallisneuvos Juhan Leppälä Askolasta, varapuheenjohtajana kunnallisneuvos Paavo Moilanen Jyväskylän mlk:sta ja jäsenenä mv Ilmari Hjelmoos Pihlputaalta. Ensimmäisessä hallintoneuvostossa mukana olleet ja säätiössä pitkään toimineet jäsenet metsäteknikko Isak V. Saha, mv Pekka Lamberg, vakuutustarkastaja Juho Makkula, mv Juho Sihvonen ja ent. tehtaan omistaja Heikki Hyppönen ovat siirtyneet ajasta ikuisuuteen. Heidän työtään jatkavat nyt hallintoneuvostossa mv Toivo Kalavainen Äänekoskelta, putkiasentaja Eino Jaatinen Jyväskylän mlk:sta, mv Reino Lempiäinen Laukaasta, karjalousteknikko Elina Mustonen Äänekoskelta ja piiritarkastaja Jouko Hyppönen Äänekoskelta. Säätiön ensimmäisen hallituksen jäsenet olivat mv Juho Tiainen puheenjohtajana, mv Bruno Salonen varapuheenjohtajana sekä jäsenenä rva Toini Avonius, työnjohtaja Alex Saarikivi ja ent. kunnansihteeri E. Linnakallio, joka toimi säätiön asiamiehenä kaksi ensimmäistä vuotta, vuoden 1951 alkuun. Juho Tiainen pois menon jälkeen oli hallituksen puheenjohtajana v:sta 1957 alkaen 9. 10. 1969 tapahtuneeseen kuolemaansa asti Bruno Salonen. Varapuheenjohtajana on vuodesta 1957 lähtien toiminut rva Toini Avonius Jyväskylän mlk:sta. Edesmenneitten Juho Tiainen, Alex Saarikiven ja Bruno Salosen jälkeen ovat halli-

ENT. SORTAVALAN MLK:N PITÄJÄSEURAN HISTORIAA

Kovien koetusten ajat vuosina 1939-1944 olivat pakottaneet suuren osan kansastamme jättämään kaukaisista ajoista asuttamansa kotitänhuat ja siirtymään syvemmälle kanta-Suomeen kuitenkin omien rakkaiden kansalaistemme pariin ja oli mukauduttava asumaan kokonaan uusissa olosuhteissa. Toisille se muodostui katkeraksi kamppailuksi, toiset taas osasivat ottaa tapahtumat sellaisenaan, tyytyen ja alistuen kohtaloonsa toivossa, että kaikki vielä kerran kääntyy parhain päin.

Erittäin suuriarvoista karjalaisen sijoitusjärjestelmässä oli samojen pitäjäläisten asukasten keskittäminen samoille maakuntaluueille. Näin he tunsivat olonsa turvallisemmaksi, tukien toinen toistaan arkielämän vaihteluissa. Sortavalan mlk:n asukkaat suurimmalta osaltaan löysivät uudet asuinpaikkansa Jyväskylän kauniista ympäristöstä. Yhtenäisyyttä lujittivat eri tahoille maamme perustetut nk. pitäjätseurat. Tällainen ajatus syntyi myös Sortavalan maalaiskuntalaistenkin keskuudessa. Voimakkaan heimo-hengen ja isänmaanrakkauden innoittamina mv. (sot.arvo kapteeni) Paavo Moilasan ja mv. (kunnallismies) Bruno Salosen toimesta kokoontui 14 pitäjäläistämme Jyväskylän kaupunginhotelliin 31.7. 1954 neuvottelemaan pitäjätseuran perustamisesta k.o. paikkakunnalle. Kokouksen avasi (nyt kunnallisneuvos) Paavo Moilanen, joka myös valittiin kokouksen puheenjohtajaksi ja sihteeriksi Auvo Saikkonen. Kokouksen yksimielinen päätös oli Sortavalan mlk:n pitäjätseuran perustaminen. Samalla päätettiin liittyä jäseneksi Laatokan Karjalaisen Liittoon, Pitäjätseuran puheenjohtajaksi valittiin Sorvala-säätiön puheenjohtaja Paavo Moilanen Jyväskylän mlk:sta ja sihteeriksi kasvavikailija Yrjö Jaatinen Jyväskyläs-tä sekä muiksi johtokunnan jäseniksi seuraavat: mv. Bruno Salonen, Laukaa, mv. Juhon Makkula, Jyväskylä, mv. Auvo Saikkonen, Saarijärvi, mv. Olli Uimonen, Muurame, mv. Toivo Rätty, Uurainen, mv. Matti Ijäs, Toivakka, mv. Matti Pakkanen, Petäjävesi, mv. Eino Pitkänen, Viitasaari, asutusneuvos Matti Pärnänen, Pihtipudas, herastuom. Juhon Lamberg, Hankasalmi, mv. Juhon Sunio, Lau-

kaa, Vatia, op. Rauni Hallikas, Jyväskylän mlk, terveysissar Hanna Siitonen, Saarijärvi. Työvaliokuntaan valittiin Paavo Moilanen, Yrjö Jaatinen, Juhon Makkula, Bruno Salonen ja Rauni Hallikas, pöytäkirjan tarkastajiksi Helmi Niemi ja Juhon Makkula, tilien tarkastajiksi Uuno Moilanen, Sakari Avonius, varalle Väinö Rytönen ja Väinö Kalavainen. Sääntöjen lopullinen valmistelu jäi työvaliokunnan tehtäväksi. Seuran keskuspaikkana on Jyväskylä.

Myöhemmin 8. 11. 1954 pidettiin uusi virallinen kokous, jossa vahvistettiin pitäjätseuran säännöt ja valittiin uusi johtokunta. Johtokunnan puheenjohtajaksi edelleen valittiin Paavo Moilanen, varapuheenjohtajaksi Juhon Makkula, muiksi varsinaisiksi jäseniksi mv. Heikki Repo, Jyväskylän mlk, mv. Bruno Salonen, Laukaa, op. Rauni Hallikas, Jyväskylä, kontt. virkailija Yrjö Jaatinen, Jyväskylä, varajäseniksi mv. Matti Hassinen, mv. Reino Simpanen, Jyväskylän mlk, mv. Juhon Sunio, Laukaa, Vatia. Kokouksen pöytäkirja lähetettiin oikeusministeriön vahvistettavaksi rekisteriöintiä varten ja hyväksyttiin oikeusministeriössä 14. 2. 1955 nimeen liitettävällä r.y., joten yhdistyksen virallinen nimi kuuluu Ent. Sortavalan maalaiskunnan pitäjätseura r.y.

Auksli toiminta rajoittui ilmestyneiden julkaisujen Sortavalan mlk:n "Muistojen kirjan" ja "Sortavalan Sankarivainajat"-kirjojen tekemiseen ja levittämiseen pitäjäläisten käsiin. Myös pitäjäjuhlilla yritettiin järjestää, mutta taloudellisesti tappiolutoksin. Tärinailtoja järjestettiin silloin tällöin. Vasta v:n 1960 jälkeen alkoi juhlaileikin kohota, kun uudet kodit olivat kohonneet ja elämäntyytymys pääsi tasaantumaan, suurin

Ent. Sortavalan mlk:n pitäjätseuran nykyinen johtokunta puheenjohtajansa kotiin kokoontuneena, vasemmalta: opettaja Erkki Pitkänen, vakuutustarkastaja Viljo Tokkari, puuseppä Eino Tuunanen, opettaja Rauni Hallikas, puheenjohtaja, kunnallisneuvos Paavo Moilanen, opettaja Sirkka Laukkanen, opettaja Leo Tietäväinen ja sihteeri, opettaja Väinö Rytönen.

painotaakka oli keventynyt heimo-kansamme hartioilta. Juhlien järjestely tulikin melkein jokavuotiseksi tavaksi. Suurten maakunnallisten juhlien (Kuopiossa) ja Karjalan Liiton 30-v. juhlien takia ei parina vuotena oltu järjestetty yhteen kokoontumistilaisuuksia, tuli useita kyselyjä johtokunnalle miksi ei? Kesällä v. 1970 oli seuramme johtokunnalla puuhaa lähettäänsä pitäjämme edustuksen juhla-kulkeeseen. Juhla-kulkeessa pitäjämme esitti Henrik Renquistin aikaa sekä Valamon luostarin pienoismallia munkin kanta-mana. Kummatkin herättivät vakavaa mielenkiintoa monikymmentuhantisen katsojajoukon piirissä. Erikoisesti lisäsi tunnelmaa, kun vanhin pitäjämme veteraani, kunnallisneuvos Juhon Leppälä liittyi Renquistin tunnuksia kantavaan kulkeeseen Eduskuntatalon kohdalla marssien juhlapaikalle.

Pöytäkirjojen mukaan v:sta 1955 - 1971 on järjestetty kaikkiaan 12 pitäjäjuhlaa, joissa yleisöä on ollut mukana 500-1500. Tulee erikoisesti mieleen juhla v. 1963, jolloin suoritettiin pitäjämme kulttuurin kuvaava marssi yliopistotalolle, pukeutuneina sen ajan mukaisesti, jota kukin osaltaan esitti. Runsas juhlayleisö oli erittäin tyytyväinen näkemäänsä ja kuulemaansa.

Vierailuja lähipitäjien karjalaisjärjestöjen kanssa on myös harastettu puolin ja toisin. Karjalaisen retkeilymajaa Ylläksellä on myös muistettu pienin lahjoituksin. Parhailaan on suunnitteilla lahjoituksen järjestäminen Helsingissä rakennettavaan Karjalan taloon, tähän toivotaan pitäjäläistemme antoisaa kättä. Heimotyötä on tuettu ja kulttuurimuistoja talletettu ääninauhalle. Parastaikaa kerää naurimme itäkarjalaisen ylioppilaskunnan toimesta ko. muistoja tallettavaksi. Pitäjämme edustavia henkilöitä on muistettu tervehdyksillä heidän merkkipäivänään ja on oltu saattamassa työssä päättäneitä heidän viimeisellä matkallaan.

Johtokunnan puheenjohtajina pitäjätseuramme toimintakaudella ovat toimineet: kunnallisneuvos Paavo Moilanen vuosina 1954 - 1960, 1969 jatkuu, opett. Samppa

Uimonen v. 1961, Bruno Salonen, mv. 1962 - 1969 (erittäin innokkaana karjalaisshengen vaalijana). Nykyisen Sortavalan mlk:n pitäjätseuran r.y. johtokunnan kokoonpano on seuraava: puheenjohtaja kunnallisneuvos Paavo Moilanen, varapuh. joht. op. Leo Tietäväinen, sihteeri op. Väinö Rytönen, rahastonhoit. Viljo Tokkari, multa varsinaisia johtokunnan jäseniä op. Rauni Hallikas, op. Erkki Pitkänen, urakoits. Eino Tuunanen ja varajäsenet: op. Sirkka Laukkanen ja mv. Juhon Sunio.

Tehtävämme ja velvollisuutemme on jatkaa edelleen samoissa merkeissä ja pitää yllä karjalaiskulttuuria ja kehittää sitä, että se pysyy muun suomalaisen kulttuurin rinnalla samanarvoisena. Näin yhdessä rakennamme ja turvaamme Suomelle onnellisen tulevaisuuden. - Väinö Rytönen

Missä asuvat entiset Sortavalan maalaiskuntalaiset?

Pitäjäläistämme kirjoituksista tämä on lyhyimpiä, mutta silti varmasti kaikkein eniten työtä ja aikaa vaatinut. Liitteen kokoaja on työssään avustajaa käyttäen tutkinut, missä nykyisin asuu Karjalan menetyksen takia entisestä kotikunnastamme lähteneitä. Samoin on seurattu, minkälaisissa ammateissa ja tehtävissä he nykyään ovat. Lähteenä tässä työssä on käytetty vasta tänä vuonna lopullisesti valmistunutta ja ilmestyntä laajaa ja asiarikasta kokoomateosta Siirtokarjalaisen tie I - IV. - Ennen työn tulosta osoitettavien asiatiетоjen mainitsemista joitakin tarpeellisia huomautuksia.

Ei ole ilman muuta aina varmasti sanottavissa, ketkä ovat "oikeita" Sortavalan maalaiskuntalaisia. Selviä "tapauksia" ovat tietenkin ne, jotka ovat siellä syntyneet ja asuneet sotiin asti. Lähelle näitä tulevat sellaiset, jotka ovat siellä syntyneet ja asuneet jopa vuosikymmeniä, mutta syystä tai toisesta muuttaneet pois esim. vuosi tai pari ennen sotia. Edelleen on taas sellaisia, jotka vuorostaan ovat muualta muuttaneet entiseen kotikuntaamme ja ehtineet olla siellä vain lyhyen aikaa ennen Karjalan menetystä. Oman tulkinnanvaraisen ryhmänsä muodostavat taas maalaiskuntaan kuuluneilla esikaupunkialueilla asuneet, joista monet varmaan ovat ilmoittaneet syntymä- ja asuinpaikkakseen Sortavalan kaupungin. Vielä on todettava, että Siirtokarjalaisen tie ei sekään ole tyhjentyvä ja täydellinen lähde-ote - joittenkin, ehkäpä hyvinkin monien nimet sieltä syystä tai toisesta puuttuvat. Ja kun lähdemateriaalissa tarkataan satojatuhansia nimiä ja

henkilötietoja, on ns. inhimillinen erehdyskin otettava huomioon. Lopputuloksena on näin ollen ehdottomasti mainittava, että numerotietoja ei voi pitää täysin tarkkoina. Jonkinlaisen yleiskuvan ne kuitenkin antanevat.

Ja nyt tulos julki. Sortavalan maalaiskunnasta lähteneitä asuu edellä mainitun lähteen mukaan maamme 66 kaupungissa tai kauppalassa sekä 255 maalaiskunnassa. Näiden kaikkien luettelemisen ei tietenkään ole aiheellista, todettakoon vain, että yhteislukumäärä on noin 60 % maan kaikista kaupungeista, kauppaloista ja maalaiskunnista. Keskusmaakuntana on selvästi Keski-Suomi, Jyväskylä ympäristöineen Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan lisäksi Laukaa, Saarijärvi, Äänekoski, Viitasaari, Pihtipudas ja Petäjävesi ovat kuntia, joissa heitä on satamäärin. Kaupungeista ovat Jyväskylän lisäksi vetäneet puoleensa entisen kotikuntamme asukkaita eniten Helsinki, Lahti, Joensuu ja Kuopio, mutta joitakin heistä on siis useimmissa maamme kaupungeissa, kuten maalaiskunnissakin. Tarkkaa lukumäärää on vaikea todeta, syystä, joihin edellä on jo viitattu. Laajasti ottaen ovat ne maamme osat, joissa entisiä Sortavalan maalaiskuntalaisia on vähiten, ymmärrettävästi Lappi - Kemän korkeudella heitä vielä on - ja ruotsin- sekä kaksikieliset rannikkoseudut. Ruotsiin muuttaneita on myöskin, ehkä muuallekin ulkomaille. - Lisättäkoon tähän vielä, että kotipaikkakunnaltaan lapsina lähteneet, jotka on huomioitu yhtenä perhekuntana vanhempiensa kanssa, ovat kaikki jo itsekin aikuisia ja useimmat perheellisiä, joten "ai-

tukseen kuuluneet mv Matti Pakkanen Petäjävedeltä, mv Reino Simpanen Jyväskylän mlk:sta ja mv Martti Rätty Uuraisilta, joista ensinmainittu on toiminut puheenjohtajana v. 1970 lähtien. Säätiön asiamiehenä on kahdenkymmenen vuoden ajan vuodesta 1951 alkaen toiminut op. Rauni Hallikas Jyväskylän mlk:sta. Pitkäaikaisina tilin-tarkastajina ovat olleet op. Väinö Rytönen ja mv Uuno Moilanen Jyväskylän mlk:sta. Säätiön tili on hoidettu Jyväskylän Seudun Osuuspankissa. Me Sorvala-Säätiön piirissä työskentelevät toivomme, että säätiömme tähänastinen toiminta näiden kuluneiden 22 vuoden aikana olisi ollut alkuvarojen lahjoittajien toivomusten mukaista ja että se myös olisi ollut avuksi niille henkilöille ja järjestöille, joita olemme näiden varojen tuotoilla pyrkineet auttamaan. Avun tarve olisi ollut paljon suurempi, mutta varojemme vähyyden rajoittanut avustustemme suuruutta ja lukumääriä. Opintoapurahojen saajille ja moniin hyviin tarkoituksiin olemme joutuneet sen takia myöntämään vain pienen summan tai ei ehkä ollenkaan, vaikka mieli olisi tehnyt antaa paljon enemmän. Todennäköisesti toimintamuotomme tulevat vastaisuudessa muuttamaan, mutta siitä huolimatta toivomme kuitenkin voivamme edelleenkin toteuttaa säätiön tarkoituksia niin kauan kuin säätiömme on toiminnassa.

Eloisa tilannekuva eräästä pitäjäjuhlasta: laulaja, maanviljelijä Reino Lempien Laukaasta (Anjala) ja säestäjä prof. Timo Mäkinen Jyväskylästä (Helylän Myllykylä) näyttävät pääsevän sopimukseen esitettävästä ohjelmasta.

Marttatoimintaa Sortavalassa ja sen lähiympäristössä

Sortavala oli jo toistasataa vuotta sitten erittäin valveutunut kaupunki. Olihan siellä mm jo v. 1850 perustettu Rouvasväen yhdistys, joka teki pääasiassa sosiaalisia töitä. Katovuosina 1866-68 tämä yhdistys perusti lukuisia muonitus- ja hoitopaikkoja hädänalaisille, hoivasi sairaita, näkiintyneitä ja kuolevia. Yhdistys perusti ns köyhäin koulun, jonka opettajina toimivat vapaaehtoiset säätyläisnuoret siihen asti, kunnes v. 1864 liikemies I. Siitonen perusti Kymölan kansakoulun. Mutta sitä ennen, jo v. 1857 perustettiin Sortavalan tyttökoulu, ja juuri tämän koulun entinen johtajatar Charlotta Lydecken antoi kirjeessään v. 1899 ystäväilleen Lucina Hagmanille sen syyttävän kipinän, josta marttatyö sittemmin virisi. Sortavalan marttayhdistys perustettiin huhtikuun 5. päivänä 1899.

Jo heti alusta alkaen oli marttatyö Sortavalassa erittäin aktiivista. Pidettiin ompeluiltoja, luettiin opettavaista kirjallisuutta, keskusteltiin luetun johdosta ja laulettiin. Kesäksi 1901 yhdistys palkkasi Natala Rahmin kiertämään Sortavalan maalaiskunnassa ja Ruskealassa. Hänellä oli laaja työohjelma: oli opetettava puutarhojen perustamista, lavojen laittoa, istutusta, ruoanlaittoa, leipomista, voin valmistusta, saippuankeittoa, teurastusta, kodinhoitoa y.m. Tästä alusta kehittyi ja laajeni marttatyö vuosittain. Aluksi oli vain kesäneuvoja, mutta v. 1911 palkattiin ensi kertaa kokovuotisneuvoksi neiti Olga Lyra. Marttayhdistys vuokrasi huoneen toimistoksi ja sen yhteyteen huoneen neuvonjohtajalle. Työ oli tällöin jo huomattavasti laajentunut. V. 1911 pidettiin ensimmäiset emäntäpäivät kasvitahantähtelyineen. Samoin pidettiin Sortavalassa kananhoitokursseja, jolle kutsuttiin osanottajia kaikista Laatokan Karjalan pitäjistä. Kaupallinen toiminta aloitettiin, kananmunia ostettiin ja myytiin. Neuvojan työohjelma oli seuraava: marttatoimiston hoito, muniin vastaanotto, tarkastus, säilytys, pakkaus ja myynti. Kahdesti vuodessa kaksiviikkoinen keittokurssi Sortavalan emäntäkoululla, samoin Ruskealassa, sekä yksi- tai kaksiviikkoisia keittokursseja Sortavalan maalaiskunnan eri kylissä, kesäaikana puutarha- ja kananhoitoneuvontaa, talvisin syrjäkyläin ompeluiltojen johtaminen sekä herätystyön tekeminen, jotta emännät liittyisivät marttayhdistykseen. V. 1914 tuli neuvoksi neiti Aino Halonen. Työsuunnitelmaan tehtiin vähäisiä muutoksia. Kananmunien kauppa lopetettiin. Ruoanlaittokursseilla opetettiin yksinomaan kasvisruokien valmistusta, ja

to" ja alkuperäinen karjalaisuus on usein vaikeasti enää todettavissa.

Mitä tulee ammatteihin jaelinkeinoihin, olisi luettelo varsin laaja ja kirjava. Olihan niin suuressa joukossa miestä ja naista hyvinkin monellaisiin tehtäviin. Yleisenä huomiona voidaan lyhyesti todeta, että vaikka maa- ja karjaloutta pääelinkeinonaan harjoitettavia edelleen on runsaasti nuorensakin sukupolvessa, on varsin paljon erilaisiin palveluelinkeinoihin, liikenteen, kaupan ja teollisuuden palvelukseen siirtyneitä. Tämähän on yleinen ilmiö koko maassa. Ymmärrettävästi on vanhemman polven kuntalaisistamme jo suuri osa "oloneuvoksia" eli eläkeläisiä, ja paljon on myös niitä, jotka Karjalasta lähdettyä ovat jo maisen matkansa päättäneet.

"Vaikka kaikki Väinölän lapset Jo ekysi toisistaan. Kuin tuulispäässä hapsat Ne kaikki ovat hajallaan -". Tuntemme nämä laulun sanat. Ne sopivat myös meihin, jotka nyt vain muistelemme lapsuutemme ja nuoruutemme kotiseutua, Sortavalan maalaiskuntaa.

päättäjäisissä pidettiin yleisöllä maksullisia kasvispäivällisiä. Myös säilönnässä alettiin antaa opetusta.

Sota lopetti 1918.

Jatkuvaan kehitykseen tarvittiin myös varoja. Kananhoitolla saadut tulot eivät riittäneet. Tuloja saatiin juhlien ja iltamien sisäänpääsymaksuilla, arpajaisilla, joulun- ja pääsiäismarkkinoilla, myyjäisillä y.m. sekä kasvitahantahentien välityksellä. Vuosittain tuli aina uusia työmuotoja. Perustettiin koululaisten kasvitahantahentia, järjestettiin kilpailuja ja jaettiin palkintoja. Pidettiin käsityökursseja. Ompeluseuroissa tehtiin uutta ja uusittiin vanhaa lasten ja vanhusten vaatettamiseksi. Näin marttatyö jatkuvasti laajeni vuoteen 1918, jolloin sota lopetti sen siihenastisessa muodossa toistaiseksi. Martat olivat lottina huoltotyössä rintamalla ja rintaman takana.

Uusi yhdistys.

Kesällä 1918 vapaaehtoiset sotamartat työskentelivät kaikissa Karjalan pitäjissä. Syksyllä 1918 martat osallistuivat Itä-Karjalan maanviljelysseuran 25-vuotisjuhlan maatalous- ja kasvitahantahentelyyn. Tämän näytellyn yhteydessä aiottiin Sortavalaan perustaa uudelleen marttayhdistys. Asiaa selvittämään ja marttayhdistystä henkiin herättämään tulivat marttaliiton toimesta rouva Augusta Laine ja neiti Olga Autere, mutta valitettavasti marttayhdistystä ei vielä silloin syntynyt. Useita kertoja marttaliitto yritti herättää henkiin entisen marttayhdistyksen. Entiset johtohenkilöt olivat kuolleet tai vanhentuneet ja uusia ei löytynyt, kunnes v. 1929 emäntä Bertta Leppälä, maisteri Ada Mäkinen ja rouva Veera Nissinen yhdessä haalivat kokoon muutamia emäntiä ja rouvia keskustelemaan marttayhdistyksen henkiin herättämisestä. Muistan tämän tilaisuuden hyvin. Meitä oli 16 henkeä, jotka kaikki olimme erittäin innostuneita perustamaan marttayhdistystä, kun kesken kaiken joukkoomme ilmestyi Itä-Karjalan maanviljelysseuran sihteeri agronomi Eino Murole pyytään puheenvuoron. Hän sai sen, mutta hämmästyksemme oli suuri, kun hän erittäin houkuttelevasti koetti saada meidät maatalousnaisiksi ja jättämään marttayhdistyksen perustamisen luvaten meille suuren summan rahaa ym. kaikenlaisia hyviä neuvonjohtajien palkkaamiseen. Ei ihme, että tämä pani ajattelemaan, mitä oli tehtävä. Houkutus oli hyvä, meillä ei ollut peniäkään rahaa ja sieltä olisimme sitä saaneet. Joukkoomme oli sekalainen, osa ei tuntenut sen paremmin marttatyötä kuin maatalousnaisien työtä, tietäen kuitenkin, että molemmilla oli suunnilleen sama päämäärä. Äänestimme, ja martat voittivat, luullakseni erään Helylän entisen marttaemännän ansiosta, hän nimittäin

sanoi: "martta olen ollut ja martta haluan edelleenkin olla".

Näin siis perustettiin Sortavalan maalaiskunnan marttayhdistys v. 1929. Kokouksen kokoonkutsuja, emäntä Bertta Leppälä valittiin puheenjohtajaksi. Heti alusta alkaen yhdistyksen toiminta oli erittäin aktiivista. Viikkoittain oli marttaliiton toimiva marttayhdistys perustettu uudelleen Sortavalaan. Marttaliitto nim. toivoi, että Sortavalaan perustettaisiin piiri liitto niitä monia Sortavalan ympäristöpitäjissä olevia marttayhdistyksiä varten, jotka eivät kuuluneet mihinkään piiri liittoon. Samalla toivoi marttaliitto taloudellisista syistä Raja-Karjalan piiri liiton yhtyvän tähän uuteen piiri liittoon. Kokous edellämaitun johdosta pidettiin jo 13. p:n maaliskuuta 1929. Keskusliittoa edustivat kokouksessa rouvat Helmi Nylander ja Augusta Laine. Piiri liiton perustamisesta keskusteltiin erittäin vilkkaasti. Myös toivottiin Raja-Karjalan piiri liiton tulevan mukaan tähän uuteen piiri liittoon. Raja-Karjalan piiri liitto ei kuitenkaan suostunut yhteistoimintaan. Piiri liitto, jonka 10 yhdistystä päätti perustaa, perustettiin nimeltä Itä-Karjalan piiri liitto maaliskuun 3. p:nä 1929.

Maanviljelysseura

oli erittäin myönteinen uudelle piiri liitolle? Se antoi oman konsulenttinsa Hanna Moilasen (Veijalainen) hoitamaan sihteerin ja piiri liiton konsulentin tehtäviä, joten piiri liitto suoritti vain osan konsulentin palkasta. Piiri liitto, joka omisti ainoastaan pöydän, oli alivuokralaisena maanviljelysseuran toimistossa. Yhteinen toimisto olikin välttämätön konsulentille, joka hoiti samanaikaisesti molempien järjestöjen töitä. Piiri liiton työvallokunnalla oli tietysti heti alussa paljon puuhaa. Ei ollut rahaa, ei työntekijöitä. Oli tehtävä suunnitelmia ja anomuksia, ylläpidettävä yhteyttä yhdistyksiin, järjestettävä niiden toimintaa jne. Pohjois- ja Itä-Karjalan maanviljelysseuran ja Pohjois-Karjalan marttaliiton kanssa hankittiin yhteinen kerhokonsulentti, sillä lasten kasvitahantahentia oli silloin jo useassa paikassa. Huomattavimpia tilaisuuksia piiri liiton ensimmäisenä kesänä olivat kaksipäiväiset maakuntajuhlat Sortavalassa ja retki Karjalan kannaksen marttayhdistyksiin. Joulukuussa 1929 julistettiin konsulentin paikka avoimeksi. Taas oli piiri liitolla onni myötä. Se sai ensimmäiseksi konsulentitukseen taitavan ja alansa innostuneen talousopettaja Irja Paavilaisen (Viding), joka aloitti työnsä v. 1930 alussa. Piiri liiton anomuksesta luovutti maanviljelysseura kotitaloudellisen toiminnan kokonaan piiri liitolle antaen tätä tarkoitusta varten valtiolta saamansa vuotuisen avustuksen 5000 mk sekä lisäksi 3000 mk korvauksena maanviljelysseuran kotitaloudellisen neuvontatyön suorittamista varten. Ensimmäiset neuvot otettiin huhtikuussa 1930. Jo samana vuonna pidettiin 67 eri alojen kurssit, jotka kestivät yhteensä 572 päivää ja joissa osanottajia oli lähes 1000 henkeä. Järjestettiin yksivuotinen kodinhoitokilpailu, kaksivuotinen puutarhakilpailu sekä erilaisia työteho- ja kilpailuja. - Ensimmäiset kesäjuhlat pidettiin Jaakkimassa. Tämä juhla samoin kuin marttojen juhlat yleensä aloitettiin jumalanpalveluksella. Syksyllä pidettiin "mainosnäytelyt" (myyjäiset), johon martat toivat vihanneksia,

ruokatavaraa, käsitöitä y.m. Vuosikokouksen yhteydessä 1. p:nä maaliskuuta 1931 pidettiin ensimmäiset emäntäpäivät.

Piiri liitot yhtyvät.

Marttaliiton kauan toivoma Raja- ja Itä-Karjalan piiri liittojen yhtyminen tapahtui huhtikuussa 1931. Uuden liiton nimeksi tuli Laatokan Karjalan piiri liitto, sen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi tuli emäntä Bertta Leppälä ja varapuheenjohtajaksi opettaja Olga Kallio. Yhtymistilaisuudessa hyväksyttiin sopimuskirja, jonka mukaan piiri liiton asiat järjestettiin Työvaliokunta jaettiin kahden ryhmään, joista toinen vastasi Raja-Karjalan, toinen Itä-Karjalan alueen paikallisia tehtäviä koskevista asioista. Koko piiri liittoa koskevat kysymykset päätettiin yhteisissä kokouksissa. Piiri liittojen entiset kesäneuvot (17), kokovuotinen neuvoja ja käsityöneuvot (6) ja konsulentit (2) olivat jatkuvasti toiminnassa. Vuodesta 1932 lähtien kaikkien piiri liittoa avustusta saavien yhdistysten velvollisuus oli tehdä myös lasten maatalouskerhotyötä. Yhteistyö on voimaa. Vuoden 1931 päättyessä Laatokan Karjalan piiri liittoon kuului 14 pitäjän alueella 46 marttayhdistystä, joiden yhteinen jäsenmäärä oli 2173. Tämän vuoden aikana sai myös piiri liiton kotipaikkakunta Sortavalan kaupunki oman marttayhdistyksen.

Piiri liiton tehtävä oli ohjata, auttaa ja valvoa yhdistysten työtä. Paitsi vuosikokouksia, kesä- ja syntymäpäiväjuhlia oli retkeilyä, näytelyjä ja kilpailuja sekä erilaisia lukemattomia kursseja. V. 1932 Viipurissa pidettyyn kokoukseen osallistuivat piiri liiton martat ja saivat säilykkeitään, käsitöistään ja työmasteruuksistaan useita palkintoja. V. 1934 tuli puheenjohtajaksi lehtori Maija Honkapirtti. Impilahden kansanopistolla pidettiin koko maata käsittävä marttojen lomaviikko. Ohjelmaa oli paljon, yksi päivä omistettiin retkelle rajan pintaan. Muualta Suomesta tulleet martat vakuttelivat, että sanat tekevät kalpeiksi ne vaikutelmat ja tunnelmat, mitä he olivat saaneet. Karjala oli Suomea, yhä kehittyneyttä kuin mikä muu maakunta tahansa. Ja miten yllättävän kaunista.

Huoltotehtäviä sodan aikana.

Vuonna 1935 olivat martat Kalevalalaulujuhlien pääravintolan emäntinä. Juhlat olivat erittäin suuret, juhlayleisön lisäksi oli yli 4000 laulajaa ja soittajaa. Niinpä marttojenkin tarvittiin työtehtäviksi peräti 400 henkeä.

Tässä on mainittu vain muutamia suurimmista "tempauksista". Viimeinen suuryritys ennen talvisotaa oli syksyllä 1939 maanviljelysseuran kanssa yhdessä perustettu Karjalan Tuoremehu Oy. Ostettiin kone, jota marttojen konsulentti kuorma-autolla kuljetti paikasta toiseen. Sillä saatiin tunnissa 500 l tuoremehua. Monissa yhdistyksissä ei mehua kuitenkaan ehditty tehdä, sillä sodan uhrina muutti hetkessä marttapiiri liiton toiminnan. Järjestettiin väestönsuojelukursseja, muonitettiin ja majoitettiin evakkoja ja perustettiin pesuloita sotapojille. Rannikkosotilaskotiyhdistys pyysi piiri liiton puheenjohtajan Maija Honkapirtin puheenjohtajaksi, ja näin kaikki Sortavalan kaupungin ja maalaiskunnan martat, jotka vielä olivat paikkakunnalla, joutuivat sotilaskotityöhön. Marttatoimistosta tuli myös rannikkosotilaskodin työpaikka, jossa kaupungin, Riekkalansaaren ja Helylän martat työskentelivät vuorotellen, m.m. he paahottivat 850 kg kahvia ja leipoivat 47 säkillisistä jauhoja vehnäleiviksi. Ympäristön martat valmistivat loka-

kuun aikana 570 paria sukkaa, 110 paria lapasia ja ompelivat 440 metristä kangasta alusvaatteita y.m. Sortavalan lohkon upseereille ja sotilaille järjestivät kaupungin martat joulujuhlan ja leipoivat ympäristön marttojen kanssa 4000 joulutorttua ja pikkuleipää joululahetyksiin. Rauhanyhdistyspäivään asti keittivät martat kahvia sotilaille sotilaskodissa.

Sota ei lannistanut marttoja.

Jo huhtikuun 5. p:nä 1940 pidettiin ensimmäinen johtokunnan kokous väestösiirron jälkeen. Uudeksi toiminnan keskuspaikaksi tuli Jyväskylä. Uskomattoman tarkossa ollessaankin, mutta heti kun päästiin takaisin Karjalaan, alkoi jälleenrakennus ja kova touhu. Jo Sortavalan valtauspäivänä saapui Tuokslahden marttojen siivousryhmä. Perustettiin marttamajoja, joissa palaava siirtoväki sai leivähtä, muonaa ja yösijan. Työ oli yhteistä kansanhuollon, siirtoväenhuollon ja terveysisärien kanssa. Marttojen neuvot antoivat ohjeita puhdistusaineiden ja välineiden hankinnassa, mahdollisten syöpäläisten hävittämisessä ja kotien kunnostamisessa. Syksy ja talvi menivät näin jälleenrakennuksen merkeissä. Keväällä 1942 piiri liitto jakoi perunan y.m. siemeniä ja tavanomainen marttatyö kurssineen y.m. jatkui. Vuoden 1944 alkaessa oli työssä 19 neuvojaa, vuoden lopussa 27, konsulentteja oli 4 ja konsulenttiharjoittelijoita samoin 4. Piiri liittoon kuului nyt 86 yhdistystä ja 96 kerhoa, jäsenmäärä oli 6259. Sortavalan maalaiskunnassa oli 9 yhdistystä ja 10 kerhoa, Sortavalan kaupungissa 2 yhdistystä. - Tällainen oli tilanne uuteen siirtolaisuuteen lähdeä.

- Ellen Siivonen.

Emäntä Bertta Leppälä.

MAATALOUSNAISET

Varsin vilkasta oli erilaisten naisjärjestöjen toiminta pitäjässämme. Kun kerran miehet, mikseivät myös naiset. Maatalousvaltaisessa pitäjässä oli maamiesseura miltei joka kylässä, ja maatalousnaisien toiminta liittyi läheisesti maamiesseurojen toimintaan. Aluksi nimityskin kuului maamiesseuran naisjaosto. Maamiesseurojen erilaisten tilaisuuksien järjestely vaati myös paljon naisen kättä, ja jo v. 1907 valittiin maamiesseurat toimintaan myös naisjäseniä, mutta vasta vuodesta 1921 toiminta alkoi huomattavasti vilkastua. Silloisen maanviljelysseuran konsulentin Hanna Moilasen toimesta perustettiin monta naisosastoa. Tosin tästä varhaisemmasta toimintakaudesta ei ole paljon tietoja säilynyt arkistojen kadottua evakkoon lähdon johdosta.

Maanviljelysseuran tuki oli naisosastoille erityisen tärkeää. Kun vuosina 1930 - 1938 ei maanviljelysseuralla ollut omaa konsulenttia naisten toimintaa ohjaa-

Ev. luuta. Niilo Kohonen:

VALAMO

Keskellä pohjoista Laatokkaa, yli neljän peninkulman etäisyydellä Sortavalasta ja runsaan kahden peninkulman päässä rannikon saarista sijaitsi Valamon luostari- ja sotilasyhdyskunta. Palkkana ehkä syrjäisin, mutta yhteisönä koko Laatokan-Karjalan tunnetuin.

Luonnoltaan Valamo oli risti-riitojen kohtauspaikka. Toisaalta sitä ympäröivät Laatokan suuret ja kylmät syvänteet, hautalasket, jotka alkoinaan olivat painuneet yli 300 m Valamon korkeimpien kohtien alapuolelle ja toisaalta sitä halkoivat leppoiset salmet ja kanavat, joiden kaislikoissa kala kulkui ja sorsat söivät. Ulkoilut ja karit olivat tuulen tuivertamia,

lähes alastomia, Valamon keskisaaren luonnon muistuttaessa vehmaudellaan ja kasvustonsa monimuotoisuudella Valamo paljon etelämpänä sijaitsevia alueita. Mahtavien mäntyjen ja ikkuusten rinnalla siellä kasvoivat saarni, jalava, kastanja ja lukuisat muut eteläiset lehtipuut. Lehtikuusi, pihtakuusi ja Siperian pitkäneulainen mänty täydensivät puustoa. Sireeni ja jasmiini levittivät huumaaavaa tuoksuaan skiiitojen ja rakennusten läheisyydessä. Laatokka leudonsi sään alkutalvesta, sitoi saaren jäisiin kahleisiinsa sydäntalveksi sekä antoi Valamolleen sen ihanan aurinkoisen keskikesän. Kevätkesän peilikirkas

Laatokka hemmotteli Valamoalähes yhtä usein kuin syksyn rajumyrsky pakotti kaikki vesilläliikkujat saarten suojaisiin poukamisiin ja salmiin.

Valamosta teki VALAMON sen luostari, joka todennäköisesti joskus 900-luvulla alkunsa saaneena lienee ensimmäisenä tuonut kristinuskoa Suomen heimolle.

Vaatimattomasta alusta ja ainakin kahdesta hävityksestä huolimatta luostari vaurastui. Sen vaikutus 1500-luvulla ulottui jo Kymijoen Vianmerelle. Saipa se eräässä vaiheessa perustettavakseen alaluostarin Alaskaankin. Ruotsalaisvallan aikana 1600-luvulla Valamon luostaria ei tietenkään sallittu, mutta heti 1700-luvulla pyhättö rakennettiin uudelleen ja sen perustajain Sergein ja Hermanin jäännökset pääsivät takaisin kotisaarelleen. Jo 1821 Valamo kohotettiin korkeimpaan venäläisten luostarien luokkaan. Mahativimmillaan ollessaan luostarisaa oli n. 1500 munkkia ja vielä 1939:kin heitä oli noin 300.

Toistuvat jumalanpalvelukset ja vakava totuuden etsintä antoivat Valamon lukuisille kirkkoille, skiiitoille, kappeleille ja koko saarelle lähes ylimaltaillisen rauhan ja hartauden leiman. Leiman, joka oli kaikkien kävijöiden ja saarten asukkaiden aistittavissa. Paaston aika koettiin siellä hiljaisena kautena, pääsiäinen vapauttavana tapahtumana kellojen helkkyessä. Laulun sanat - on siellä rauha, pyhä hiljaisuus - olivat totisinta totta, aistein aistittavaa, tunteella tajuuttavaa.

Kirkkojen vaikuttava arkkitehtuuri, niiden taideteokset ja lukuisat aarteet sekä kupolien kultainen kimallus kertoivat kävijälle luostarin asukkaiden ja lahjoittajien kilvoittelusta ja halusta tehdä tästä pyhäköstä kauneuden kehto, rauhan tyysijä.

Rannikkotyöstörykmentti 3, alussa tietysti muun nimisenä, määrättiin ja saapui Valamoon jo v. 1918. Alussa Valamossa oli vain vartiokomennuskunta, toiminnan kiteytyttyä tykkejä Ristisaarella, Rautaveräjällä, Möreriössä ja Heinäsenmaalla sekä rakennustöiden valmistuttua raskaat patterit Ristisaarella, Rautaveräjällä, Niikkanassa ja Möreriössä sekä jo mainittu kevytpatteri Heinäsenmaalla. Patteriston esikunta ja esikuntapatteri toimivat pääluostarin välittömässä läheisyydessä sekä koulutuspatteri Niikkanassa. Muilla linnakkeilla toiminta rajoittui vartiointiin, laitteistojen kunnostukseen sekä leiriammuntoihin. Sotilaskoti toimi ensin "yhtä kaukana kaikkialta" Kuukanlahdessa ja myöhemmin Hanhipaadesta Niikkanan kentän viereen siirrettyä rakennuksessa. Suureksi Valamon varuskunta ei missään vaiheessa kasvanut, jokunen upseeri esikunnassa ja Niikkanassa, alle 20 aliupseeria sekä satakunta varusmiestä ikäluokkaa kohti. Oleellista tuolle joukolla oli henkilöstön pysyvyys sekä särötön yhteishenki, mikä RT 3:n pitkäaikaisen komentajan ev. E. J. Järvisen luomana kokoa vielä tänäänkin valamolaiset toisten RT 3:laisten kanssa vuosittaisiin yhteisiin tilaisuuksiin.

Valamo elää nykyisinkin. Munkkien yhä harventuvasta joukosta huolimatta luostariperinteet jatkuvat Heinäveden Papinniemessä. Siellä Valamon henki on yhä alkuperäisen aito. Siellä Valamosta tuodut ikonit, kellot, kyntteliköt ja muut esineet kertovat yksityiskohdillaan vanhan Valamon tunnelmista. Alkuperäinen Valamo avautuu Heinävedellä niille, jotka haluavat ja osaavat löytää kokonaisuuden pieniä yksityiskohtia tutkimalla.

Valamon perinnettä jatkaa omalla sarallaan myös v. 1969 perustettu Valamo-seura, jonka tar-

Luostarin kirkko ja munkkien asuntola.

Valamon rantajyrkänne ja asukkaita.

koituksena on olla Valamossa ja sen lähisaarissa asuneiden keskenään yhdysiteenä, koota ja taluttaa Valamo ja sen historiaan liittyviä kulttuuriarvoja sekä vaalia kotiseudun muistoja ja perinteitä. Päämäärinä toteuttamiseksi Valamo-seura kokoontuu vuosittain kahdesti sekä järjestää toimintaansa liittyviä matkoja. Seuran valokuva-arkistossa on jo nyt noin 500 kuvaa, minkä lisäksi eri arkistoissa olevista yli 1000 kuvasta otetaan jäljennökset heti varojen salliessa. Valamo-seuran jäsenmäärä on nyt n. 150. Seuran toiveena on kaikkien entisten valamolaisien liittyminen sen riveihin, sekä muiden Valamosta kiinnostuneiden tuki seuran pyrkimissä kohti tärkeintä tavoitettaan uuden, entistä ehomman Valamo-kirjan julkaisua.

TAKSOITUSLAUTAKUNNASTA

Sortavalan maalaiskunta oli aikoinaan suuri ja väkirikas, joten myös kunnallisten asioiden hoito oli suuritöistä. Esim. verotus- eli taksoituslautakuntaan kuului noin 50 jäsentä. Oli muodostettu niin sanottu runko, johon kuului 10-12 jäsentä ja jotka olivat työssä koko verotuksen ajan. Kunta oli jaettu 12 piiriin ja jokaisessa piirissä oli 4-5 miestä, jotka kutsuttiin oman piirinsä kohdalla asiantuntijoiksi. Verotuksessa oli mukana m.m. seuraavia tunnettuja kunnallismiehiä: Tuokslahden piiristä Juho Silvennoinen, Rytyin piiristä Antti Valtonen, Riekkalan piiristä Antti Rautio, Kuokkaniemen piiristä Ju-

Kirjavalahden maatalousnaisten kuoro, johtaja op. Irma Pitkänen keskellä istumassa.

massa, hoitivat marttakonsulentit myös maatalousnaisten ohjauksen.

V. 1935 perustettiin maanviljelysseuran aloitteesta kaikkien kunkien maataloudellisten järjestöjen yhteinen elin, maatalousneuvontatoimikunta, jossa myös maatalousnaisilla oli edustaja. Toiminnan yleistettyä koko maakunnassa pidettiin v. 1938 Sortavalassa yleinen edustajakokous, jossa työtä organisointiin ja m.m. valittiin maatalousnaisosastoille yhteinen piiri-johtokunta. Sen puheenjohtajaksi valittiin silloinen Sortavalan osaston puheenjohtaja, emäntä Bertta Leppälä. Hänen ansiostaan toiminta vilkastui koko alueella ja uusia osastoja perustettiin. Emäntä Leppälästä tulikin sittemmin vuodesta 1945 maatalousnaisten keskusjohtokunnan jäsen, ja hän sai ensimmäisenä naisena Suomessa maatalousnaisten maanviljelysmerkin 2-avaimisena. Myöhemmin v. 1955 hänet kutsuttiin Maatalousnaisjärjestön kunniajäseneksi.

Mutta palataanpa Sortavalan aikoihin. Valittavasti sota keskeytti ripeästi alkaneen toiminnan. Talvisodan jälkeisinä kotiinpaluun vuosina tartuttiin toimeen entistä innokkaammin. Konsulentina oli silloin puutarhaopettaja Toini Kontu. Hänen johdolla naiset hankkivat kaikkea tarvitsemaansa: koneita, kananpoikia, omenapuun taimia y.m., joiden hankkiminen yhteisostolla tuli halvemmaksi. Kaikkea tarvittiin ja yrittämisen halua riitti. Eikä suinkaan oman kodin kunnostamisen ohella unohdettu sotilaitakaan, vaan käsityöillat tuntemattomien sotilaiden pakkien täyttämiseksi saivat joka osaston naiset liikkeelle.

Maatalousnaisten osastoja oli ainakin Kirjavalahdessa, Riekkalan saarissa, Kuokkaniemellä, Tulolassa, Leppäselässä, Suur-Rytyssä, Haavuksessa ja lisäksi Sortavalan pohjoinen osasto ja Sorta-

valan ympäristön osasto. Toiminta eri kylissä oli suunnilleen samantapaista. Osallistuttiin syksyin keväin maamiespäivien järjestämiseen, jotka tavallisesti pidettiin kylän kansakoululla. Oli yhteisiä koneita, olivat säännölliset ompeluillat, järjestettiin keitto- ja puutarhakursseja sekä erilaisia kilpailuja ja pidettiin ohjelmallisia iltamia (sehän oli miltei ainoa keino rahavarojen kartuttamiseen). Muistan, miten eräässä maatalousnaisten iltamissa tervehdyspuheen pitäjää mainitsi, kuinka maatalousnaiset tässä kylässä johtavat toiminnan vilkkauksessa. On jo niin ja niin monet iltamat tänä vuonna pidetty. Kilpailua eri järjestöjen kesken tuntui siis olleen. Kirjavalahdessa oli maatalousnaisilla oma laulukouros, joka esiintyi oman kylän ulkopuolellakin, pari kertaa kaupungissa maanviljelysseuran tilaisuuksissa ja jopa kerran radiossakin maatalousaiheisen ohjelman yhteydessä. Kuoroa johti opettaja Irma Jormakka (nyk. Pitkänen).

Riekkalan osastolla oli jopa oma palkkaama kotitalousneuvoja erääseen aikaan, ja joillakin osastoilla oli yhteisiä neuvoja.

Maaltapako ei silloin vielä ollut ongelma. Maataloustyötä arvostettiin. Se oli elinehto, eikä maalaiskylän asukkailla muita vaihtoehtoja ollutkaan.

Lainaan lopuksi tähän virkkeen eräästä maatalousnaisten iltamisesta joskus 1930-luvulla pidetystä tervehdyspuheesta: Ja epäilemättä toiminnallaan maataloudessa työskentelevien naisten työtöhen ja elintason kohottamiseksi, harastuksen herättämiseksi maataloustyötä kohtaan, sen positiivisten puoltien löytämiseksi ja maaltapaon estämiseksi maatalousnaiset tekevät varmasti erinomaista taloudellista rakennustyötä. - I r m a P i t k ä n e n .

Muistelmia Helylän Myllykylästä

Esikaupunkialueita lukuunottamatta Sortavalan maalaiskunnan tihein ja väkirikkain asutuskeskus oli Helylä, 5-6 km kaupungista pohjoiseen. Kylän historia ulottuu kauas taaksepäin, onhan siellä ollut yli 300 vuotta sitten myös Sortavalan ensimmäinen kirkko, jonka paikalle pystytetyn muistomerkin Helylän koulupiirin kaupungin puoleisessa laidassa, n. 1 km Paassillasta, monet vielä muistanevat.

Helylän rautatieasemaseudun ja sen lähiympäristön elämään toi suorastaan uuden aikakauden v. 1915 toimintansa aloittanut Helylän tehdas, Osakeyhtiö Helylä. Ollahan paikkakunnalla, jonka asujamiston pääelinkeinona oli ollut maanviljelys ja karjanhoito, jo alkaisemminkin ollut jonkin verran teollisuuttakin. Helylän Myllykylässä oli ollut Oy Helylän edeltäjä, urkuharmoonien valmistukseen erikoistunut E. Mäkisen tehdasliike ja ammattikoulu, mutta sen rakennuksista suurimman osan tuhosi tulipalo v. 1912. Ns. Laskelan sahan, jonka alueelle johtaneen Helylän asemalta eronneen rautatien sivuraitteen vielä hyvin muistamme, päärakennukset olivat myös palaneet v. 1911, ja teollinen toiminta huomattavasti vähentynyt. Osakeyhtiö Helylä oli erityistuotannoltaan varsinaisesti ns. lelupaja ja sellaisena aikanaan tietäkseni Pohjoismaiden suuria. Tärkeimmiksi tuotantoartikkeleiksi muodostui kuitenkin huonekalujen, erityisesti koulukalusteiden valmistus. Niitä on varmaan vieläkin käytössä ainakin maaseudulla kansakoululla. Parhaimmillaan saattoi Oy Helylän palveluksessa eri tehtävissä olla lähes tuhat henkilöä, ja yhtiön työväen asuntoja oli toista sataa. Näin suuressa teollisuuslaitoksessa kävi luonnollisesti työlläisiä myös naapurikylistä, ja se oli siis tärkeä työnantaja paikkakunnalla, jonne tehtaasta tarjontien työlläisyyden takia oli muuttanut väestöä myös muualta maasta.

Näin väkirikkaassa asutuskeskuksessa lähikyliin oli tietenkin monellaisia harrastuksia, joista seuraavassa kerron muutamia muistelmia, lähinnä 1920-luvun loppupuolelta. Rajoitun muistelmistani lähinnä varsinaisen Helylän tehdasseudun ja rautatieaseman sekä Myllykylän asukkaiden vapaa-ajan harrastusten kuvaamiseen.

Aatteellisen toiminnan

vanhin järjestö paikkakunnalla oli Helylän Myllykylän Työväenyhdistys, joka oli perustettu varmaan jo tämän vuosisadan alussa, tarkkaa vuotta ei ole tiedossani. Sillä oli oma toimitalo, tavallisesti työväentaloksi tai joskus vain "taloksi" sanottu, n. 1 km Helylän asemalta ja tehdasalueelta varsinaisen vanhan Myllykylän alueel-

ho Tuunainen ja Vilppo Neuvonen, Leppäselän piiristä Olli Hyppönen, Osoisten piiristä Juhon Sihvonon, Tulolan piiristä Juhon Pulkkanen ja Airanteen piiristä Uno Moilanen, joka toimi useat vuodet puheenjohtajana, joitakin mainitseni.

Silloin ei ollut sihteereitä eikä liiton toimistoapulaisia, lautakunnan jäsenen piti tehdä kaikki kirjalliset työt ja lopuksi kaikki taksoitusluettelot. Kaikesta huolimatta verotus oli valmista jo huhtikuussa, jolloin verot asetettiin nähtäväksi. Tutkijalautakunta pääsi työhönsä jo huhti-toukokuun vaihteessa. - Uno Moilanen.

le, Tohmajoen koskille ja Mäkisen hoville johtavan tien varrella. Työväentalon yhteydessä oli pienekö kenttä, jossa pidettiin kesäisin usein ulkoilmajuhla ja lukuisia urheilukilpailuja, urheilutoiminnasta kuitenkin hiukan enemmän myöhemmin. Vaikka itse talo ei ollutkaan ainakaan nykyisten mittapuuden mukaan kovinkaan edustava, pidettiin siinä kuitenkin, ainakin ennen kuin paikkakunnalle valmistui ns. seurojen talo, mitä erilaisimpia tilaisuuksia, taidesesityksiäkin. Sekä kesäisin ulkoilma-iltaisuuksissa että ympäri vuoden ns. iltamissa oli usein runsaastikin erilaista henkistä ohjelmaa - oli oma torvisoittokunta, näyteltiin kotoisin harrastelija-voimin y.m. - ja lopuksi tanssia. - Poliittisesti paikallinen työväenyhdistys oli ymmärrettävästikin Sosialidemokraattisen Puolueen alainen, mutta mitenkään voimakkaasti ei poliittinen korostus mielestäni ja kokemukseni mukaan tullut esille.

1920-luvulla, ehkä v. 1923 tai 1924 - vuotta en muista tarkkaan rakennettiin n. 0,5 km työväentalosta Helylän kansakoululle päin ns. Lehtimäelle äsken jo mainittu Seurojen talo, jonka rakennus- ja käyttökustannuksien osallistui myös Helylän tehdas. Talo oli melko suuri ja käyttökelpoinen monenlaisiin tarkoituksiin, ja kyllä sillä käyttöä ja käyttäjiä olikin. Esim. Sortavalan kaupungista useat erilaiset seurat ja yhdistykset tekivät sinne vierailuretkiä, jopa Helsingistä asti esim. Kansallisteatterin näyttelijät kiertueillaan vierailivat Helylässä. Kaukaisten ja korkeatasoisten vierailujen henkisenä suojelijana oli useimmiten Oy Helylän toimintajohtajan puoliso, rouva Ilma Engelberg. - Talo oli myös esim. suojeluskuntatoiminnan keskeinen kokoontumis- ja harjoituspaikka. Suojeluskuntaan kuului lähinnä Helylän ja Uijalanrannan kylien maanviljelijäväestön nuoria miehiä, samoin tehtaasta virkallijoita, mutta kyllä jonkin verran tehtaasta työlläisiäkin. Suojeluskunnan toiminta keskeytyi sitten 1930-luvulla, Seurojen talon v. 1931 tapahtuneen palon jälkeen, ns. Valkoiseen hoiviin, jo 1900-luvun alussa "patruuna". Alopaeuksen rakennuttamaan kauniiseen taloon, joka sijaitsi tehdasalueelta n. 1 km jokivartta Anjalaa päin ja joka oli välillä ollut myös tehtaasta työväestön asuintalona.

Myös Helylän kansakoulu oli monien harrastusten keskuspaikka. Melko vilkasta oli esim. maruttojen toiminta. Sortavalan maaseurakunnan papiston pitämää hartaushetkiä kansakoululla oli muistakseni kerran kuussa, ja niihin osallistuttiin yleensä runsaslukuisesti, vaikka eihän kirkkomatka kaupunkiinkin kovin pitkä ollut.

Urheilutoiminta

paikkakunnalla oli varsin runsasta ja viirettä, ja siitä haluaisin kertoa hiukan tarkemmin. Jo v. 1909 oli paikkakunnalle perustettu v.- ja seura Helylän Ponteja, johon sen toiminnan alkupuolella kuului muitakin kylä kuin varsinaisen Helylän, ja v. 1926 perustettiin Sortavalan maalaiskunnan Urheilijat, johon nimensä mukaisesti kuului koko Sortavalan maalaiskunta. Kun v. 1954 ilmestyneessä Sortavalan maalaiskunta-teoksessa kuvataan näiden seurojen toimintaa tarkemmin, en tässä kerro siitä enempää. E.m. teoksessa on kuitenkin vain lyhyt huomautus - ei edes nimeä mainita - melko suuresta ja vilkkaasti toimineesta seurasta, jonka lähinnä Helylän tehtaasta työ-

väestö parhaiten tunsi omakseen. Helylän Voima. Tunnettu sortavalalainen urheilumies, opettaja Toivo Ahjopalo mainitsee v. 1966 ilmestyneessä mielenkiintoisessa ja asiarikkaassa kirjassaan "Me urheilimme Laatokan Karjalassa ja Sortavalassa" Helylän Voimasta myöskin vain hyvin niukasti, osin virheellisestikin. - Helylän Voima oli perustettu v. 1917 ja kuului Työväen Urheiluliiton - TUL - alaisuuteen. Sen toiminnan keskuspaikkana oli aikaisemmin mainittu Myllykylän työväentalo, joskus 1920-luvun loppupuolella järjestettiin suurempia kilpailuja myös Seurojen talossa, jossa tietenkin oli myös Sortavalan maalaiskunnan Urheilijoiden ja suojeluskunnan kilpailuja.

Helylän Voiman urheilutoiminta oli hyvin monipuolista. Tärkeimpiä urheilumuotoja olivat yleisurheilu, hiihto, paini ja voimistelu, jonkin verran myös esim. sisähypyt ja pyöräily. Palloilupelit esim. olivat vielä ainakin 1920-luvulla alkeellisella harrasteluasteella. Kuvaavaa ja nykyajan kannalta lähinnä huvittavaa silloisessa urheilussa oli, että yleensä samat miehet osallistuivat kaikkiin urheilumuotoihin. Eikä tämä piirre tainnut rajoittua vain maalaiskyläin. Muistan, miten joskin viestintäjoissa Sortavalassa Joensuun Yrityksen, siis kaupunkiseuran, joukkueessa juoksi m.m. TUL:n sen vuoden kesksarjan painimestari, Lammi nimeltään. Viestintäjuoksut olivat hyvin suosittuja myös kesäjuhlien yhteydessä järjestetyissä kilpailuissa, niitä oli esim. 4 x 100 m., 10 x 100 m., 3 tai 5 x 1000 m., myös 10 x 1000 m. Huipputapahtumaksi suhteessa lienee ollut eräissä kilpailuissa Helylässä 1920-luvun alkupuolella. Muun ohjelman lisäksi suoritettiin viestintäjuoksu maantellilla - juoksurata ei ollut 4 x 5000 m. Sortavalan Ponnistuksesta oli yksi joukkue ja Helylän Voimasta kaksi - miehiä, joista ilmeisesti useimmat osallistuivat samoissa kilpailuissa myös pikajuoksu-, hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, toisena pikajuoksija ja hypy- ja heittolajiin - kolmi- ja viisiottelut olivat tavallisia. Muistan vielä lähes puolen vuosisadan takaa e.m. viestintäjuoksun osanottajainkin. Kilpailun voittaneessa Voiman I joukkueessa juoksivat veljeni Oski Lempiäinen, Mauno Tuomikoski, Jaakko Hyvärinen ja Jussi Neuvonen. Ponnistuksen joukkueessa sanotun seuran sen ajan tunnetuin johtomiehen ja aktiiviturheilijan H. Nyberg, to

SK:n esikunta evakkotiellä Jyväskylässä v. 1940, istumassa oikealta: V. Mäkinen, H. Hyppönen, H. Saikkonen, seisomassa M. Silvennoinen, T. Lääveri ja P. Jalava.

SORTAVALAN MLK:N SK:STA

Tullessani vuonna 1936 Sortavalan mlk:n suojeluskunnan paikallispäälliköksi ja vähitellen tutustuttuani paikalliseen väestöön tulin huomaamaan sen vakaan vankumattoman maanpuolustushengen, joka Sortavalan mlk:n väestön keskuudessa vallitsi. Se ei ollut mitään haihattelua eikä myöskään juhlapuhehelinää, vaan vakaata karjalaisen miehen päättäväisyyttä puolestaa maataan ja kotiseutuaan kaikkea sitä vastaan, mikä sen rauhaa ja itsenäisyyttä uhkasi. Tämän maanpuolustustahdon ovat mm. Sortavalan mlk:n miehet viimeisten vähän yli 50 vuoden aikana vakuuttavasti todistaneet kolmessa eri sodassa.

Sortavalan mlk:n suojeluskunnan perustava kokous pidettiin suojeluskunnan kansliassa säilyneiden asiakirjojen mukaan syyskuussa 1917 ja suojeluskuntaan liittyi silloin 106 jäsentä. Alkuaikoina toiminta itsenäisenä suojeluskuntana jäi vähäiseksi johtuen Sortavalan kaupungin läheisyydestä. Huolta kotiseudun puolustamisesta itsenäisyyden alussa osoittaa Sortavalan mlk:n miesten keskuudessa myös Leppäselän kylässä paikall-

inen, hänen jälkeensä toimittaja Toivo Rasilainen ja nykyinen puheenjohtaja on opettaja Väinö Rytönen. Helylän osasto sai kummikunnakseen Borlängen kaupungin ja Sortavalan mlk:n osasto Stora Tunan suurkunnan Taalainmaalta Ruotsista. Sieltä saadun erittäin arvokkaan avun turvin osastot järjestivät jo kesällä 1945 siirtolaislapsille kesäleirin Äänekoskella Mämmen kansakoululla. Sen jälkeen jatkettiin kesäsiirtolatoimintaa melko suurella mittakaavalla eri kansakouluilla Keski-Suomessa. Ruotsalaisten kummikuntien myötävaikutuksella pystyttiin v. 1948 hankkimaan osastojen omistukseen Ukonniemen tila lähellä Jyväskylää, jossa jatkettiin kesäsiirtola- ja kurssitoimintaa.

Vuonna 1954 luovuttivat osastot tilan Mannerheimlinniston Keski-Suomen piirille ja Ukonniemessä alkoi toimintansa Lapsipsykiatrisen hoitoloiton tohtori Alto Ahdon johdolla. Vuonna 1956 avasivat osastot uuden uran maassamme lastenhuoltotyössä aloittaen Jyväskylän kaupungissa Karjalan Evangelisen Seuran talossa askarteluluokan kehitysvammaisille lapsille. Tätä luokkaa ylläpidettiin 6 vuotta, jolloin se siirtyi laajennettuna Jyväskylän kaupunkiseurakunnan ja Jyväskylän kaupungin huostaan.

Nytemmin osastot ottavat osaa erilaisista lastenhuoltovälineitten hankintaan lastensuojelutyötä varten ja muistavat lapsirikkaita perheitä Kainuussa ja Pohjois-Suomessa. Osastojen perustamisesta saakka ja edelleen ovat johtokuntien jäseninä toiminnassa mukana yllämainittujen lisäksi m.m. Vilma Westerlund, Siiri Vilkki, Lyyli Jaatinen, Pekka Jalava, Nikolai Kujala, Helmi Niemi ja Paavo Moilanen. - Ester Noronen.

lisen Leppäselän suojeluskunnan perustaminen 12. 2. 1918.

Toimintani aikana Sortavalan mlk:n suojeluskunnassa vuodesta 1936 talvisodan loppuun saakka oli suojeluskunnan keskus Helylän Valkoisessa Hovissa. Tämä puolustusministeriön omistama, mutta suojeluskunnan käyttöön luovutettu talo ja sitä ympäröivä maa-alue tarjosivat välttämättömät toimitilat suojeluskunnan käyttöön. Tämän talon suojiassa ja sen välittömässä ympäristössä erilaisten kurssien ja leiripäivien yhteydessä koulutettiin nuorisoa maanpuolustustehtäviin. Tästä koulutuksesta vastasivat aluepäälliköt kapt. J. Uski, luutnantit Leo Lehtonen ja Erkki Sirola. Kouluttajille riitti työtä, sillä olhan maalaiskunta varsin laaja ja väkirikas. Kyläosastoja oli muistaakseni 13 ja suojeluskunnan jäsenmäärä vuosina 1937-39 noin 400 miestä. Erikoisesti haluaisin mainita Kuokkanen, Ilomäen, Uudenkyllän ja Koivusillan kyläosastot, jotka yhteisin ponnistuksin ja etupäässä talkoovoimin rakensivat tiilestä oman erittäin käyttökelpoisen sk-talon. Aliarvioimatta yhdenkään miehen panosta haluaisin mainita erikoisesti kaksi miestä, Heikki Hyppönen ja Arvi Rätyn, jotka tässä työssä kantoiivat suurimman vastuun.

Koulutustaso suojeluskunnassa oli mielestäni hyvä, sillä sijoituttavahan maalaiskunnan miehet sk-piiriin kilpailuissa usein alkupäähän, varsinkin taisteluammunnoissa, suunnistuksessa ja myös hiihdossa. Myös nuorisotoimintaan alettiin kiinnittää huomiota perustamalla sk-poikaosastoja ja pitämällä kesäisin yhteisiä poikaleirejä. Edelläkävijöinä tässä olivat Helylän ja Tuokslahden osastot. Yhteishenki suojeluskunnassa oli erinomainen johtuen ennenkaikkea siitä, että kyläosastojen päälliköiksi nimitettiin osastojen luottamusta nauttivat miehet. Tämä yhteishenki ilmeni myös kesällä 1939, kun ylioppilaiden aloitteesta aloitettiin itärajan linnoittaminen. Linnoitustöihin osallistui innolla myös suojeluskuntaan kuulumattomat.

Suojeluskuntatyö ei ollut yksinomaan koulutusta, vaan esillä olivat myös henkiset harrastukset, ja Helylän Valkoinen Hovi tarjosi myös tähän erinomaiset puitteet, vaikka tilat olivatkin ahtaat. Isänmaallisten ja maanpuolustushenkisten tilaisuuksien lisäksi siellä oli runsaasti harrastustoimintaa näyttelemisestä voimisteluun. Mieleeni muistuvat varsin monet hauskat seuranäytelmät, joita esitettiin naapurikunnissakin ja Sortavalan kaupungissa seminaarin juhlasalissa. Maalaiskunnasta osallistui myös voimistelujoukkue Helsingissä pidettyihin sk-järjestön voimistelujuhliin.

En voi olla mainitsematta erinomaisesti johdettua Sortavalan mlk:n Lotta-Svärd-yhdistystä. Niin monet heitä monien harjoitus-, leiri- ja kurssitilaisuuksien järjes-

V- ja U-seura Helylän Voima

Helylän Voiman perustamisvuosi oli 1917. Seuran perustajina oli Helylän vanhan ja Porvoon lelutehaan yhteydessä Helylään saapuneita tehtaan virkailijoita ja työntekijöitä. Heistä muistan nimet Sundén, Roivas, Laurila ja Helmi Paavola. Heihin yhtyi Tampereelta tullut Edvard Hurme, ja sitten alkoi paikkakunnalta tulla lisää jäseniä. Paikkakunnalla oli ennestään niin sanottu porvarillinen voimistelu- ja urheiluseura Ponte va, johon tämänkin kirjoittaja kuului. Ponte vastasta alkoi jäseniä siirtyä Voimaan ja Voimasta Pontevaan.

Voima toimi Helylän Myllykylän työväentalossa hyvin ahtaissa oloissa. Kerran työväenyhdistyksen johtokunnan jäsenet alkoivat häätää Voiman kokonaan pois työväentalolta, mutta oli yksi jäsen, joka puheenvuorossaan vakuuttavasti osoitti, että jos Voima häädetään, silloin saa talon ovet panna kiinni. Tämän miehen nimi kannattaa mainita: Alex Saarikivi. - Kerran Voima anoi Helylän kansakoululta voimistelusalua harjoituksia varten, mutta se kiellettiin, vaikka toinen seura siellä harjoittelikin.

Myös kenttöolot olivat hyvin huonot. Voiman johtokunta kääntyi kerran Sortavalan maalaiskunnan puoleen pyytämään taloudellista avustusta kenttöolojen kunnostamiseksi. Vastaus oli kielteinen, ja niin läksimme yksin asiaa kehittämään. - Muistan kuitenkin, että kun poikasena ollessani Sortavalan Ponnistuksen pojat kävivät tällä samaisella kentällä urheillemassa, he valittivat, että olisiipa heilläkin tällainen kenttä. Voimaa ei silloin vielä ollut.

Helylän tehtaan johdon taholta Voiman toiminta sai yleensä ymmärtämystä ja kannatusta. Oli kyllä joskus hankaluuskiakin. Eräät tehtaan johtoon kuuluneet henkilöt koettivat vaikuttaa siihen, että Voiman hyvät urheilijat siirtyisivät Ponte vaan, ja jos taas joku halusi siirtyä Ponte vastasta Voimaan, saatettiin uhata loppuuttillia. Kuten sanottu, yleensä kuitenkin tehtaan johto, esim. eri osastojen työnjohtajat eli mestarit, suhtautui Voimaan suopeasti.

Seuran jäsenistö koostui enimmäkseen tehtaan työväestöstä, mutta oli kyllä muitakin, myös naapurikylistä ja Sortavalan kaupungistakin.

Kerron nyt seuramme urheilutoiminnasta, josta on joitakin piirteitä ja asiattietoja myös toisaalla tässä pitäjällitteessämme, Helylän Myllykylän asukkaiden harrastuksia koskevassa kirjoituksessa. Näissä esiintyy osaksi sa-

täminen olisi tuottanut melkoista vaikeuksia. Olen välttänyt nimien mainitsemista, sillä niistä olisi tullut pitkä luettelo. Haluaisin kumminkin mainita suojeluskunnan jäsenenä toimineet Väinö Mäkinen, Heikki Saikkosen, Pekka Jalavan, Mikko Silvennoisen ja Heikki Hyppösen, jotka antoivat erittäin merkittävää taloudellista ja henkistä tukea maanpuolustustyölle.

Kun kirjoitan tätä näin pitkän ajan kuluttua, on muistini tietysti rapistunut, ja mahdolliset virheet suotakoon anteeksi. Tarkoitukseni on ollut kertoa siitä suurenmoisesta vapaaehtoisesta ja ainoalaatuisesta maanpuolustustyöstä, jota te Sortavalan mlk:n miehet ja naiset harrastitte kotikonnuillanne raskaan päivätyön lisäksi. Tässä yhteydessä haluan kiittää teitä kaikista siitä luottamuksesta ja tuesta, jota silloin allekirjoittaneelle osoititte. Ne olivat elämäni parhaimpia ja mielenkiintoisimpia vuosia.

Toivotan teille jatkuvaa menestystä uusilla asuinsijoillanne. - Tauno Lääveri.

Helylän Voiman johtokunta joskus 1930-luvulla. Istumassa vasemmalta Lahja Neuvonen (Rautiainen), Jussi Neuvonen, Väinö Muuri ja Hilma Tuomikoski (Kuokkanen). Seisomassa vas. Vilho Ukkonen, Uno Kohonen, Lauri Lempiinen, Santeri Meripaasi, Eino Väyrynen ja Sulo Vilhunen.

moja nimiä, ja kun seuraavassa mainitsen parhaita eri urheilumuotojen edustajia, toistuvat niissäkin samat nimet, koska useimmat miehet osallistuivat useihin erilaisiin urheilumuotoihin.

Tärkeimpiä kilpailupaikkoja kotikentän lisäksi olivat Sortavala, Ala- ja Ylä-Läskelä, Pitkäranta, Joensuu ja Suojärvi. Värttilä oli suuri paikkakunta, mutta siellä ei saatu kilpailuja aikaan. Mitään maankuuluja urheilijoita ja voimistelijoita meillä ei ollut, mutta olimme piirin - TUL:n Pohjois- ja Itä-Karjalan - voimakkaain seura monta vuotta.

Parhaita yleisurheilijoita olivat Pekka Kuokkanen, Uno Kohonen, Matti Kaplas, Lauri Lempiinen, Hannes Metso, Toivo Järvinen, Otto Nevalainen, Jalmari Hilli, Erkki Järvinen, Antti Ikonen, Santeri Meripaasi, Sulo Vilhunen, Vilho Makkonen, Oskari Pelkonen, Väinö Kurki, Paull Alanne, Eino Väyrynen, Veikko Pelkonen, Erkki Neuvonen I ja II, Toivo Rautiainen, Aate Rouvinen ja Vilho Ukkonen. Toiminnan alkuaikoina oli Paavo Neuvonen piirin kymmenottelimestari useana vuotena. Nimiluetteloa voi jatkaa mainitsemalla vielä joitakin miehiä, jotka yleisurheilusta harrastivat lähinnä juoksula-

jeja - mitään huipputekijöitä siis ei ollut: Eino Laukkanen, Sulo Kuokkanen, Urho Koskinen, Matti Gröhn, Matti Karppi, Juho Neuvonen, Oskari Lempiinen, Ville Näättänen, Otto Flåman, Mauno Tuomikoski, V. Hyttinen, Kostti Hedman, Kalle Laukkanen, Juho Ahonen ja Paavo Ahokas.

Hiihdossa kunnostautuivat Eino Laukkanen, Ville Laukkanen, Arvo Laukkanen, Kalle Laukkanen, Juho Ijas, Paavo Ahokas, Matti Grön, Juho Neuvonen, Matti Neuvonen, Reino Neuvonen, Erkki Järvinen, Otto Nevalainen, Jalmari Kujala, Matti Karppi, Jaakko Hyvärinen. Voiman kaikkein ensimmäisistä hiihtokilpailuista muistaa sellaiset miehet kuin Lauri Järvinen, Juho Airola ja Juho Rätty.

Voimistelussa Uno Kohonen oli piirin mestari, esiintyen myös m.m. esiivomistelijana TUL:n liittojuhlilla. Useimmat yleisurheilijat harrastivat myös voimistelua.

Painissa menestyivät parhaiten Uno Karjalainen, Matti Kaplas, Vilho Pirinen, Otto Nevalainen, Hemmi Pesonen, E. Soikkeli, Juho Neuvonen, Bruno Nieminen, Veikko Pelkonen I ja II, Veikko Kervinen, R. Saikkonen, Sulo Vil-

Helylän Voiman naisvoimistelijoita yli 50 vuotta sitten. Ylärivissä vas. Olga Makkonen, Tyyne Hyvärinen (Tuomikoski), Helmi Kuusisto (Paavola) ja Aino Nevalainen (Makkonen). Keskellä Maritta Neuvonen (Koskinen), Inkeri Koskinen ja Edit Kuokkanen (Kyllönen). Edessä Ester Leppä (Kyllönen) ja Hanna Romppanen.

SORTAVALAN MLK. LOTTAOSASTO

Lotta-Svärd Sortavalan mlk:n osasto toimi erittäin reippaasti ja palveluvalmiina vuodesta 1922, joka oli perustamisvuosi alkaen 13. 3. 1940.

Helylän osasto oli paikallisosastona, josta johdettiin 11 kyläosaston työ ja toiminta. Kyläosastojen puheenjohtaja ja sihteeri olivat johtajavastuussa, että kaikki määräykset ja työt tulivat siellä tehdyksi ja toiminta oli aina ajan vaatimalla tasolla. V. 1935 alkoi Helylässä toimia tyttöosasto, jolla oli oma ohjaajansa, ns. pikkulotat olivat innostuneita ja mielellään he halusivat auttaa ja niin heille annettiin opetusta muonitus- ja lääkintätehtävissä. Lotat järjestivät juhlia, myyjäisiä ja arpajaiset oman toimintansa tukemiseksi. Suojeluskuntaa avustettiin: harjoituspäivien muonitus oman kunnan alueella järjestettiin ja lotat vastasivat siitä, että annetut määräykset ja toivomukset täytettiin, kuten käskyt kuuluivat suojeluskunnan antamina. Lottien koulutus oli erittäin tärkeää erilaisten kurssien muodossa. Näitä järjestivät Lotta-Svärd piirihoitokunta ja keskusjohtokunta. Erikoiskurssin muodossa koulutettiin muonitus-, lääkintä-, varus- ja kansialottia, nämä lotat olivat lottalupauksen antaneita. Kun vuosi 1939 valkeni, oli se hyvin vakavanimelinen ja levoton - silloin annettiin toimenlotille työmääräyksiä lottatehtäviin oman osaston ulkopuolelle, niille rajaseudulle, johon jo mielehää oli komennettu laajassa mitassa koko maata käsittäväksi. Tämä oli jo yh-aikaa, jonne osastomme lähetti toistakymmentä lottaa eri tehtäviin heidän koulutuksensa mukaisesti. Kotiseutu sai myös monenlaisia uusia tehtäviä, jotka aika määräsi, ja ne olivat moninaiset. Tämä oli väliaikaa, josta kehittyivät sotatöimet. 13. 3. 1940 tuli rauha ja jokainen tietää, mitä silloin tapahtui -----

V. 1941 sai siirtoväki luvan palata jälleen kotikonnuilleen, lotat kotiutuivat myös, ja keskusjohtokunta antoi määräyksen, että Lotta-Svärd mlk. osastossakin oli aloitettava uusin vaihe lottatyö. Heti rauhan tultua olimme olleet siivousryhmänä, 30 lottaa siivoumassa Sortavalan maalaiskunnan sodan jäljelle jättämiä koteja. Lotta-Svärd uuden piirihoitokunnan puheenjohtaja ja sihteeri sa-

Mlk:n kolme kovaa lottaa, keskellä puh.joht. Ada Mäkinen, hänen oikealla puolellaan muonituspääll. Wilma Westerlund ja vasemmall puolellaan sihteeri Irja Tuormaa.

puivat Helylään, ja niin uusi piirin puheenjohtaja antoi uuden virikkeen lottien työn uudelleen alkamiselle uusin voimin sodan jälkeisenä aikana.

Sota-aika antoi runsaasti lisätyötä lottien toiminnassa, sota oli jättänyt jälkeensä res. perheitä, sotainvalideja, sotaorpoja ja sotasokeita Sortavalan maalaiskunnassakin. Lotta-Svärd keskusjohtokunta kehotti lottia toimintansa huoltamaan ja auttamaan vaikeissa oloissa eläviä sodan rужomia ihmisiä, ja näinpä me kortistoimme nämä ja kun saimme rahaa sekä vaatelahetyksiä jaettavaiksi, koetimme parhaamme mukaan ja ajan auttajana toimia tässäkin.

Näin jatkui lottatyö Sortavalan maalaiskunnassakin monisäikeisenä uudelleen asutetulla entisellä kotiseudulla. Työ oli sota-aajan johdosta niin vaativalia ja työntäyteistä, että tässä ei voi sitä edes kuvailla, eikä se ole tarpeellistaakaan. Olosuhteet muuttuivat, sota oli käyty ja seuraukset alkoivat tuntua.

23. 10. 1944 Lotta-Svärd järjestö lakkautettiin. Tähän päättyi kaikkien lottien työ, jota tehtiin isänmaanrakkaudella kotiseudun ja yhteiskunnan hyväksi.

Sortavalan mlk:n entisille lotille lähetän tämän kautta lämpimät ja sydämelliset terveisiä. - Vilma Westerlund.

hunen, Uno Nikkonen, Reino Neuvonen, Viljo Makkonen ja R. Karukoski.

Nyrkkeilystä mainitakseni meillä oli kyllä kaikki vällineet, mutta sitten tuli kova eteen: nuorukaiden isät ja äidit tekivät valituksen, että nyrkkeily on lopetettava, muuten pojat pois seurasta! Siihen se loppui.

Vielä minun pitää kirjoittaa pyöräilijöistä. Heistä oli tunnetuin Aatu Tukiainen, ja sitten muita esim. Jalmari Kujala, Toivo Jalakanen, Oski Ristolainen ja Mauno Tuomikoski.

Urheilutapahtumia muistellesani en voi jättää mainitsematta sellaista poikaa kuin Kalle Kurki. Hän oli niin innokas urheilupoikana, että kun esim. kerran oltiin kilpailemassa Läskelässä eikä hänen nimeään ollut kirjoissa, hän tuli allekirjoittaneen luokse vestitippa silmäkulmassa kysyen, eikö hän saakaan kilpailla. Asia kyllä järjestyi.

Parhaita naisurheilijoita olivat Helmi Paavola, Ida Pelkonen, Ester Kyllönen, Lempi Koivumaa, Hilma Kuokkanen, Fanny Neuvonen, Aune Neuvonen, Hanna Timonen ja Kerttu Kaplas (Kuokkanen).

Miesten voimistelun johtajina toimivat Sunden, Alex Naumanen, Oskari Hilli, Juho Neuvonen ja Uno Kohonen, naisten rouva Roivas, Helmi Paavola, Edit Kuokkanen, neiti Vaitinen ja Kerttu Kuokkanen.

Hiihtäveteraani Juho Kyllönen mukkeine partioineen.

Voiman puheenjohtajina olivat Juho Airola, Sunden, Eetu Koskinen, Juho Neuvonen, Toivo Järvinen, Otto Nevalainen ja Eino Väyrynen, sihteerinä Lauri Lempienen, Mauno Tuomikoski, Vilho Ukkonen, Pekka Kuokkanen ja kaimmin Sulo Vilhunen.

Seuralla oli m.m. urheilujaosto, naisjaosto ja nuorten jaosto, jotka

HENKILÖHAHMOJA ja pikkupaloja Helylästä

Helylän tehdasalue lähellä Sortavalan kaupunkia oli maalaiskunnan omaleimaisin pienoisyhdykskunta. Sen paikallisen ja taloudellisen keskuksen, Osakeyhtiö Helylän, merkityksestä paikkakunnalle ja tuon silloisissa oloissa laajan ja monipuolisen tuotantolaitoksen historiasta on kerrottu lähemmin Sortavalan maalaiskunnan Muistojen kirjassa. Myös pitäjälitteemme eräissä muissakin kirjoituksissa on viitattu Helylän tehtaaseen ja paikkakuntalaisten elämään ja harrastuksiin. Muistoja olisi paljon ja monenlaisia. Rajoitun seuraavassa palauttamaan mieliin Helylän asutustajama ja siihen läheisesti liittyneen vanhan Myllykylän väestön joukosta tunnetuimpia henkilöitä. Lähdemme siis ikäänkuin selaillemaan "vanhan hyvän ajan", lähes puolen vuosisadan takaista kovakantista valokuva-albumia. Sieltä löytyy varmaan tuttuja, ehkäpä jollekin omakin "kuva". Tehtävä on mielenkiintoinen, mutta sikäli epäkiitollinen, että tekisi mieli mainita mahdollisimman monta eikä luettelo kuitenkaan saisi paisua kovin laajaksi. Kuvat rajoittuvat lähinnä 1920-luvun loppupuolelle.

Tehtaan johdosta

on aloitettava. Osakeyhtiö Helylän toimitusjohtajana oli John Engelberg, teknillisenä johtajana A.A. Tägtström ja konttoripäällikkönä - prokuristiksi häntä sanottiin - hänen veljensä Erkki Tägtström, myöhemmältä nimeltä Tuormaa. He olivat taitavia ja tarmokkaita miehiä paikoillaan, johtajat Engelberg ja Tägtström ehkä vähän jäykkäköitä ja etäisen tuntuista, mutta varmaan sydämellisiä ja hyviä ihmisiä, jotka toimivat ei vain tehtaan vaan myös koko paikkakunnan hyväksi. Johtaja Tuormaa oli heistä kansanomaisiin, ja hän palvelikin monissa muissakin tehtävissä, m.m. kunnallisissa. - Huvittavana pikku muistona tulee mieleeni, et-

kaikki toimivat kiitettävällä tavalla.

Muistelen vielä sellaisia miehiä kuin Muisto Ilomäki, Alex Naumanen, Oskari Hilli, Kalle Koskinen, Lauri Järvinen ja Juho Kyllönen pitkin partioineen, naisista erityisesti Helmi Paavola. Kaikki he tekivät seurassa hyvää työtä. Nyt he ovat jo vainajia paitsi Muisto Ilomäki, joka asuu Kotkassa.

Voimalla oli myös torvisoittokunta. Sen johtajana toimi pitkän aikaa innokkaasti Ville Kauppinen ja hänen kuolemansa jälkeen Sulo Vilhunen ja Jalmari Kuokkanen. Soittokunta oli olosuhteisiin nähden varsin suuri, ja se oli m.m. kaksi kertaa soittamassa TUL:n liittojuhilla.

Olipa Voimassa mukana sellainenkin erikoisuus kuin miekan nielijä nimeltä Salomon Veikkolainen, sittemmin Venäjälle muuttanut.

Seuran huvitoimikunnan järjestämien paikallisten erilaisten iltamien lisäksi tehtiin usein retkiä m.m. Saarajärvelle ja varsinkin läheiseen Laatokan saaristoon, jossa erityisesti Unholan niemi oli suosittu retkeilykohde.

Mainitsen lopuksi vielä sellaisestakin asiasta, että paikkakunnalla liikkui joskus myös häiriön tekijöitä - nimet jääkööt mainitsematta. Häiriöt kohdistuivat usein työväentaloon. Virkavallan edustajat olivat varsin leväperäisiä, kunnes poliisiksi tuli sellaisia vahvoja miehiä, että heidän toimestaan järjestes kyllä palautui.

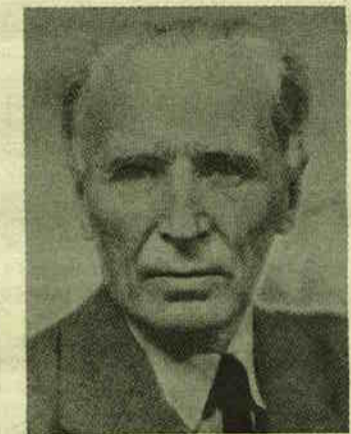
- J o h a n n e s N e u v o n e n .

Toimitusjohtaja John Engelberg.

Johtaja A.A. Tägtström.

Johtaja Erkki Tuormaa.

tä kun hän toimi kerran arvostelutuomarina Seurojen talolla Voiman muistaakseni piirin mestaruutta koskevissa voimistelukilpailuissa, niin joku sanoi: prokuristi pitää helyläisten puolia. - Johtaja Tuormaan kotitila Suursuo tunnettiin maanviljelys- ja karjatalousmallitilana. - Johtajat olivat kaikkien kunnioitusta ja arvontaa nauttivia henkilöitä. Myös heidän puolisonsa, rouvat Ilma Engelberg, Aino Tägtström ja Rauha Tuormaa olivat monella tavoin toimivia ja kunnioitettuja helyläisiä.

Tehtaan eri osastoilla

toimivat työnjohtajina eli mestareina sanotulla vuosikymmenellä koneosastolla - osastoja sanottiin verstoiksi - Aug. Kaplas (Richard Huuhtanen - Huhtanen? - kuoli joskus 1920-luvun alkupuolella), puuseppäosastolla Juho Airola, maalausosastolla Vilho Lindfors ja varastonhoitajana Kusti Nieminen. Heidän lisäksi oli varmaan joitakin sanoisiko altyönjohtajia, esim. koneosastolla vanhempi veljeni Oski Lempienen. Konttorihenkilökuntaan kuuluivat kauan esim. Hilda Pitkänen, Vilma Westerlund, Siiri Pietiläinen ja Irma Tuormaa. Sekä johto- että konttorihenkilös-

tössä tapahtui 1930-luvulla useita muutoksia, mutta kuten sanottu muistelmani rajoittuvat lähinnä 1920-luvulle. Sahanhoitajana oli Taavi Räihä, joka myös toimi esim. voimistelu- ja urheiluseura Pontevan soittokunnan johtajana ja lautatarhan työnjohtajana eli nen, erittäin hyväntahtoinen ja palveluaitis, itseään säästämätön ja monituhainen mies. Sahanasentajina olivat taitavaksi tunnettu Kalle Klemetti ja hänen isänsä, tavallisesti ukko Klemetiksi sanottu. Lautatarhan paikallismyynnistä huolehti Jaakko Hyvönen.

Tehtaan työläisistä

monet olivat tehtaan palveluksessa varmaan koko sen toiminta-aajan. Muistan hyvin, että tehtaan toiminnan kymmenvuotisjuhlassa - talvella 1926? - Helylän Seurojen talossa johtaja Engelberg jakoi 1.000 mk:n lahjakirjat kaikille koko kymmenvuotiskauden keskeyttämättä työssä olleille, lahjakirjojen saajia oli 32. Heidän puolestaan kiittäessään konepuuseppä Emanuel Haajanen tulkitsi lämpimän sanoin tehtaan johdon ja työläisten välillä vallinnutta luottamusta. - Vielä pieni yksityiskohtainen muisto tästä juhlasta. Isäni sanoi kotona juhlan jälkeen ääneen erään pikkuhomion, jonka varmaan monet muutkin olivat tehneet: oli kaksi, jotka eivät kiittäneet johtajaa kädestä pitäen, hevosties Viljam Ahonen ja siivooja Vappu Romppanen. - Tehtaan eri osastoilla toimi useita taitavia ammattimiehiä, joiden kaikkien luetteleminen on mahdotonta. Mainitsen kuitenkin nimet Juho Kettunen, Kalle Koskinen, Heikki Koponen, Alex Saarikivi, Severi Saarenheimo, Juho Merisaari, Eetu Koskinen, Jussi Neuvonen ja aivan erityisesti Matti Saikkonen, jonka täsmällistä saapumista työpaikalle kuvasi sanonta: Matin viikset on viisarit ja Matti ite on kello. Ammattimiehet ansaitsivat varsinkin urakatyössä melko hyvin. Eräs "maan hiljaisia" oli lähinaapuri Juho Malinen, ahke- rra kirkkomies, joka saapui työpaikalle viime minuutilla ja teki aina vain tuntityötä. Kuuromykkä, mutta asitvillisuudestaan huolimatta tarmokas ja monipuolinen, esim. urheilua harrastava ja innokas suojeluskuntalainen Mikko Pakusjalka älköön unohtuko. Kuulin jostain sellaisen uskomattomalta tuntuvan asian, että Pakusjalka olisi sodassa ylennyt majuriksi. - Kesäisin oli kauniina päivinä tehtaalle tulijoille usein tuttu näky: vanha, pienikokoinen Matti Kujala oli tehtaan kattoja tervaaassa. Ukko Kujalaksi häntä sanottiin. Hän oli tullut, niin ainakin kerrottiin, joskus vuosisadan vaihteessa Helylään Pohjanmaalta, Alajärveltä, koko matkan kävelemällä. (Mahdot siinä matkan aikana nenä niuskahtaa monta kertaa!) Ukko Kujala sai surullisen lopun jäädessään Lehtimäen rinteessä auton alle.

Omakohtaista.

Helylän tehtaan palveluksessa eri tehtävissä olivat myös isäni, veljeni ja monet sisaristanikin. Siellä minäkin olin kesäisin koulu- ja opintorahoja ansaitsemassa. (Pie- nestä kodista oli siihen aikaan vielä harvinaista päästä oppikouluun. "Vai lysejää myöte teijä poika kolajaa", sanoi "Mörkö-Ollikin", eräs kylän vanhuksesta, jonka oikeaa nimeä tuskin tiesin, en ainakaan muista. - Kuten varmaan monilla muillakin paikkakunnilla ja osittain vielä nykyin, käytettiin kotiseudullanikin monista henkilöistä erilaisia lisänimiä. Tämä saat-

HAUTAJAISTAVOISTA

Sortavalan maalaiskunnassa

Tässä pieni kuvaus hautajaisista Sortavalan maalaiskunnassa. Varhaislapsuudessani pidettiin hautajaisissa jonkin verran »yöistujaisia», mutta niitä oli harvoin enkä ollut sellaisissa mukana. Yleensä hautajaiset aloitettiin aamulla ja pidettiin tärkeänä hautajaisvieraiden mukanaoloa jo aamulla, kun vainaja vielä oli kotipihassa. Arkku oli auki, jos sää salli, ja tavallisesti kaikki kävivät vainajaa katsomassa. Hautajaistaloon tultua tarjottiin vieraille kahvia sekä, jos talossa oli vähänkin varallisuutta, myös ruokaa jo ennen haudalle lähtöä ja samoin haudalta palattua. Vieraat toivat melkein poikkeuksetta tullessaan tuomisia, pullaa, piirakoita, maitoa ym. Syötyä ei kukaan nousut pöydästä ennen kuin laulettiin jonkin virren värsy. Kotiseudullani oli tunnetuin hautajaislaulaja Tahvo Kokko, joka mm toimi pyhäkoulunopettajana yli 50 vuotta. - Hautajaisissa ei milloinkaan tupakoitu sisällä.

Haudalle mentäessä seurasivat luonnollisesti lähimmät omaiset arkku lähinnä. Hautajaisissa - silloin kuljettiin hevosille - ei saattuessa ajettu toisesta edelle, vaikka jollakin oli niin helkko hevonen, että se ei jaksanut rinteessä seurata toisia. Haudalla - siunaukskappella ei ollut - kannettiin arkku portin sisäpuolelle, jossa pappi ja kanttori - lukkariksihan kanttoria sanottiin - odottivat. Numeroa ilmoittamatta kanttori aloitti virren, johon saattoväki yhtyi. Sitten lähdettiin kantamaan vainajaa hautaan, ja laulu jatkui arkkuhaudauksen viettäessä. Minun muistini mukaan tehtiin aina näin. Tästä käytettiin sanontaa "viettiin hautaan koulun kanssa" tai "haudattiin koululla". - Haudan lähettyvillä ei saanut polttaa tupakkaa, ei edes aidan ulkopuolella. Rovasti Multanen kertoi, että kerran eräs vanha mies tupakoi hevosen luona, pani paperin huomattavasti kiltreesti pipun taskuun - ja tasku sytytyksen tuleen. Rovasti kääntyi selin päätäkseen miehen sammuttelemaan taskuaan. - Tämä oli varmaan Henrik Renquistin jättämä vaikutus. - Kukkia tai seppeleitä ei varhaisimmassa lapsuudessani ainakaan kaikille haudoille tuotu. Haudalta palattaessa oli hiukan ikävä tapa ajaa kilpaa. Kaikki eivät siihen kuitenkaan osallistuneet, ja tapa alkoi vähitellen hävitä. - Haudalta tultua syötiin ja juotiin kahvia. Äitini kertoi, että eräs vähän vajaakykyinen mies sanoi hänelle aina hänet myöhemmin nähdessään: "siu isäs haudattua mieheä sain syyvää iha kyllä - seks". Hän oli syönyt kaksten pöytävieraiden mukana.

Yleensä hautajaisissa tunnelma oli hyvin harras. Jos joku nauro ääneen, sitä paheksuttiin. Haudalla eivät yleensä puhuneet muut kuin pappi, mutta vainajan kotona kyllä pidettiin puheita, jos maallikkopuhuja oli saapuvilla. - M a t t i K o k k o .

LAPSUUDENMUISTO

Lapsuuteni kotiseutu, Sortavala lähiympäristöineen, oli uskonnollisesti hyvin vilkasta ja elävää. Varmaan näkyivät tämänkin vuosisadan puolella vielä Henrik Renquistin siunausrikkään työn jäljet. Kirkossakäynti oli yleistä ja runsasta. Muistan hyvin, miten varsinkin jouluamunassa vanhemmat hoputtivat lähtemään kirkkomatkaltaisiin ajoissa, että oltaisiin perille tuntea ennen joulunpalveluksen alkua, että päästäisiin, kun suntia avaa kirkon ovet, sisälle ja vielä istumaan - myöhemmin se ei enää ollut varmaa. Vaikka kirkkoon mahtui pari tuhatta henkeä. - Tarkoitukseni ei nyt kuitenkaan ole kuvata lähemmin seurakuntaelämää yleensä - siitä on jotakin parissakin muualla tämän kotikuntamme pitäjäläisten kirjoituksissa - vaan tallettaa eräs ainakin omaan mieleeni syväälle jäänyt yksityiskohta hautajaisista Sortavalan maaseurakunnassa - en ole sellaista missään muualla tavannut. Lapsuuteni varhaisimpia selvästi mieleen jääneitä muistoja on isoäitini Helena Lempsen, o.s. Mansnerus, hautajaisilaisuus Sortavalan maalaiskunnan Anjalan kylässä talvella 1914. Olin silloin nelivuotias. Leikimme serkkuni

kanssa surutalon tuvan ja kamarin pöytien alla. Minulla oli sellainen käsitys, että h a u t a i s e t, kuten hautajaisilaisuutta tarkoittava sana kotiseudullani yleensä sanottiin, tarkoitti surutaloon tulevia vieraita, ja siksi sanoin serkulleni hautajaisvieraiden vähitellen saapussa: taas tuli uusia haudattavia. - Selvimpänä on mieleeni kuitenkin jäänyt se, että kun koko hautajaisväki ruokittiin, yksi pienhkö pöytäkunta aina vain kerrallaan - silloin ei ollut kiirettä - niin pöytäkunnan vuorollaan istuuduttua paikoilleen kukaan ei aloittanut ruokailua ennen kuin joku laulutoiminen mies - ja heistähän ei ollut puutetta, oltiinhan "Karjalan lapsia laulavia" - astui pöydän ääreen ja lauloi jonkin tilaisuuteen sopivan virren säkeistön. Pöytäkunnan ruokailtua ei myöskään noustu pöydästä ennen kuin taas samoin oli kuultu virren värsy. Kyllä hautajaisissa veisattiin runsaasti yhdessäkin, mutta nämä säkeistöt lauloi siis joku mies yksin.

Isäni Gabriel Lempsen oli eräs näistä kotiseutuni esilaulajista. (Isoäitini oli ollut kanttorintytär, ja suvun jäsenillä on ollut ja on edelleenkin laulun lahjoja.) Muistan erittäin hyvin, miten ko, hautajaisilaisuuden loppupuolella, kun vainaja oli jo viety kirkkomaan multin - ennen haudallelähtöä vainaja arkussaan oli surukodissa sisällä kamarissa - ja hautajaisväki palannut surutaloon, ensimmäisen pöytäkunnan ruokalltua isäni astui pöydän ääreen laulamaan. Virren säkeistöni muistan aivan selvästi: "Missä lienee kaikki ne jotka elivät ennen meitä? Hautoihin sä katsele jos tahdot nähdä heitä. Ne on tuhkaa, tomua, muutuneet jo mullassa. Herää, nouse valvomaan, ole aina valmis". Tämä säkeistö oli silloisen virsikirjan virrestä n:o 393, nykyisen virsikirjan n:o 453, 2 säkeistö. Sanat sattuivat silloin syvälle lapsen sieluun. Olen muistellut tuota hetkeä elämäni matkalla ja myöhemmin papin virkatentäviiniin liittyvä usei, hyvin usein. Viimeksi, pari vuotta sitten, siis yli puoli vuosisataa edellä kerrotuista isoäitini hautajaisista, lauloin tuon saman säkeistön vastaavasti ruokapöydän ääressä sisareni hautajaisilaisuudessa Lappajärven Kyrönniemen vanhainkodissa. Tämä tapa lienee Sortavalan maaseurakunnassa aikoinaan ollut

MEIDAN KOTIKYLÄMME SINILÄN RANTAKYLÄ

Tietänettekö, missä tällainen kylä sijaitsi? Se oli siellä Sortavalan Riekkalan saarella. Riekkalan saari on niin suuri saari, että siinä oli monta kyläkuntaa ja koulupiiriä. En vain enää jaksa tarkoin muistaa, kuinka monta. Yksi niistä oli Sinilä.

Kun Sortavalan kaupungista lähtee veneellä tai moottorilla ajamaan kaupungin rannasta Vorrssun salmelle päin ja sivuttaa lossin ja tulee hiukan leveämpään salmeen, jota siihen aikaan sanottiin Sinilän salmeksi, jäi tämä Sinilän rantakylä siihen oikealle Siitosen hovin vastapäätä. Siinä, satumaisten vuorijonojen ja rannan välissä, oli mökkejä, punaisia, sinisiä ja valkoisia, ja se valkoinen oli Miikkulan niemessä Miikkulan talo ai-

varsin yleinen. Tuskinpa siitä poikettiin koskaan ainakaan niissä maalaistaloissa vietetyistä omaisten ja ystävien hautajaisilaisuuksissa, joissa parin vuosi - kymmenen aikana olin mukana lapsuuteni kotiseudulla. Eräs mainitunnaisista esilaulajista kotikässäni Helylässä oli pyhäkoulunopettaja Tahvo Kokko, "Tokka-Tahvo", hänestä on mainittu myös edellisessä hautajaisraportissa koskevassa kirjoituksessa. Viimeinen muistoni vastaavanlaisesta tilaisuudesta on ajalta pari vuotta ennen talvisotaa, en muista aivan tarkasti. Olin silloin jo viraassa ja poissa kotiseudulta, mutta jostain syystä olin käymässä vanhempieni luona. Lähinaapurin emäntä oli kuollut, ja vaikka hautajaiset oli jo pidetty, kävin suruvalittelukäynnillä, ja ruokaa tarjottiin. Tahvo Kokko oli vielä surutalossa, ja vaikka ruokailikin muistaakseni aivan yksin, Tahvo Kokko lauloi ruokailuni päätyttyä pöydän ääressä virren säkeistön - mikä se oli, en valitettavasti muista.

Edellä lyhyesti kertamani omiin kokemuksiin perustuvat muistelmät erästä hautajaisien yksityiskohdasta kotiseudullani ovat ainakin minua siunaten saattelleet vuosikymmeniä elämäni matkalla. Varmaan monilla entisillä Sortavalan maaseurakunnan jäsenillä on samanlaisia muistoja. Myös heidän puolestaan ja heille pieneksi hengellisten eväiden muruseksi tämä ehkä kannattaa tallettaa myös näin heimolettemme palstoilla. - H e i k k i L e m p i n e n .

van rantakallioilla. Sitten lahti hiukan levisi oikealle ja sitä sanottiin Lienan lahdeksi, sillä siinä koki lähten rannalla Lienan-täidin mökki. Oli siinä sitten Hyvösen veljesten talo, Pekka Hyvösen Aku-niminen poika oli lapsuuden kavereita ja nuoruuden ystäviämme. Sitten siinä tuli Hörningin Matin leipomotalo, joka siihen aikaan ei vielä ollut maalattu. Sieltä lähti joka aamu iso venekuorma vielä kummita ja mitä parhaita rinteitä kaupungin torille ja kauppoihin. Muistan vieläkin kun aamulla töihin soutuessa ei olisi mitenkään malttanut soutaa ohikun niin houkutteleva lämpimien rinkelien tuoksu tuntui leijailevan aikaväliä omissa veneissä. Mutta ei joutanut poikkeamaan aamulla, sitten illalla kotiinkin mennessä usein kävin hake-massa rinteitä kotiin kahvin kanssa tuliaisiksi. - Sitten siinä seuraavana oli harmaa pieni mökki, jossa muistaakseni sanottiin kansanedustaja Jussi Ravon syntyneen ja jossa vielä hänen vanhempansa asuskivat, sikäli kun muistan oikein. Jussi Rapohan oli kaikille sortavalaisille tuttu hahmo siihen aikaan, ja hän olikin kovaa mies ajamaan kotiseutunsa asioita siellä eduskunnassa. Hän on jo vuosia ollut poissa, muistaakseni kuulin, että hän kuoli jossain Kuusankoskella, jossa vietti eläkkeelle jääneenä vanhuuden päivänsä. - Niin, sitten siinä rannan korkeammalla töyrällä sijaisi Pekka ja Maija Ravon kaunis punainen kotitalo, ja rannassa valkoinen moottorivene, jonka Pekka oli kuulema itse rakentanut konetta ja lautoja myöten. Niin kertoivat rantakylän pojat ja kaikki olimme ylpeitä siitä pojasta, vaikka hän olikin meitä vanhempi eikä liikkunut keskuudessaamme. Hänen Maija-siskonsa oli kaupungissa toimessa, muistaakseni Laatokka-lehden toimituksessa tai kanttorissa. - Seuraavana oli sitten Kurosen Jussin talo, joka oli kaikkein uusin talo siinä rannalla siihen aikaan. Siinä Jussi kauniin kiharatukkaisen vaimonsa ja poikiensa kanssa asuski. Ja taas tuli Ravon talo, se oli Lemetti Ravon, jolla oli pojat Aaro, Reino ja Pekka, en muista, oliko muita poikia, mutta nämä pojat olivat lapsuutemme leikki- ja tappelukavereita, ja kyllä siinä syksyisin monta kertaa kovat otteet otettiin, Aaro kun oli kova tekemään konna-koukkujaan milloin kellekin. Sitten siinä oli aivan tämän Lemetin talon naapurissa Ravon Majan, joka oli yksinäinen naisihminen, pieni punainen mökki. Kyllä me sen ajan nuorisokin olimme kurittomia ja teimme iltaisin kaikenlaista ilkeyttä, hiivimme Majan mökin ikkunan alle ja viritimme "pirun viulun", ja kun

toi olla välttämättöminkin, Helylässä oli varsin pienellä alueella esim. viisi Juho Siitosta. Heidät erotettiin toisistaan länkimillä, joiden selitys tässä ei liene tarpeen: Hosuani Jussi, Rakuna Jussi, Kimpura Jussi, Jaska Jussi ja Matti Jussi, viimeksimainittu myös Vilusniemen Jussina tunnettu.) Olin ensin ns. toukka-poikana ja sitten monta kesää ns. ylösottajana ja "templarina", lyömässä yhtiön "Hely" leimoja lastattavien lankkujen ja lautojen päihin, vielä yhtenä kesänä jo vuoden Yliopistossa opiskeltuaan.

Helylän »herroiksi»

katsottiin tuohon aikaan tehtaan kolmen varsinaisen johtajan lisäksi rautatieaseman päällikkö ja Myllykylän hovin isäntä Väinö Mäkinen. Asemapäälliköt olivat lapsuuteni ja nuoruuteni aikaan useimmat ruotsalaisnimiä, Therman, Lagerstam, Kröger ja mitä lie ollut vielä muita. Heitä tuskkin varsinaisen "kansa" paljonkaan tunsu. Aseman muista virkailijoista sen sijaan esim. Niilo Virta ja pitkähuiska Matti Ahokas olivat kansanomaisempia, ja heitä nähtiin muullakin kuin asemalla.

Asemamiehistä oli tutuin Juhon Kef-tunen, joka hoiteli erilaisissa kotien juhlatilaisuuksissa tarpeelliset valokuvaukset. - Helylän asemalla vaihtuivat eri suuntiin kulkevat postijunat vuosikautia noin klo 15, silloisen "ajanlaskun" mukaan klo 3 iltapäivällä; yleisesti puhuttiin "kolmen junista". Näiden junien mentyä suoritettiin postin jakelu eli huuto. - Huvittavana pikkua muistona kerron jälleen, että joskus sunnuntaisin eräät leikkipäille sattuneet ruotsia taitamattomat kylän miehet ostivat junan sanomalehtipöytä Hufvudstadsbladetin ja aseman odotushuoneen pöydällä istuen silmäilivät sitä tärkeän näköisinä.

Väinö ja Ada Mäkinen.

Myllykylän kartanon isäntä, maanviljelijä ja soittoaitteilija Väinö Mäkinen oli paikkakunnan tunnetuimpia ja värikkäimpiä persoonallisuksia. Hänen tuieka ulkonäkönsä ja lyhyet, usein iskevän tuntuiset sanansa saattoivat suorastaan pelottaa ainakin lapsia, mutta sisimmältään hän varmasti oli erittäin hyväsydäminen ja myös huumorintajuinen mies. Hänen

leikkiläisyytensä saattoi ilmetä esim. erinomaisissa näytelmäsuorituksissa Seurojen talolla. Pianotaitelijana hän oli verraton. Korkeaan ikään elettyään hän kuoli vasta pari vuotta sitten, Ilekönsitäkään. - Rouva Ada Mäkinen, luonteensa vilkkautena ja puheliana mieheensä täydellinen vastakohta, oli monitoiminen nainen. Toimissaan kaupungissa seminaarin opettajana - hän oli maisteri - hän samoin Sortavalan päivittäin koulun menevien lastensa kanssa useimmiten saapui aamuksiin "Har-lun patkän" nimellä tunnetulla koululaisjunalla aivan viimeisillä minuuteilla, ja ellei juna olisi ollut, kuten se harmittavan usein oli, myöhässä, olisivat hekin myöhästyneet. En tiedä odotettiinko heitä suorastaan joskus, mutta juoksuksi näkyi aseman lähetyksillä usein joutuneen pistämään.

Erilaisissa palvelu- elinkeinojen tehtävissä

toimineista silloisista helyläläisistä mainittakoon vielä esim. Myllykylän "Puntarissa" kyläläisiä

palvellut Elna Kyllönen, ja hänen seuraajinaan Helylään siirretyin osuuskaupan myymälänhoitajat Muisto Ilomäki ja Paajanen, hänen etunimeään en muista. Ilomäki ja Paajanen olivat myös urheilumiehiä, Ilomäki innokkaasti mukana sekä toimitsijana että itsekin urheilujen ja osallistuen toisen jalan ontumisesta huolimatta korkeushyppyynkin. Muissa kauppoissa palvelivat yleisöä Simpanen ja Sainio, vähän kauempana Helylän keskuksesta katsoen Hyppönen, myöhemmin Tahvo Silvennoinen, Nupponen ja monet muut. Suutarin tuolillaan palveli Paavo Hyvönen, myllyssä Jussi Rätty. Muistaakseni 1920-luvun puolivälissä alkoi Helylän ja Sortavalan kaupungin välillä liikennöidä ensimmäinen linja-auto. Kuka oli varsinainen liikennöitsijä ja auton omistaja, en tiedä, mutta ensimmäisen kuljettajan nimi oli Lauri Koivula. Varsinkin lapset iloittoivat päästessään punaiseen autoon ajamaan. Sillä päästiin halvalla ja nopeasti kaupunkiin, joka oli ei vain ikäänkuin Sortavalan maalaiskunnan kirkonkylä ja keskuspaikka vaan koko Laatokan Karjalan alueellinen ja henkinen keskus, jossa hoidettiin kaikki vä-

hänkin suuremmat ja tärkeämmät asiat.

Luetteloa voisi jatkaa - mistä löytyisikään sopiva raja, johon lopettaisi? Mainittakoon kuitenkin vielä Helylän kansakoulun opettajista ns. pääopettajat, omansa lyhyenä kansakouluajanani Lea ja Olli Seppänen heidän seuraajinaan Raket ja Aarne Mäkinen. Virkavallan edustajana, poliisikonstaapeliina, toimi Helylässä lankoni Heikki Saikkonen. - Ollisihan niitä, muistoja ja muistettavia. Jääköön nyt jo tähän. Esim. tunnetuimmista urheilijoista on kerrottu toisaalla liitteessämme. Useimmat edellä mainituista ovat jo vainajia, jotkut kuolleet jo vuosikymmeniä sitten, ennen Karjalasta lähtöä. Monet ovat kuitenkin vielä elossa asuen eri puolilla maata. - Liity, Helyläästä elämäntäsi aloittanut ja sitä ehkä elämäsi valoisimman ajan kotipaikkana pitävä kansasavaelataja, edellä nimeltä mainittujen ja muisteltujen joukkoon ja sano Väinö Risto Tarinain ukko Pelanderin lailla: "Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin." - H e i k k i L e m p i n e n .

Maija tuli halko kädessä pihalle ei ketään näkynyt - ja niin saivat taas Lemetin pojat syyn niskoilleen, vaikka joukossa oli kymmenhenkinen rantakylän porukka.

- Pieni lepikko oli sitten väliä kun jo oli vanha rakennus, jossa siihen aikaan asuskeli Hirvosen perhe, siinä oli nuoria monta, jotka olivat samaa ikäluokkaa kuin mekin. Oli Jussi, Pekka, Kreetta, Aili, Anni oli jo aikuisten kirjoissa. Muistan aina kuinka mukava ihminen Hirvosen täti oli, hän antoi aina meille anteeksi vaikka millaiseksi oisimme tuvan myllänneet sokkosilla heidän pirtissään ollessamme.

- Seuraavana oli sitten kalastaja Matti Pullin mökki. Hänellä oli kaksi poikaa (vai oliko kolme) sekä tytär Aino. Kaikki he jäivät pieninä orvoiksi äidistään ja muistan sen ajan hyvin miten meitä kaikkia säälytti ne pikkuorvot. Nyt he ovat kaikki aikuisia, en tiedä, missä he ovat ja miten ovat elämässään pärjänneet. Muistan, että olen yhden lapsen (nuorimmanko?) kummi, mutta en ole saanut mitään tietoa koko perheestä.

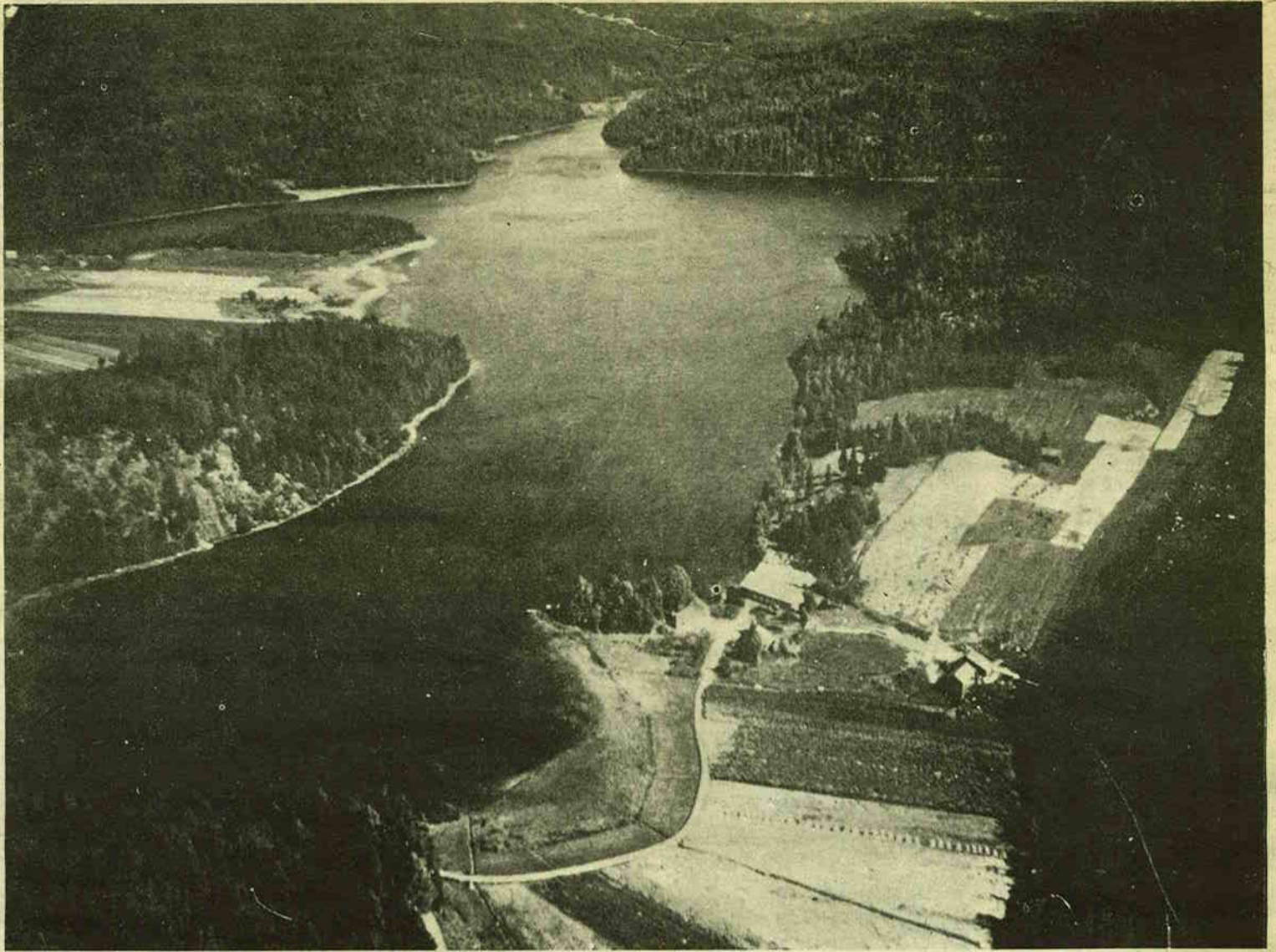
Sitten onkin jo kotimökkini vuoro. Se oli kauniin punaiseksi maalattu, pihassa kasvoi suuri hopeapaju ja niin kaunis tuomi, että sen verosta en ole missään nähnyt. Kulkinta-aikaan se oli niin täynnä kukkia ettei vihreää oksaa näkynyt. Rannassa oli rantasauna ja venelaiturissa kolme venettä, neljäntenä vielä pienen pieni valkoinen, punareunainen vene, jonka kokkalaudassa oli nimi Heila. Sillä se Aino-tyttö lähti joka aamu, oli tyyni tai myrsky, kaupunkiin töihin. Ei siihen veneeseen olisi kahta mahtunutkaan, niin pieni se oli (pyrkijöitä kyllä oli). Meitä oli sisaruksia yhteensä neljä, oli Aarno-veli, Arvo-veli (nuorin) ja Armi-sisko, joka poistui joukostamme äkillisesti.

- Niin, sitten seuraavana oli Haataisen Oton ja Annin mökki, heillä ei ollut yhtään lasta. Mutta sitten seuraava oli Jurvasen Jussin ja Annin mökki, ja siinä mökissä oli elämää. En muista kuinka paljon lapsia heillä oli kaikkiaan, muistan vain vanhimmat: Arvin, Aimon, Tyynen ja Vienon, nuorempia ja pienempiä en muista.

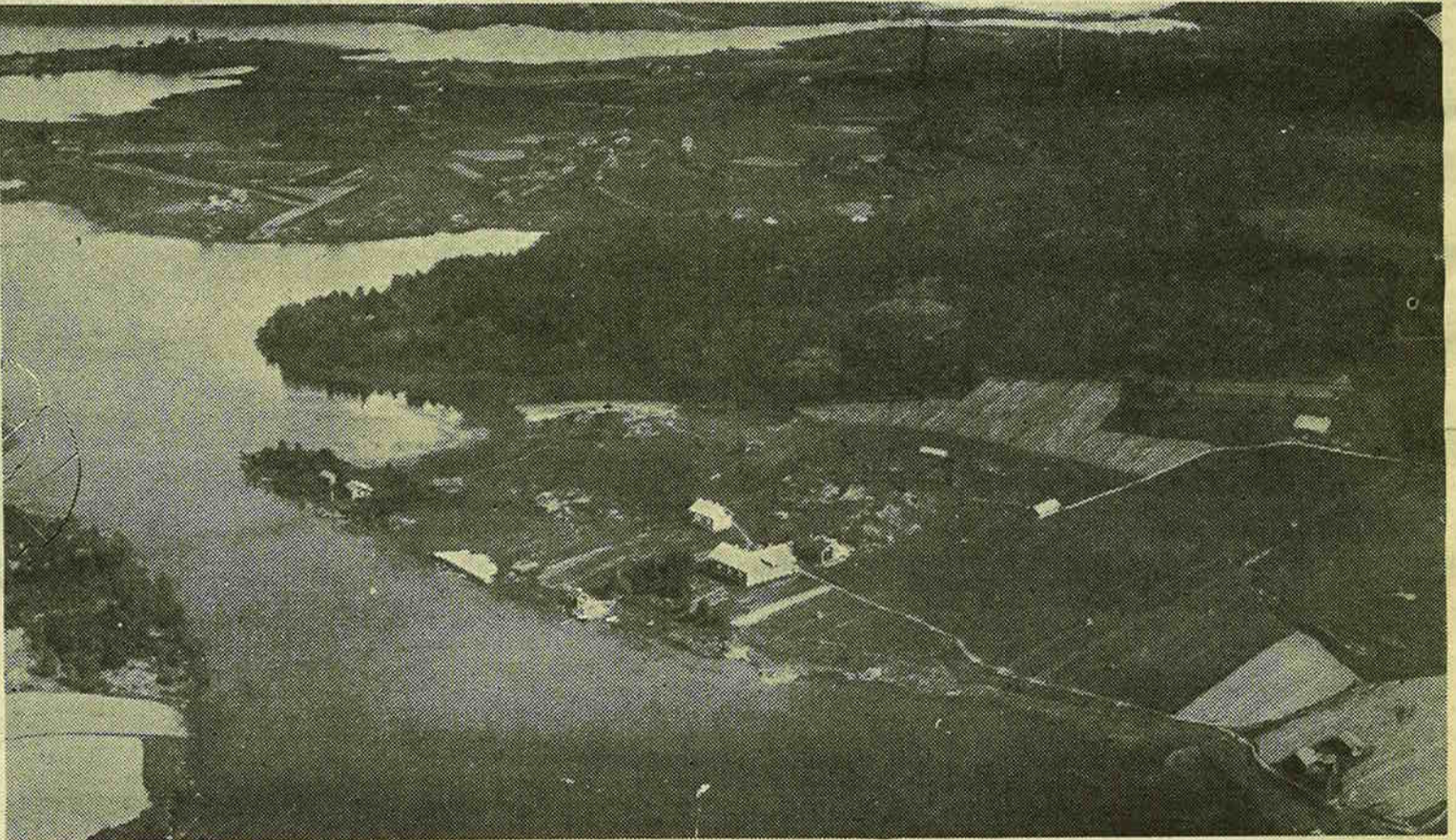
- Viimeisenä jatkeena oli sitten Karhun Eemelin ja Martan mökki, he olivat siihen aikaan vasta mennet naimisiin enkä tiedä, asuivatko he siinä vielä evakkoonuhtoon asti ja minäkäläinen perhe heillä oli. Siinä sitten oli välillä peltoja ja sitten aivan rannalla Tuunaisen Väinön ja Aimon koti, heistäkään en tiedä, minäkäläinen perhe heillä oli. Aivan kuin pisteenä tähän rantakylän mökkiriviin oli siinä sitten veljeni Aarnon rakentama mökki, jossa hän koki suuren surun menettäessään vaimonsa Idan (Tuunanen) ja jäädessään kolmen pienen lapsen kanssa taistelemaan elämänsä eteenpäin.

Sinilän kylä jatkui vielä vuoren toiselle puolen, ja sitten oli monta taloa: Soinisen Antin, Pekka Pitkäsen, Snellmanin, Matikaisen ja ehkä siihen vielä kuului Tuunaisen Augustin ja Tiittasen talot, en ole varma niistä. Opettaja Puskan talo oli siinä melkein niemen kärjessä, rantapuolella, muistan opettajan pujoparran.

Näin oli silloin. Ehkä kaikki oli toisin jo silloin kun tämäkin seutu evakuoitiin, sillä vuosia oli siitä jo vierähtänyt, kun olin siirtynyt sieltä Sinilän rantakylästä perheeni mukana pois, Viipurin. Mutta vaikka en ole syntynyt siellä Sinilässä enkä edes Sortavalassa, on se ollut minulle rakkain kotiseutuni. Siellä kävin kouluni ja siellä vietin nuoruuteni ihanan ajan - en koskaan unohda auringon nousua Laatokan ulapan takaa enkä kevätjäiden lähtöklinaa sen rantamalla. Sortavala, Laatokan valkoinen joutsenkaupunki, sitä se oli! Näkisipä sen vielä kerran! - S i n i l ä n r a n n a n t y t t ö.

Kirjavalta: Ilmavalokuva Juhani Leppälän maatilasta Ukonkorvesta.

Sortavalan kaupungin edustalla oli laaja Riekkalan saaristo, jonka vakainainen asukasluku lähenteli 3.000, joista maatalouden harjoittajia n. 60 %, kalastuksella eli n. 10 % ja loput olivat työväestöä ja maan elinkeinojen harjoittajia. Riekkalan saariston pinta-ala oli n. 75 neliökilometriä. Kyllä oli 14, joista yllä ilmavalokuva Riekkalan saaren kansakoulusta ympäristöineen.

NIEMISTENKYLÄSTÄ

Sortavalan pitäjä oli aikoinaan hyvin suuri, asukkaitakin oli yli kaksikymmentätuhatta. Niemistenkylä oli Jaakkiman pitäjän rajalla, noin 18 kilometriä Sortavalan kaupungista etelään, Laatokan rannalla niemessä, mistä tietenkkin kylän nimikin on johtunut. Postiosoiteemme oli aikoinaan Otsainen, Rautalahti, Niemistenkylä, näin siksi, koska pitäjässä oli myös kylä nimeltä Läskelän Rautalahti.

Menemme nyt ajassa kuusi vuosikymmentä taaksepäin. Syrjäkylähän se meidän kylämme oli maantien varrella asujien mielestä, mutta kyllä se vain oli kesällä Suomen kauneimpia seutuja. Siellä oli kaksi suurta hiekkarantaa, nimeltä Suur-hlekkä ja Uunis-hlekkä. Eihän silloin paljon tiedetty näistä rannoista, kun ei ollut matkailu niin suurta kuin nykyään, mutta kyllä siellä lapsena uimassa käytiin enkä ole vielä tätä Suomea kierrellessäni vastaavanlaista uimarantaa tavannutkaan.

Siellä Niemistenkylässä oli kolmekymmentä taloa. Oli meillä siellä jo kansakoulukin, melkein tämän vuosisadan alkupuolelta, ensin vuokratalossa, sitten saatiin muutaman vuoden kulluttua kaunis kivistä rakennettu koulu. Muistan kiitollisuudella hyviä opettajiani Maria Ranista ja Anna Monosta.

Siellä meidän kylässämme olivat kaikki omavaraisia maanviljelijöitä. Eivät ne tilat suuria olleet, mutta ei sieltä paljon tarvinnut ansiotöihinkään kulkea, ihmiset

olivat vähemmän vaativaisia kuin nykyään. Kyllä siellä kesällä oli mukava kalastella omiksi tarpeiksi, jotkut veivät suuremmissa saalista osan kaupunkiin kaupaksi. Siellä kutsuttiin useita taloja paikan nimen eikä aina tsäntävään sukunimen mukaan. Tässä muutamia nimiä: Vanhasuo, Vehkasuo, Karlahti, Kontu y. m. Kylästä oli kesällä kuljettava kaupunkiin veneellä tai moottorilla ja pääsihän sieltä aikoinaan laivallakin, kun ensin souti veneellä Niemelän hovin luo. Hovin Sukkela-niminen lai-

TULOLAN SAAREN PUTSINLAHDESTA

Karjalan helmeksi nimittäisin Tulolan saarta, niin kauniina se on jäänyt välikymmään mieleeni. Sen luonto oli vehmasta, keväisin metsät olivat täynnä sinivuokkoja ja kieloja, ja kevätkesällä kukkivat pelloilla kullerot, niittyleinikit ja monet muut kukat, Tuomia, vaahteroita ja jalavia kasvoi metsissä runsaasti. Paljon lähteitä, solisevia puroja, marjarikkaita metsiä ja ympärillä Laatokka monine kivikkoineen, saarineen ja salmiineen, milloin tyynenä, milloin myrskyävänä pärskeillään uhaten, varsinkin pimeinä syysöinä. Silloin ei mielellään menty merelle ellei ollut pakko. Kelirikkoa jaksii taas saaren kauppiat varasivat varastonsa riittäviksi ettei tule pulaa jo "rospuutto" kauan kestää. Postin täytyi kulkea oli keli ja ilma millainen tahansa, ja iso-isäni osasi varmaan keinot kelirikon ajaksi kuljettaessaan saaren postia 18 vuotta.

Saarelaiset elivät yleensä omaa rauhallista elämäänsä. Saareissa oli kolme koulupiiriä, Soukanrannan, Tulolan ja Putsinlahden eli Rasilan koulupiiri, joka oli Tulolan saaren vanhin koulu kiertokoulun jälkeen. Rasilan koulu oli rakennettu v. 1896. Pitkäaikaisina opettajina Rasilan koulussa toimivat Klaudia Niikko ja Simo Jaatinen. Kaikille lapsille opetettiin koulun ensimmäisellä luokalla, että ken tiellä vastaan tulee, kaikkia pitää tervehtiä, siis tyttöjen niitaa ja poikien "pokata". - Klaudia Niikko oli innokas runouden ystävä. Hän kertoi koulutunneilla usein runoudesta ja antoi runoja ulkoläksyksi. Sieltä se on jäänyt itämääni allekirjoittaneenkin harrastusrunojen tulkintaan.

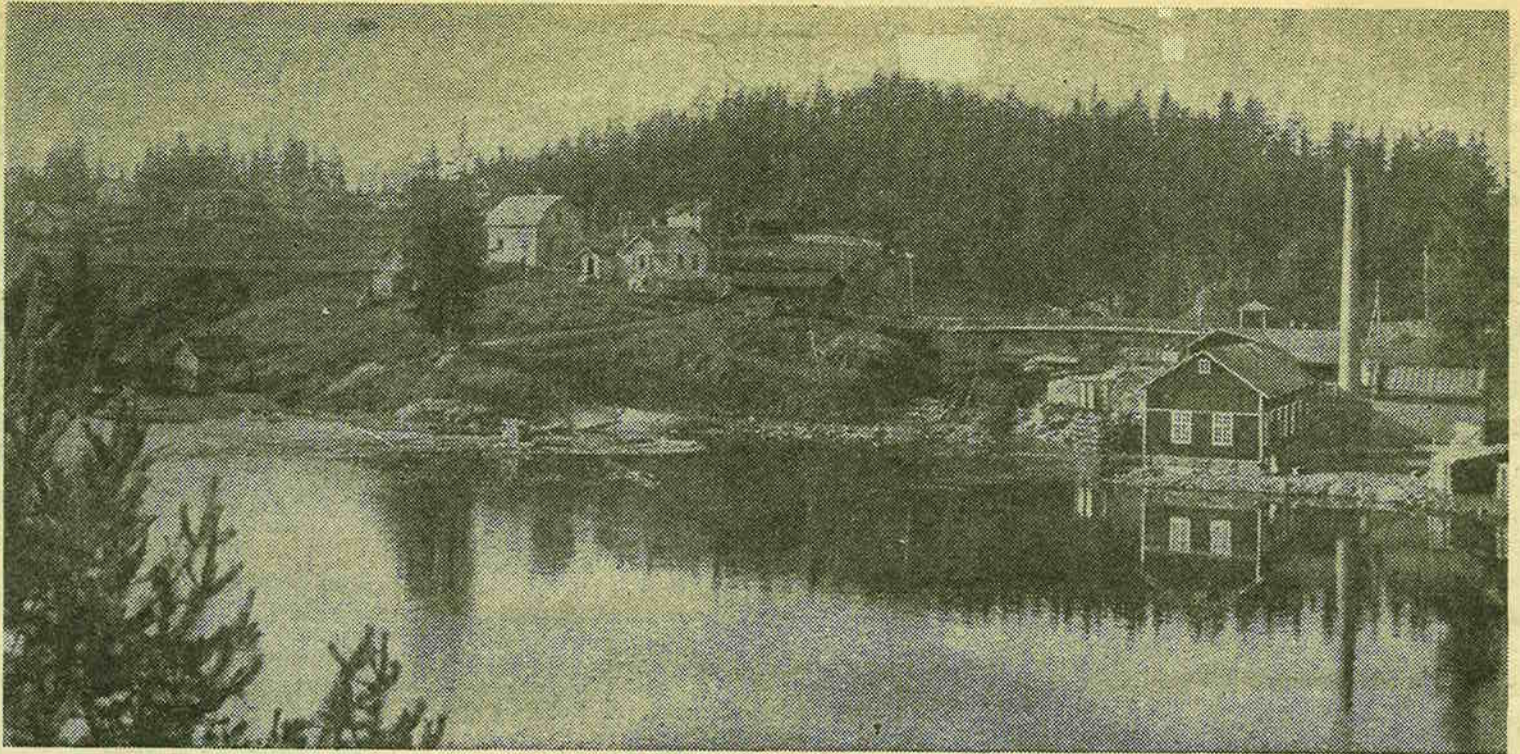
Kansakoulun lisäksi lapset, myös kouluikä nuoremmat, kävivät pyhäkoulussa, joita pitivät joko opettajat tai joku asiaan paneutunut emäntä tai isäntä. Kinkerit olivat myös lapsille kuten koko kyläkunnalle vuoden suurtapaus. Myös lapset esittivät siellä erilaista ohjelmaa, lauloivat tai lausuiivat. Oli kovin juhlallista, kun pappeja oli tullut vierailulle saaren kinkerien ajaksi. Muulloinkin, tavallisesti noin kerran kuukaudessa talvisaikaan, pidettiin jumalanpalvelus kylän koululla. Silloin kaikki olivat

va välitti liikennettä kaupunkiin 1930-luvulle saakka. Talvella ajettiin hevosella jäätä pitkin. Sattui kyllä 1930-luvulla lopuksi sellainenkin ihme, että Niemistenkyläänkin saatiin maantie. Sitä oli jo kauan puhuttu, mutta varojen puutteessa työ oli vain viivästynyt. Hyvähän se oli niinkin myöhään saatuna, kun kymmenen vuoden kuluttua oli lähdeävä evakkomatkalle, jolle pelkkä seläkäreppu ei olisi riittänyt tavaroita varten.

- Yksi hyvä puoli tällä meidän kylän tiellä täisi vielä olla se, että sitä tietähan v. 1941 suuri naapurimiekin käytti hyväkseen Sortavalaa evakuoitessaan. - Tämä Karlahti oli sen meidän kylän tien päässä ja siinä oli syvät rannat, että lotjatkin pääsivät aivan rantaan asti.

Olen kirjoittanut tämän siksi, kun olen huomannut, että aikoinaan lehdistä ja kirjoissakin kirjoitettiin suuresta Rautalahden "motista", mutta eiköhän tähän mottiin liene vaikuttanut se Niemistenkylän kahden kilometrin pituinen maantien pätkä. Rautalahden kylä oli Sortavalasta Viipuriin johtavan valtamaantien varrella, en usko sillä olleen paljonkaan vaikutusta tuohon mottiin, vaikka siitä on paljon puhuttu. Kirjoittajat eivät ole oikein tietäneet kylien nimiä, joten olkoon tämä nyt näin jälkikäteenkin oikaisuna asiassa.

- Juhana Kuurna.

Tuokslahden koski tehtäineen ja ympäristöineen. V. 1898 rakennettiin koskeen puuhiomo, joka ei menestynyt kosken vaihtelevan vesimäärän vuoksi. Monien vaiheiden jälkeen kosken omistus joutui mv. Arvi Jännekselle ja viimeksi sitä toimivat sähkölaitos ja punsepäntehdas vuokralaisina. Kosken seutu oli yleinen nuorten ja vanhemmankin väen kokoontamispaikka. Etenkin jäidenlähtö ja tukkien uitto olivat mieluista katseltavaa.

mukana, ketkä vain kynnelle kykenivät, molemmat luokahuoneet ja eteinenkin olivat täynnä harrasta kirkkokansaa. Virsien veisukokoukui voimakkaana. Saman pyhän iltapäivällä pappi vieraili kodeissa kastamassa lapsia, tervehtimässä sairaita ja vanhuksia.

Kirkkomatkoja tehtiin joskus kesäisin. Sortavalan laajan saariston väestö teki kesäisin kirkkomatkoja myöhemmin moottoriveneillä ja aikaisemmin soutaenkin. Tämän kotikuntamme pitäjäläisten kokoaja, mantereen puolelta kotoisin, kertoi lapsuudessaan isänsä hoputtaneen kesäisin pyhäaamuina lähemmään ajoissa kirkkoon, että päästäisi istumaan "enne ku saarelaiset alkaat mätättyä".

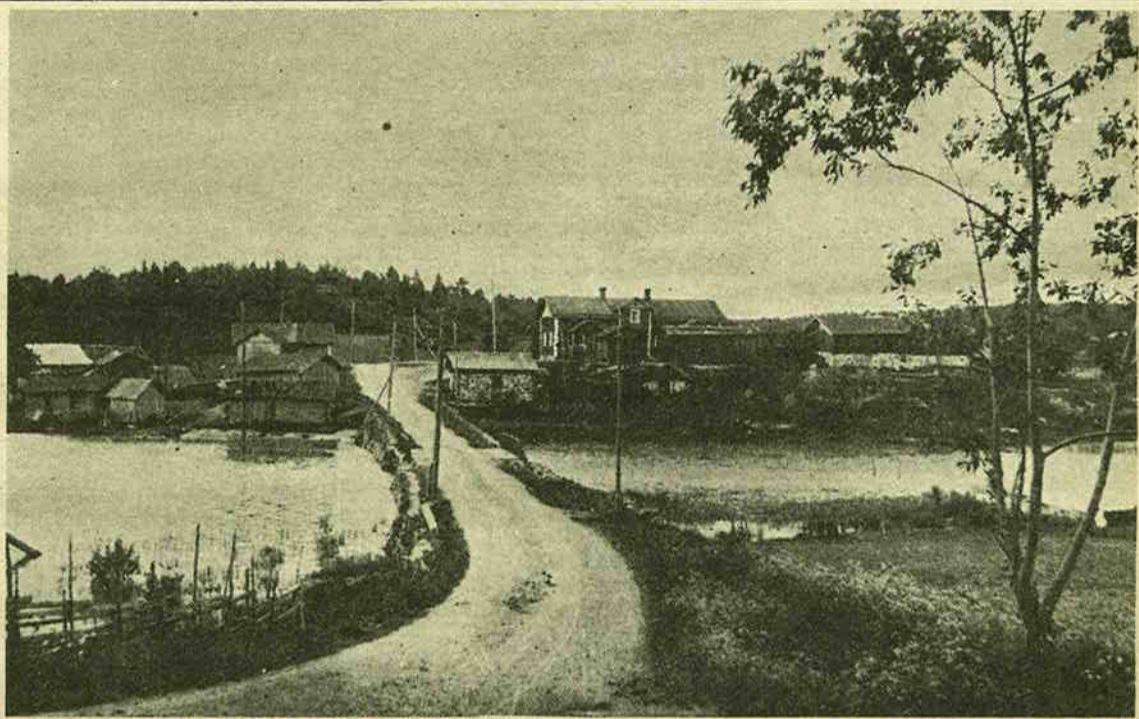
Aivan erityisesti jouluna kutsui Sortavalan kirkko joulukirkkoon. Jo aattona oli tehty valmistelut, kiillotettu kirkkoreki, tuotu "fälyt" lämpiämään, ja sitten jouluaamuna aikaisin hevosjono lähenei kulkusten soudessa Sortavalaa. Matka joutui nopeasti, kun mieväellä oli samalla mielessä katsoa, kenellä on hyvä hevonen. Menomatalla sitä vain vähän tunnusteltiin, mutta palatessa sai hevonen yrittää parastaan. Hiidenselällä kohti Tulolan saarta alkoi siten todellinen ravi kohti kotia, vaikka varsinainen Tahvanan ajo olikin vasta seuraavana päivänä.

Osa saaren asukkaista oli kreikkalaiskatolisia. Pienessä ulkosaaressa, jonka nimi oli Kirkkosaari, oli myöskin hautausmaa, joka meille lapsille oli jollain tavoin kunnioitusta herättävä paikka. Vastapäätä Kirkkosaarta kohosi mahtava Lapinlinna, jossa oli sotilaallisia varustuksia ja kaillio-luolia. Siellä oli myös paljon käärmeitä, joten sinne ei yksin oikein uskaltauduttu keväällä menemään.

Saaren nuorisokokoukset kesäaikaan johonkin keuhumäelle. Talvisin oli opintokerhotoimintaa, ja marittayhdistyksen puitteissa emännät järjestivät erilaisia kursseja. Kaiken kaikkiaan elämä saareissa oli vilkasta ja sisältörikasta. Varmasti moni saaren asukas olisi valmis palaamaan sinne, käymään ainakin ellei asumaankin, mikäli sinne vain pääsisi.

- Marjatta Lohikoski.

**Osta
suomalaista.**

Saikkosensalmi Osoisissa.

SUURLAHJOITAJISTA

Herman ja Elisabeth Hallonbladista

Herman Hallonblad oli syntynyt Sortavalan kaupungissa kesäkuun 5. pñä 1825. Hänen vanhempansa olivat Sortavalan ja Salmin yhdistettyjen tuomiokuntien kruununvouti, kollega-assessori Johan Hallonblad ja Catherine Frederique Vegelius.

Herman Hallonblad kasvoi pienessä Sortavalan kaupungissa Laatokan rannalla. Hänen kotinsa oli keskellä kaupunkia yksinkertaisessa puutalossa suuren ja kauniin puutarhan ympäröimänä. Kodin ilmapiiri suurine lapsilauoimeen oli iloinen ja sopusointuinen sekä vieraanvarainen. Soitettiin pianoa ja laulettiin.

1840-luvulla lapset alkoivat varttua aikuisiksi. Herman rakastui nuoreen sortavalaistyttöön, jonka nimi oli Elisabet Siitoin. Hän oli venäjää puhuvan rikkaan kauppiaan tytär, ja kun isä kuuli, että hänen tyttärensä oli mennyt kihloihin luterilaisen miehen kanssa, julmistui hän ja pani tyttärensä kotiarestiin kieltäen tältä m.m. kirjoituspapierien käytön. Lepytäkseen tulevaa appeaan Herman Hallonblad meni muodon vuoksi erään venäjää puhuvan mieshenkilön luo vierailukäynnille esittäen samalla hienovaraisen kosinnan. Mutta ukko Siitoin torjui tämän jyrkästi, sillä hänellä oli jokat-

sottu tyttärelle aviopuoliso, eräs varakas venäläinen kauppias. Hermanin vanhin sisar Elise meni v. 1849 avioliittoon Haminan kadettikoulun luokkainspehtori, everstiluutnantti, sittemmin kenraalimajuri Erik von Fieandtin kanssa, joka oli silloin Pälkjärven Alahovin kartanon omistaja. Elisabethin ja Hermanin kirjeet löytyivät myöhemmin ko. kartanon vintiltä kellastuneina, mutta kuitenkin lukukelpoisina. Ne joutuivat aikanaan oikeiden omistajien käsiin, jotka tallettivat ne, osa niistä on julkaistu eräässä sanomalehdessä v. 1961. Ukko Siitoin sai syksyllä 1849 lievän halvauskohtauksen, mutta hän toipui siitä eikä antanut periksi nuorten avioliittoaikeille. Pari vuotta myöhemmin, syyskuussa 1851 kirjoitti Hermanin äiti pojalleen, että Ukko Siitoin oli vihdoinkin antanut myöntymyksen aiotulle avioliitolle, ja häät vietettiin vielä samoin syyskuussa 1851.

Tällä välin oli Herman Hallonblad suorittanut Helsingissä loppuun opintonsa v. 1851 hänet nimitettiin pormestariksi Käkisalmen kaupunkiin, missä hän toimi kymmenen vuotta. Vuosina 1862-1869 hän toimi silloisen Suomen Yhdyspankin, nykyisen PYP:n, johtajana. Viimeksi mainittuna vuonna

hän osti Laukon kartanon muuttamaan sinne asumaan. V. 1867 hän kirjoitti langolleen, että hän aikoi matkustaa Käkisalmeen ja Sortavalan puhuakseen siellä rahan uudesta, sillä Suomi oli saanut oman rahansa. Silloinen kultamarkkamme oli 232 kertaa arvokkaampi kuin voimassaoleva venäjän rupla.

Laukon kartanossa elettiin niihin aikoihin loisteliasta elämää. Pidetään sukujuhlia, tanssiaisia ja elettiin muutenkin loisteliasti. Mutta Karjala oli aina isäntävään mielessä. 1860-luvulla Hallonblad osti Sortavalan maalaiskunnasta Somerojan kartanon, vähän myöhemmin Myllykylän hovin Tohmajoen rannalla kosken partaalla sekä sittemmin vielä läheltä Sortavalan kaupunkia Hympölän hovin, jossa m.m. asui 1920-luvulla Suomen ortodoksinen arkkipiispa Herman.

1860-luvulla Hallonbladit muuttivat lopullisesti Karjalaan, missä etenkin Rytyhovi miellytti heitä. Kun sitten tulivat kuuluisat nälkävuodet, jolloin paljon ihmisiä nääntyi teillekin, määräsi Hallonblad, että jokainen, joka oli ruoan tarpeessa, oli syötettävä ja tarvittaessa majoitettava. Lisäksi hän käski, että joka aamu oli lähetettävä yksi hevonen Ruskealaan päin ja toinen Sortavalan päin ja otettava tien varrelta kaikki uupunut ja nälkäiset ja tuotava Rytyhoviin. Siellä olevalle henkilökunnalle annettiin määräys, että kaik-

Sortavalan mlk:n Kirjavalahden ja Pien-Rytyn kylistä

Kolmekymmentä jo kohta vuotta siitä vierähtänyt jolloin yhdessä elimme kotoisilla kunnahilla Kirjavalahessa kirkmaten peuhaten jo Pien-Rytyssä. Toki ol' tanhuat tuttuja, tutut talot ja tupaset, asujat sitäi tutummat kalkki naapuri kotoiset yhdessä ja ystävinä.

Niinpä siinä kuvat kulki. Silmäni kun suljen, havaan mitä kummaa tulee julki: aatoksissain tietä ravaan Piustan poikki Vierumäkeen. Jo on kaunis näky eessä, kun välkkyä Kirjavalahden, katson sitä silmät seessä askeliss' on toinen tahti. Koko kylä kuin kimallus, talot punaiset, keltaiset, veräjät vierillä peltoin, mäet, kukkulat piirtyvät ve' en kalvosta kohoten.

Rasimäki, Kotimäki, Ellinniemi etempänä, tuolla tie Leppäsenrinteen nauhana kiertäen kohoo. Laiturissa laivan näen valkoisena keinuttavana, kylän kalma on nimeltään, asujatmet kuljettavi matkat suori Sortavalaan Komennuksessa Kuusisten.

Synkkänä ja mahtavana Variskallio kohoo. Tuolla piirtyy Piispanvuori, on kuin taivasta tavoittais, alla päilyy Paksuniemi eessä saarten selällisten.

Lahen pohjukka lähelnen, oma koti kullan kallis. Siin' on silta, saha, mylly, jota Jormakat johtivat miespolvet moukarolivat. Joki juoksi, kohis koski toi on tukit tullessansa Ristijärvestä riepotti kevättulvain koittaessa virratessa vuoksen vuolaan. Isä Jormakan jokainen esimiehen ensimmäisenä taisi tulla tuntemahan. Kunnan hommissa kovissa koko ikänsä kulutti, pittäjän parasta puoltain kylän kuntoa kohentain.

Mitä kummia kuulenkaan Aabramin mäeltä moista? Laulu laajalle helähtää kaiku kiirri kauemmaks. Siellä joukko Jaatisten, joilla musiikki mukana sävel soipa syömmessän.

Kylän kaupalle kokoontuu Osuusliikkeelle osoaa yks' ja toinen asioimaan,

ki oli ruokittava ja sijoitettava mahdollisimman hyvään hoitoon. Vähän ennen 1894 tapahtunutta kuolemaansa, ehkä noin 1890 Hallonblad lahjoitti Rytyn hovinsa Sortavalan maalaiskunnalle perustettavaa kunnalliskotia varten ehdolla, että kaikki siellä olevat hoidot oli hoidettava hyvin ja toimitettava kaikille aikanaan kunnallinen ruuminsuunaus. Siellä oli hoidokkeja kaikista Laatokan ympäristöpitäjistä.

Hallonblad-puolisot tekivät muitakin suuria lahjoituksia, m.m. omistamansa Kymölan tilan Sortavalan seminaarin perustamiseksi, mutta lähellä kotikylääni sijainneen Rytyn hovin vaiheet ovat tietenkin olleet läheisimmät. Tämän olen kirjoittanut m.m. 1910 ja 1925 saamieni tietojen mukaan. Entinen rytyläinen Toivo Vihert.

tarinoimaan tuokioksi päivän te' ot taskussansa uu' et uutiset mukana. Kauppa kävi ja kukoisti Tyynen taitavan toimesta. Viulu vinkui kamarissa, sep' on Tarmon, tie' ettiin.

Mitä muuta muistelisin entisistä elomaista? Pien-Rytystä palasen, kylät kaksoiskumppanukset, kuuluu väliltä kohina Ruutunkoskesta ryminä mahtavana, mieluisana sitä soittoa sulaten.

Ristivaara jyrkin seinin Ristijärvestä kohoo. Salmensillalta silmäilen näkyviä puolin, toisin. Järvi aavaksi avaike molemmilla puolin sillan. Vasemmalla varsin pian Saarajärven kylä kohtaa pellot tasaiset tavoittaa, pellot "leipä-Peuhkurisen".

Silmä osuu oikealle: Naurisniemi nyt jo näkyy Ukonkorvelle ulottuu. Leppälän puutarha puuntaa, kasvaa suolla kaunis kaura. Mutapohja matkan päässä kilometrin kantamassa Lemetyisten lempipaikka vaiheilla jo Pötsövaaran kuulun kukkulan kupeilla.

Koulu keltaisena kumottaa Ristivaaran rinteellä. Siellä saikin jo sijansa kylän harrastus henkinen, lasten, aikuisten anoma kaiken kansan toivottama.

Johti polku Pienen Rytyn tie kääntyi Kirjavalahteen koulun kuululle kujalle tuttavalle tanhualle. Kokoukset kaikenlaiset siellä saivatki sijansa. Milloin maamiespäivät päästiin aloittamaan ajallansa, jop' oli tupa täynnänsä pulpetit nuo pullollansa nuorta, vanhaa, miestä, naista, kansoa kaikenikäistä. Maatalous kun elinkeino oli kaikkein kannattama, siitä leipäkin leveni särvin saatiin suuta myöten.

Sunnuntaisin tultiin taasen pyhää sanaa kuulemahan. Papit pitivät parhaana hartaushetket nuo hoi' ella kerran kuussa kouluun tulla, saattaa sana tiettäväksi kaiken kansan kuultavaksi, pitää huolta kulmakunnan hengellisestä hyvästä. Itse tuo isä Nykänen ensimmäisenä eessä nähtiin pyhäkoulun kun pitäjän. Sai myös Siitosen Juhana penkin päästä parahasta kera Hel' na emäntänsä.

Urheilua en unoha Kirjavalahden Kipinätä. Ope Neuvonen nykäisi, pani pojat ponnistamaan, harjoitukset lujat lyötiin koulun kentällä kovalla. Milloin lensi kuula, keihäs, pesäpallo parhaimpana. Vaihteheksi viiletettiin Soinisen, sen Simon, maille aholle avarammalle.

Tai on väliin voimisteltiin, ohjelmata opeteltiin, harjoiteltiin hikiänsä tytöt tänään, miehet toiste kerran vilkossa kipaisten koulun tutun tanhuville.

Näytös sitten annettiin lavalla sen Salmen sillan, ihan itse iltamissa kansan juhlissa jaloissa.

Arvi Virtanen visusti säesteli soitollansa.

Entäs se opintokerho Elinaisen ohjaksissa Leppälän lujassa käissä? Siinä kylän kumpaisenkin nuoret uutta oppimassa taitoa tavoittamassa hyvän käytöksen ha' ussa. Kyllä muistan Kivivuoret Arvon, Arvin ahkerina, Kauko Harttusen hyvästä oivalluksesta, älystä. Monta muuta miellyttävää muistoa niistä nuorista.

Laulettiinpa kuorossakin. Miehet lauloi, naiset lauloi, paisui poikien palkehet, tytöt tunteita tulkitse. Lemetyisen lapset kaikki kirkkaan äänen omasivat tarkan korvan tunnustivat. Jaatisten Toivo vetäisi tenoria taitavasti, eipä jäänyt veli Viljo vanhempaansa vähemmäksi. Nykäsen nuo pitkät pojat bassoa parina veti, Simo siinä kolmantena Soinisen sukua suurta musiikista mainittavaa. Myöhemmin kun miehet miesten töihin tarvittiin, naiset kuoroansa keräsi voimat yhtehen yhytti: kaku laulu Leppälästä tahi koulun kamarista, saatiin soitto syntymähän naisten äänenkin avulla, ennettiin esiintyä tuolla kaupungintalolla sekä rientää radioonkin kaiken kansan kuultavaksi.

Muistan myöskin maamiesseuran Vilkaan toiminnan takeena monta miestä mielekästä, joskin Bertta peräsiintä hoiti, puhui paikallensa. Harttusen Juhana vakaa kaikki kokoukset kulki. Salosen tuo Bruuno-poika asioita ajatteli järkevästi juoksutellen.

Vielä martat muistettava, naiset kaikki nauravaiset ahkerin kätösin kulki osasi ompeluseuraan. kurssit kävi kunnolliset, Bertta pyyhkäisi pitkälle, järjesteli joukon, että marssi maatalousnaiset myöskin kylän kuulumilla puutarhoja pyäten karjan kera kasvatellen.

Kalle Siitonen sopiva Osuuskassaa ohjailemaan. Saipa säästöt sitä tietä koron tuottamaan korean, vaikka velkaakin välistä joku joutui ottamahan.

Harrastuksia hyvä Ukonkorvesta ohjattiin Leppälästä levitettiin. Siellä käytiin keskustelut, ajan aatteet arvosteltiin, puntarottiin poliittikkaa varsinkin jos päämies itse kotiin sattui sunnuntaiksi, toi kylälle kuulumiset sieltä pääkallonpaikalta, ensi tiedot eduskunnan. Emäntä taas neuvon näytti naapurin naisille noille jos ol' lehmä sairastellut, sika syönyt porsahia, tahi ruusut ruvennehet kesken kaiken kuuhtumahan.

Päivät kului, vuo' et vieri aika armasna aleni. Pellot kasvoi, karja kasvoi, ihmiset iloisin mielin omaa kontua kohensi omaa liettä lämmitteli. Se oli silloin. Sitä aikaa

Maantietä Laatokan rannalla Kirjavalahdessa.

Jormakoiden sukutalo Kirjavalahden pohjukassa.

aina kiertää aatoksemme kullaten kimaltaviksi muistot kotikunnahien.

Hyvä nytkin ollaksemme, totuttu jo toiseen tahtiin uusiin oloihin opittu. Tilat saatu tuottaviksi, ko' it korpihin kyhätty taikka tehty kaupunkihin helpommasti hoitettavaks. Lapset saatu aikuisiksi, opintielle ojennettu

Taloustirehtööri Juhon Jormakka, Sortavalan maalaiskunnan ansioituneimpia kunnallismiehiä.

tahi virkoihin vetäisty naimisinkin napsautettu, itse vierty vanhemmiksi harmaapäisiksi havattu.

Mutta aina ajatukset salaa saavat kotikylään. Miten siellä? Minkälaista nyt ois nähdä kotikunnaat? Onko tallella talomme, miks' on maisema muuttunut? Kylän kuuluisin asuja, Leppälän isäntä itse suuret puhat piettyänsä, laa' ittuuan anomukset saatuaan näin lujan luvan kerranpa kesällä kävi katsomassa kotoamme entisiä elomaista, Pien-Rytyssä pistäyen, kiertäen Kirjavalahden apteekkarin asunnolle kivisessä kartanossa. Siellä saavat säveltäjät tuon on vahvan valtakunnan lepoheikinä lojua sävellä synnytetty eessä maisemat mukeat, tutut, ah, niin tutut meille.

Tässä Karjala-lehessä heimolehen helmuksissa sivuilla tään Sortavalan maalaiskunnan kuulumisten, tässä taasen toistelemme, näyttäen myös nuorisolle ettei ikinä unohu koskaan katoa mielestämme kotikylä Karjalassa laajan Laatokan liepeillä.

- Irma Pitkänen.

Muistelen Karjalaa

Siellä helisi kannel kaunimmin, sen sävel soi Karjalan mallia. Jo katkesi kultainen kieli sen, nyt olemme iloa valita.

Kovasti kalpean Karjalaan, sinne palaan aatoksin siivin. Kun lapsena ennen varpailaan kotipihaani hiljaa hilvin.

Silmäni osten avautuu keltaiset viljapellot. Korviini hiljaa kantaatuu kotikyläni karjankellot.

Siellä rannoilla Laatokan laine köy, sen kimmeltää sininen pinta. Myrskyssä sen ei säälly näy vaan vihasta vaahtoa rinta.

Taas jälleen Laatokka rauhoittuu, sen aalto hiljaa nukkuu. Ovat kauniit lahdemat, salmien suut. Käki koivikkometsässä kuuuu.

Jo ammoin taattomme velvoivat kun valnovalkaat paloi. Jousin, keihäin he vearan torjuivat, se uutte uskoa valoi.

He tekivät tupansa uudestaan, iski vinhesti kirves ja kuokka. He voimalla käänsivät turvettaan, hiki maahan ei valunut suotte.

Olet, Luoje, Valtias kansojen, joka johdat elomme teltä. Sinua helmoa Karjalan, älä luotasi sitä heittä.

27. 7. 1970

KAARLO KÄYHKÖ